

LASTEN DIGITAALISTEN KIRJASTOJEN KÄYTET- TÄVYYS: VERTAILUSSA LASTEN KANSAINVÄLI- NEN DIGITAALINEN KIRJASTO JA VASKI- KIRJASTOJEN OVERDRIVE-SIVUSTO

Tuuli Pietilä

Tampereen yliopisto
Informaatiotieteiden yksikkö
Informaatiotutkimus ja interak-
tiivinen media
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2015

TAMPEREEN YLIOPISTO, Informaatiotieteiden yksikkö

Informaatiotutkimus ja interaktiivinen media

PIETILÄ TUULI: Lasten digitaalisten kirjastojen käytettävyys: vertailussa Lasten kansainvälinen digitaalinen kirjasto ja Vaski-kirjastojen OverDrive-sivusto

Pro gradu - tutkielma, 69 s., 24 liites.

Toukokuu 2015

Tutkielma tarkastelee Lasten kansainvälistä digitaalista kirjastoa (ICDL) ja Vaski-kirjastojen OverDrive-sivustoa. Tarkastelu painottuu näiden lastenaineistoa tarjoavien digitaalisten kirjastojen ja niiden kokoelmaan kuuluvan englanninkielisen kaunokirjallisuuden käytettävyyden arviointiin. Käytettävyyden vertailun kohderyhmänä olivat sekä lapset että aikuiset. Tutkimuksella oli neljä päätavoitetta: selvittää, miten lasten kansainvälistä kirjastoa käytetään suurten kaupunkien päiväkodeissa, millaisia lasten e-aineistoja ICDL ja OverDrive-sivusto tarjoavat, millainen on e-aineistojen ja kirjastojen sivustojen käytettävyys sekä kartoittaa millaisia yhtäläisyyksiä ja eroja on aineistoissa ja niiden käytettävyydessä.

Kirjallisuuskatsauksessa esitellään ICDL:ää koskevia artikkeleita sekä ICDL:n käyttöä päiväkodeissa kartoittavaa kandidaatintutkielmaani. Tutkielman viitekehys koostuu Bertotin ja kumppaneiden (2006) toimivuuden ja käytettävyyden arviointikriteereitä tarkastelevasta mallista sekä Quijano-Soliksen ja Novelo-Penan (2005) mallista, johon on koottu digitaalisten kirjastojen keskeisiä ominaisuuksia. Tutkimuksen aineisto kerättiin syksyllä 2012 kahdeksasta suomalaisesta vieraskielisestä päiväkodista lomakekyselyllä, johon liittyi ICDL:ään tutustuminen ja käytettävyydestä. Kyselyvastausten mukaan ICDL:n käyttöön suhtauduttiin myönteisesti suurten kaupunkien päiväkodeissa ja sivusto aineistoinen on lapsille soveltuva, mutta myös päiväkotikäyttöön liittyviä ongelmia nimettiin.

Vähäisen vastaajamäärän vuoksi aineistoa täydennettiin myöhemmin ICDL:n ja OverDrive:n sivustoilla ja niiden lastenkirjakokoelmilla. Sivustoja vertailtiin muun muassa yleisen käytettävyyden ja kirjojen haun, lainauksen sekä lukemisen osalta. Sivustoja arvioitaessa havaittiin, että niiden käytettävyys on pääasiassa korkea ja ne sisältävät riittävän kokoelman lasten e-kirjoja. Kirjastoista löytyi käytettävyysongelmia, jotka liittyivät esimerkiksi etusivuun, aineistokategorioihin, lukuohjelmiin ja navigointiin. ICDL:n havaittiin pääpiirteissään soveltuvan OverDrive:a paremmin lasten itsenäiseen kirjastonkäyttöön.

Avainsanat: digitaaliset kirjastot; käytettävyys; käytettävyydestä; lastenkirjastot; sähkökirjat

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	1
2	KESKEISET KÄSITTEET	3
3	LASTEN KANSAINVÄLINEN DIGITAALINEN KIRJASTO JA VASKI-KIRJASTOJEN OVERDRIVE-OSASTO	4
3.1	Lasten kansainvälinen digitaalinen kirjasto	4
3.1.1	Kirjaston suunnittelu	6
3.1.2	Kirjaston toiminta-ajatus ja periaatteet	7
3.1.3	Kirjaston asiakkaat ja käyttö	8
3.2	Vaski-kirjastot	10
3.2.1	Kirjaston e-aineistot	10
3.2.2	Vaski-kirjastojen OverDrive-palvelun suunnittelu ja käyttöönotto	10
4	KIRJALLISUUSKATSAUS	16
4.1	Lasten kansainvälinen digitaalinen kirjasto	16
4.2	Lasten kansainvälisen digitaalisen kirjaston käyttö päiväkodeissa	18
5	VIITEKEHYS	20
6	EMPIIRISEN TUTKIMUKSEN ASETELMA	24
7	ICDL:N KÄYTTÖ PÄIVÄKODEISSA	31
8	ICDL:N JA VASKIN OVERDRIVE-SIVUSTON VERTAILU	37
8.1	Sivuston yleinen käytettävyys	37
8.1.1	Sisällön esitystapa	37
8.1.2	Navigointi	40
8.1.3	Sivuston ulkoasu ja käyttöliittymän kuvakkeet	41
8.2	Kirjojen hakuun liittyvä käytettävyys	42
8.2.1	Hakutyypit	42
8.2.2	Hakutulosten ryhmittely	44
8.2.3	Haun tulosjoukon muokkaaminen	46
8.2.4	Kirjoista tarjottava tieto	48
8.3	Kirjojen lainaus	49
8.4	Kirjojen lukeminen	51
8.5	Muu kirjastojen aineistoon liittyvä käytettävyys	55
8.5.1	Aineiston kattavuus	56
8.5.2	Aineiston ajallinen syvyys	56
8.5.3	Uusista nimekkeistä tiedottaminen sähköpostitse	57
8.5.4	Visuaalinen yhtäläisyys verrattuna painettuun versioon	58
8.6	Sivuston muut ominaisuudet	59
8.6.1	Sivuston käyttöohjeet	59
8.6.2	Tarjolla olevat lisäpalvelut	61
9	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	63
	Lähteet	68

LIITTEET

1 JOHDANTO

Tutkielman tavoitteena on selvittää, millaisia lapsille suunnattuja e-kirjoja on tarjolla digitaalisissa kirjastoissa ja millainen on tällaisten kirjastojen sivustojen käytettävyys. Tarkastelen näitä kysymyksiä vertailemalla Lasten kansainvälistä digitaalista kirjastoa (ICDL) ja Vaski-kirjastojen OverDrive e-kirjapalvelua. Viittaan jatkossa OverDrive e-kirjapalveluun nimellä OverDrive-sivusto. Valitsin tutkimuksen kohderyhmäksi vieraskieliset lastenkirjat, koska niitä löytyy yleisistä kirjastoista huomattavasti vähemmän kuin suomenkielisiä. Käsittelin kandidaatintutkielmassani Lasten kansainvälisen digitaalisen kirjaston käyttöä päiväkodeissa ja tämän tutkielman aihe oli siihen luonteva jatkumo laajemmalla aineistolla ja yksityiskohtaisemmalla tarkastelulla.

Kandidaatintutkielmani pohjalta tunsin lasten digitaalisiin kirjastopalveluihin henkilökohtaista kiinnostusta. Koin aiheen tärkeäksi myös sen takia, että siitä ei ole juuri lainkaan suomenkielistä kirjallisuutta. Lisäksi pyrkimyksenäni oli informoida suomalaisia päiväkoteja Internetissä vapaasti ja ilmaiseksi käytettävissä olevien vieraskielisiä kuva- ja satukirjoja tarjoavien kirjastopalveluiden olemassaolosta. Näin toimimalla tavoitteeni oli edistää näiden palveluiden käyttöä sekä tuoda tiukkojen materiaalibudjettien kanssa kamppailevien päiväkotien ulottuville helposti saatavilla oleva ja maksuton tapa käyttää laajaa vieraskielistä kirjastokokoelmaa varhaiskasvatustyössä.

Tutkielman toisessa luvussa määritellään aiheen kannalta keskeiset käsitteet: digitaalinen kirjasto, sähköinen kokoelma, e-kirja, näköiskirja ja ICDL. Kolmannessa luvussa esitellään tutkielman kohdekirjastot. Luvussa myös paneudutaan näiden kirjastojen suunnitteluun. Neljäs luku koostuu kirjallisuuskatsauksesta. Siinä keskitytään ICDL:stä kirjoitettuihin artikkeleihin. Lukuun sisältyy myös Lasten kansainvälistä digitaalista kirjastoa käsittelevän kandidaatintutkielmani tulosten läpikäynti.

Tutkielman viitekehykseen syvennyttään luvussa viisi. Luvussa esitellään empiirisen tutkimuksen perustana olleet mallit, Bertotin ja kumppaneiden (2006) toimivuuden ja käytettävyyden arviointikriteerejä käsittelevä malli sekä Quijano-Soliksen ja Novelo-Penan (2005) malli, johon on koottu keskeisiä digitaalisten kirjastojen arvioinnissa huomioon otettavia ominaisuuksia. Viitekehyksestä ilmenee myös se, millä tavoin muokkasini ja sovelsin näitä malleja omaan tutkimukseeni soveltuviksi.

Kuudennesta luvusta löytyvässä empiirisen tutkimuksen asetelmasta selviää, että keräsin aineistoa ICDL:n käytöstä ja käytettävyydestä aluksi Suomen suurimpien kaupunkien vieraskielisille päiväkodeille suunnatulla lomakekyselyllä. Tavoitteeni oli laajentaa kandidaatintutkielmassani tehtyä tutkimusta lisäämällä tutkimuksen osallistujamäärää sekä päivittämällä tutkimuskysymyksiä. Vastaajia pyydettiin tutustumaan ICDL:n sivustoon annettujen ohjeiden avulla ja tekemään tutustumisen yhteydessä suppeahko käytettävyydestä ennen kyselyn täyttämistä. Kysely toteutettiin e-lomakemuotoisena kyselyllä 2012 ja se sisälsi sekä monivalinta- että avoimia kysymyksiä.

Vieraskielisille päiväkodeille lähetetyn ICDL:ää koskevan lomakekyselyn tulokset ilmenevät luvusta seitsemän. Tuloksista on nähtävillä, että tutkimukseen osallistuneet päiväkodit pitivät ICDL:n käyttöä päiväkodeissa mahdollisena ja kirjastolle löydettiin monipuolisesti erilaisia päiväkodin arkeen soveltuvia käyttötapoja. Sivuston myös koettiin olevan lapsille soveltuva ja täydentävän yleisten kirjastojen vieraskielisen aineiston tarjontaa. Vastaajat havaitsivat sivustossa myös joitakin puutteita ja heitä arvelutti sen säännöllinen käyttö esimerkiksi nykyajan lasten liiallisen viihde-elektroniikan kulutuksen näkökulmasta. Ongelmaksi nähtiin myös päiväkotien puutteellinen digitaalisen kirjaston tehokkaaseen ja lapsilähtöiseen käyttöön soveltuva laitteisto.

Lomakekyselyyn tuli lopulta varsin vähän vastauksia, joten täydensin aineistoa ottamalla mukaan ICDL:n verkkosivut ja Vaski-kirjastojen OverDrive-sivuston. Samalla tutkimuksen painopiste siirtyi näiden kahden lastenaineistoa tarjoavan digitaalisen kirjaston vertailuun. Tämän vertailun tulokset raportoidaan luvussa kahdeksan. Kirjastojen sivustot ja niiden sisältämä aineistoa arvioitiin niin lasten kuin aikuistenkin näkökulmasta. Luku on jaettu sivuston yleiseen käytettävyyteen, kirjojen hakuun liittyvään käytettävyyteen, kirjojen lainaukseen, kirjojen lukemiseen, muuhun kirjastojen aineistoon liittyvään käytettävyyteen sekä sivuston muihin ominaisuuksiin.

Yhteenveto ja johtopäätökset pohjautuvat kahdeksannen luvun analyysin myötä löydettyihin tuloksiin ja ne on koottu lukuun yhdeksän. Kahdeksannessa luvussa pohditaan muun muassa sitä, miten tutkielman aineistona toimineiden kahden kirjaston erilainen tausta, rahoitus ja toimintatapa vaikuttavat näiden kahden kirjaston aineiston ominaisuuksiin ja laatuun. Luvussa nostetaan esille molempien kirjastojen käytettävyydessä havaittuja positiivisia elementtejä sekä myös joitakin merkittävimpiä ja jopa yllättävänkin suuria käytettävyysongelmia. Tässä viimeisessä luvussa arvioidaan myös tutkielman tulosten yleistettävyyttä ja jatkotutkimuksen tarvetta.

2 KESKEISET KÄSITTEET

Digitaalinen kirjasto

Digitaalinen kirjasto on kirjasto, jonka aineisto on täysin digitaalisessa muodossa ja käytettävissä tietokoneen avulla. Digitaalista aineistoa voidaan säilyttää koneella paikallisesti tai se voi olla saatavilla verkon välityksellä.

Sähköinen kokoelma

Vastaava kuin perinteisen kirjaston fyysisessä muodossa hyllyissä oleva kokoelma, mutta sähköisessä muodossa. Kirjaston sisältämä aineisto.

E-kirja

Sähköisessä muodossa oleva kirja, joka on yleensä julkaistu Internetissä. Käytännössä e-kirja on tiedosto, joka sisältää kirjan sisällön digitaalisessa muodossa. E-kirjan lukemiseen tarvitaan päätelaite, kuten tietokone, tabletti, älypuhelin tai lukulaite. Kutsutaan myös sähkökirjaksi.

Näköiskirja

Näköiskirjaksi eli kirjan näköisversioksi kutsutaan paperille painetuksi tarkoitettusta teoksesta tehtyä digitaalista näköisjulkaisua. Kirjan ulkoasu on samanlainen sekä verkossa että paperilla. Näköiskirjan ja painetun kirjan erottaa vain lukutapa. Perinteinen kirja on painettu paperille, mutta näköiskirja on luettavissa tietokoneen näytöltä. Lukija voi lukea täysin samat asiat näköisversiosta ja alkuperäisestä painotuotteesta eikä näköisversio tarjoa mitään uutta tietoa alkuperäiseen verrattuna. Yksi e-kirjatyyppejä.

ICDL

Lyhenne nimestä International Children's Digital Library. Suomennettuna Lasten kansainvälinen digitaalinen kirjasto.

3 LASTEN KANSAINVÄLINEN DIGITAALINEN KIRJASTO JA VASKI-KIRJASTOJEN OVERDRIVE-OSASTO

Tässä luvussa esitellään ensin alaluvussa 3.1 Lasten kansainvälistä digitaalista kirjastoa, sen suunnittelua, toiminta-ajatusta ja periaatteita sekä asiakkaita ja käyttöä. Tämän jälkeen alaluvussa 3.2 paneudutaan Vaski-kirjastoihin. Niiden osalta esitellään ensin sivuston e-aineistoja, lähinnä tutkielmassa päähuomion saavaa OverDrive-sivustoa, ja lopuksi tarkastellaan OverDrive-sivuston suunnittelu- ja käyttöönottoprosessia.

3.1 Lasten kansainvälinen digitaalinen kirjasto

Lasten Kansainvälinen digitaalinen kirjasto on Marylandin yliopiston ja Internet-arkiston vuonna 2002 alkaneen viisivuotisen projektin lopputulos. Se on digitaalinen kirjasto, joten se toimii täysin verkossa ja sen kirjat ovat sähköisiä näköiskirjoja. Kirjasto on suunnattu 3–13-vuotiaille lapsille sekä heidän vanhemmilleen, opettajilleen ja hoitajilleen. Kirjasto on kaikille avoin eikä kirjojen lukeminen vaadi rekisteröitymistä. Kirjastosta löytyy kuvakirjoja, satukirjoja ja tietokirjoja 61 eri kielellä. Kirjastossa oli vuoden 2015 alkupuolella 4649 kirjaa. Vuonna 2005 kirjastolla oli 78522 rekisteröitynyttä käyttäjää, joista oli 49420 aikuisia ja 29102 lapsia. Valitettavasti kirjaston käyttäjien lukumäärästä ei ole saatavissa uudempia tilastotietoja.

Vuonna 2009 kirjastossa oli käyttäjiä 228 eri maasta. Kymmenen maata, joissa kirjastoa käytettiin eniten, olivat Yhdysvallat (53 prosenttia käyttäjistä), Peru (4 %), Intia (4 %), Kanada (3 %), Iso-Britannia (3 %), Israel (2 %), Australia (2 %), Espanja (2 %), Taiwan (2 %) ja Meksiko (2 %). Vuonna 2012 valtaosa (86 %) käyttäjistä hyödynsi kirjastoa englannin kielellä, neljä prosenttia espanjaksi ja kaksi prosenttia persiaksi. Lisäksi kirjastoa käytettiin seuraavilla kielillä: kiina, ranska, mongoli, kroatia, portugali, heprea, saksa, filipino, venäjä, thai ja italia. Näitä kieliä edusti noin yksi prosentti kirjaston käyttäjistä. (International Children's Digital Library, 2012.)

Lasten kansainvälinen kirjasto on Komlodin ja kumppaneiden (2007) mukaan reaaliaikainen lastenkirja-arkisto, jonka kirjallisuus on suunnattu pääosin 3–13-vuotiaille lapsille. Kirjaston tavoitteeksi asetettiin alun perin kerätä kokoelmaan vähintään 10 000 kir-

jaa, jotka ovat 100 eri kielellä. Kirjasto oli Marylandin yliopiston vuorovaikutteisen teknologian laboratorion projekti. (Komlodi et al., 2007.)

Cumminsin (2004) mukaan kirjaston toteuttamiseen osallistui myös San Franciscon Internet-arkisto. Kirjoja on kattava valikoima muun muassa englanniksi ja espanjaksi, kun taas esimerkiksi suomen- ja ruotsinkielisiä kirjoja on vain muutama. Kirjojen määrää on siis onnistuttu tavoitteiden mukaisesti lisäämään, mutta kokoelmassa eri kielet eivät ole edustettuina läheskään tasavertaisesti. Kirjastossa on suosituimmilla kielillä paljon erityyppisiä kirjoja, kuten kuvakirjoja, satukirjoja ja tietokirjoja. Vähemmän suosituilla kielillä kirjoja on paljon suppeampi valikoima. Kuvassa 1 on kirjaston englanninkielinen etusivu.

Kuva 1. Lasten kansainvälisen digitaalisen kirjaston etusivu

3.1.1 Kirjaston suunnittelu

Kirjaston suunnittelutiimiin kuului informaatiotutkimuksen, tietojenkäsittelyn, kasvatustieteen, taiteen ja psykologian tutkijoita ja opettajia sekä joukko lapsia. Suunnitteluprosessiin osallistui lapsia Yhdysvaltojen lisäksi Uudesta-Seelannista, Hondurasista, Saksasta ja Mongoliasta. Suunnitteluun voivat Druinin (2005) mukaan osallistua kaikki lapset iästä ja kokemuksen määrästä riippumatta, sillä jokainen osaa kertoa mielipiteensä. Druin et al. kirjoittavat, että lapset valittiin sen perusteella, että he olivat kiinnostuneita teknologiasta, kykeneviä kommunikoimaan ja halukkaita työskentelemään sekä aikuisten että muiden lasten kanssa. Suunnitteluun oli lähes välttämätöntä ottaa mukaan lapsia eri maista, koska kyseessä on kansainvälinen kirjasto, jonka käyttäjät tulevat monesta eri maasta. (Druin et al., 2009.) Cummins (2004) arvioi, että lapset ovat osallistuneet kirjaston suunnitteluun tiiviisti ja monin tavoin. Druinin ja kumppaneiden (2009) mukaan prosessissa tavoiteltiin mahdollisimman pitkälle lasten ja aikuisten tasavertaisuutta. Tämä tasavertaisuus toteutui siten, että lapset ja aikuiset jakoivat vastuun yhdessä. Lisäksi asioista neuvoteltiin sekä johtajuus jaettiin lasten ja aikuisten kesken. (Druin et al., 2009.)

Cummins (2004) mukaan vaihtuva ryhmä 6–11-vuotiaita lapsia osallistui sekä sivuston ulkoasun että teknisten ratkaisujen suunnitteluun. Kuitenkin muiden tämän tutkielman lähteinä olleiden ICDL:ää käsittelevien artikkeleiden mukaan lapset olivat 7–11-vuotiaita, joten tämä on luultavammin oikea ikäväli. Suunnittelussa käytettiin kolmea erilaista tekniikkaa, joiden avulla lapset oli mahdollista ottaa mukaan suunnitteluun. Ensimmäinen tekniikka oli kontekstuaalinen suunnittelu (*contextual desing*). Tätä tekniikkaa käytettiin siten, että lapsille esiteltiin heille vierasta teknologiaa ja sen käyttömahdollisuuksia. Toinen suunnittelutekniikka oli yhteistoiminnallinen suunnittelu (*cooperative desing*). Sitä hyödynnettäessä lapsille esiteltiin sivuston sen hetkistä versiota. Lapset tekivät sivuston esittelyä katsellessaan aikuisten avulla muistiinpanoja esittelyn sisällöstä. Esittelyn jälkeen lapset pohtivat yhdessä aikuisten kanssa, mitkä sivuston ominaisuudet eivät toimi toivotulla tavalla ja mitkä taas toimivat hyvin. Kolmatta suunnittelutekniikkaa käytettiin suunnittelussa eniten. Siinä lapset osallistuivat varsinaiseen sivuston suunnittelutyöhön. Tekniikan nimi onkin osallistuva suunnittelu (*participatory design*). Lapsille esiteltiin jokin sivustoon liittyvä ongelma ja he saivat miettiä, miten sen voisi ratkaista. (Cummins, 2004.)

Muissa maissa tapahtunut ICDL-sivuston suunnittelu poikkesi varsin paljon Yhdysvalloissa tehdystä suunnittelutyöstä. Tutkijat tapasivat suunnitteluun osallistuneet yhdysvaltalaiset lapset keskimäärin kaksi kertaa viikossa, kun taas muissa maissa tutkijat vierailivat keskimäärin vain kerran vuodessa. Yhdysvaltojen ulkopuolelta suunnitteluun osallistuvat lapset muun muassa piirsivät suunnitelmiaan esimerkiksi tulevaisuuden tietokoneista ja kirjastoista, kirjoittivat vastauksia tutkijoiden lähettämiin kysymyksiin ja lukivat sekä arvioivat digitaalisia kirjoja. Kyseisen maan ryhmänohjaajat eli lasten opettajat tai koulukirjaston hoitajat lähettivät lasten piirustukset, arvioinnit ja vastaukset sähköpostitse tutkijoille. Lapset myös esittelivät itse piirustuksiaan tutkijoille heidän tullessaan käymään kyseisessä maassa. (Druin et al., 2009.)

Suunnittelun onnistumisen mahdollisti se, että käytössä olivat sekä henkilökohtaiset tapaamiset että sähköpostikeskustelut. Ilman tapaamisia tutkijat ja lapset eivät olisi tutustuneet niin hyvin toisiinsa ja yhteistyö ei olisi ollut yhtä luontevaa tai tuloksellista. Jos suunnittelu olisi perustunut pelkästään kasvokkain tapahtuvaan yhteistyöhön, suunnitteluun olisi tullut jopa vuoden mittaisia taukoja tapaamisten pitkien välien vuoksi. Molempia suunnittelun ja yhteydenpidon tapoja siis tarvittiin, jotta lasten ja tutkijoiden yhteisestä suunnitteluprosessista muodostui tulokellinen. (Druin et al., 2009.)

3.1.2 Kirjaston toiminta-ajatus ja periaatteet

Cummins (2004) mukaan digitaalisesta kirjastosta on hyötyä ennen kaikkea lapsille, jotka eivät jostain syystä voi lukea tavallisia kirjoja yhtä paljon kuin muut heidän ikätoverinsa mutta joilla kuitenkin on pääsy tietokoneelle. Tällaisia kirjallisuuden käyttöä rajoittavia syitä voivat olla esimerkiksi eri syistä johtuva vähäosaisuus, kielimuuri tai sosiaalinen eristyneisyys. Digitaalista kirjastoa voivat käyttää esimerkiksi syrjäisillä tai kehittymättömillä alueilla asuvat lapset, jotka pääsevät kuitenkin käyttämään tietokonetta esimerkiksi koulussa. Cummins arvelee, että kirjasto palvelee hyvin myös maahanmuuttajien lapsia, jotka voivat lukea kirjoja äidinkielellään Internetissä, vaikka niitä ei muuten olisi saatavilla kyseisessä maassa tai kyseessä olevalla alueella. (Cummins, 2004.)

Hourcaden ja kumppaneiden mukaan kirjojen lukemisella on tärkeä rooli lasten kognitiivisessa ja sosiaalisessa kehityksessä. Kirjat myös auttavat lapsia ymmärtämään paremmin ympäröivää maailmaa. (Hourcade et al., 2003.) Kaikilla ei kuitenkaan ole esimerkiksi asuinpaikkakunnan pienuuden tai paikkakunnan kirjastojen vähäisen rahoituk-

sen vuoksi samanlaisia mahdollisuuksia kirjallisuuden lukemiseen. Tähän ongelmaan digitaalinen kirjasto on varsin toimiva ratkaisu. Nykypäivänä lähes kaikilla lapsilla on mahdollisuus käyttää tietokonetta vähintäänkin koulussa. Siten eri maiden lapsilla on lähes tasavertaiset mahdollisuudet päästä käyttämään kirjastoa, jonka aineisto on kokonaisuudessaan Internetissä.

3.1.3 Kirjaston asiakkaat ja käyttö

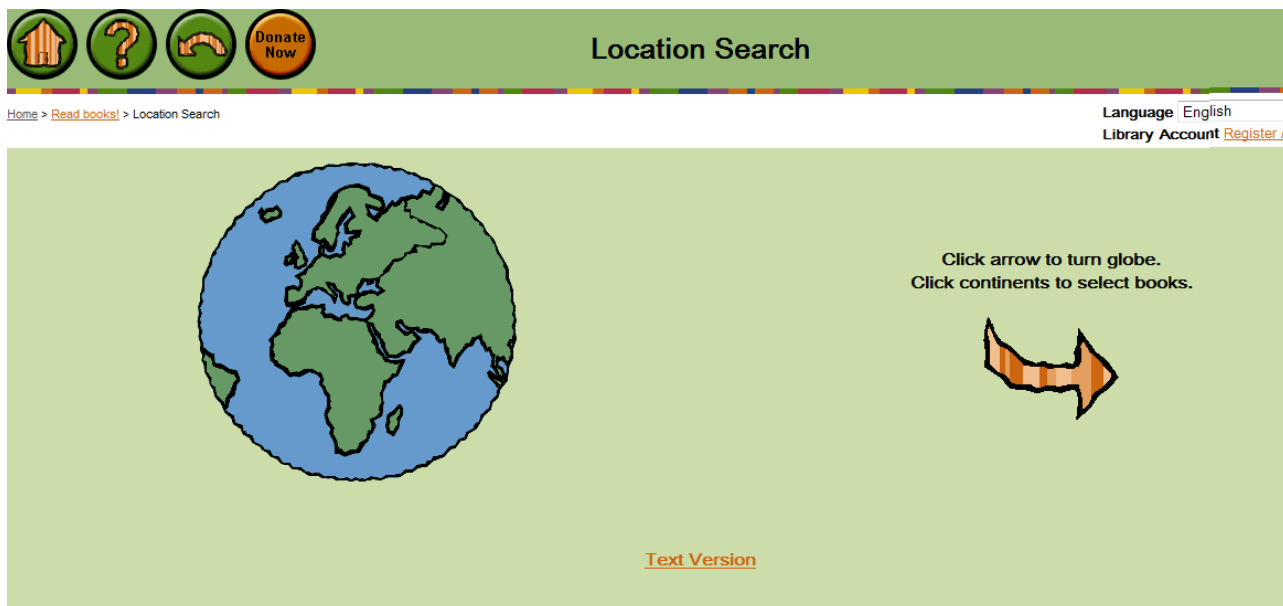
Lasten kansainvälistä digitaalista kirjastoa on mahdollista käyttää englannin, espanjan, ranskan, venäjän ja mongolin kielillä. Sivustosta on kaksi versiota: lähinnä lapsille suunnattu graafinen versio sekä aikuisille suunnattu tekstipohjainen versio. Tässä tutkimuksessa tarkasteluun valittiin sivuston oletusasetus eli englanninkielinen graafinen versio. Cumminsin mukaan Lasten kansainvälinen digitaalinen kirjasto on suunniteltu nimenomaan lapsia varten, sillä lapset ovat kirjaston pääasiallinen käyttäjäryhmä. Hän viittaa artikkelissaan ”asiakkaat”-sanalla juuri lapsiin. Lasten huomioon ottaminen näkyy muun muassa sivuston kirkkaina väreinä, runsaina kuvina ja pirteinä grafiikoina. (Cummins, 2004.) Druihin et al. (2009) mukaan kirjastoa suunniteltaessa on ajateltu lapsia teknologian käyttäjinä, kirjojen lukijoina ja kirjastossa kävijöinä.

Kirjojen etsiminen on suunniteltu kirjaston pääasiallisten asiakkaiden ehdoilla ja se pohjautuu suurimmaksi osaksi lasten ymmärtämiin kuviin. Tiedonhaku voidaan aloittaa kahdella eri tavalla: vihreän toukan kuvan valitsemalla pääsee etsimään kirjoja kategorian perusteella ja maapallon kuvaa (kuva 3) klikkaamalla on mahdollista etsiä kirjoja tietyistä maista. Myös muut sivuston painikkeet ovat havainnollisia kuvia, kuten kuva 2 osoittaa.

Kuva 2. Kuvakkeita ICDL-sivuston yläpalkissa

Sivuston etusivulle pääsee talon kuvasta, ohjeita löytää klikkaamalla kysymysmerkkiä ja nuolipainikkeesta pääsee edelliselle sivulle. Tämän vuoksi sivusto on erittäin lapsiystävällinen. Cummins (2004) kirjoittaa, että tekstiä sisältämättömät kuvakkeet mahdollistavat myös sivuston käytön kansainvälisesti, joten lapset voivat käyttää kuvapohjaista sivustoa ympäri maailman äidinkielestä riippumatta.

Kuva 3. Kirjojen haku maanosan tai maan mukaan ICDL-sivustolla

Hakumahdollisuuksista voidaan ottaa esimerkiksi vaikkapa kuvassa 3 näkyvä kirjojen haku maanosan tai maan mukaan. Maapalloa pyöritetään sivun oikeassa laidassa olevan nuolen avulla, ja haluttu maanosa valitaan klikkaamalla maapalloa. Hakutulokseen tulevat kaikki valitun maanosan kirjat, ja hakua voi tarkentaa valitsemalla kielen sivuston oikean yläkulman pudotusvalikosta. Hakutulostauksessa on näkyvissä kirjojen nimet, kielet ja kirjojen kannet pieninä kuvina. Haluttu kirja valitaan kirjan nimeä tai kansikuvaa klikkaamalla. Tällöin aukeaa sivu, jolta löytyvät kirjan tiedot, valittavat kielivaihtoehdot ja tiivistelmä kirjan sisällöstä.

”Read this book” -linkkiä klikkaamalla käyttäjä pääsee lukemaan kirjaa. Kirja aukeaa näytölle yksi aukeama tai yksi sivu kerrallaan, ja sivuja voi vaihtaa nuolipainikkeesta tai kirjan sivua klikkaamalla. Tekstiä saa isommaksi klikkaamalla hiirellä tekstin kohdalla. Kirjan voi myös avata koko ruudun näkymään, jolloin teksti on isompaa. Kirjaa voi halutessaan lukea muussakin lukunäkymässä kuin perinteisessä näkymässä. Muita vaihtoehtoja ovat spiraalinäkymä (*spiral viewer*), jossa kirjan sivut näkyvät spiraalina ja halutulle sivulle siirtyminen on helppoa sekä sarjakuvanäkymä (*comic viewer*), jossa sivut on ryhmitelty sarjakuvan ruutujen tapaan.

3.2 Vaski-kirjastot

Vaski-kirjastot ovat varsinaissuomalaisten kirjastojen yhteenliittymä, jolla on yhteinen verkkokirjasto, kirjastokortti ja kuljetuspalvelu. Vaski-kirjastoihin kuuluu 42 eri kirjastoa ja viisi kirjastoautoa. Vaski-kirjastojen verkkopalvelusta oli vuonna 2014 mahdollista ladata yli 1100 eri julkaisua e-kirjana.

3.2.1 Kirjaston e-aineistot

Vaski-kirjastojen e-kirjat hankitaan kahdelta eri tarjoajalta, kotimaiselta Ellibsiltä ja yhdysvaltalaiselta OverDrive:lta. Ellibs-kokoelma koostuu pääosin suomen- ja englanninkielisestä tietokirjallisuudesta. Kokoelmaan kuuluu jonkin verran lastenkirjallisuutta. Lastenkirjojen suuremman määrän vuoksi keskityn tutkimuksessani OverDrive-palveluun. OverDrive-palvelu otettiin käyttöön Vaski-kirjastoissa 4. kesäkuuta 2013. Palvelun kautta voi lainata englannin- ja ruotsinkielistä kaunokirjallisuutta. Valikoimassa on aikuisten kaunokirjallisuuden lisäksi myös melko runsaasti lasten- ja nuortenkirjoja. Valtaosa teoksista on englanninkielisiä. E-kirjojen lisäksi kirjastosta oli vuonna 2014 saatavilla noin 20 mp3-muotoista äänikirjaa. Vaski-kirjastojen elektroniseen kokoelmaan kuuluvien sähköisten kirjojen varaaminen ja lataaminen on maksutonta, ja lainat palautuvat automaattisesti laina-ajan loputtua. Kirjaston käyttäjä voi itse valita e-kirjaa lainatessaan, haluaako hän laina-ajaksi 7 vai 14 vuorokautta. Kirjoja voi varata fyysisen kirjaston tapaan, ja yhdellä käyttäjällä voi olla kerrallaan lainassa neljä e-kirjaa. Käyttäjä voi ladata lainaamansa kirjan tietokoneelle, tabletille, älypuhelimelle tai e-lukulaitteelle.

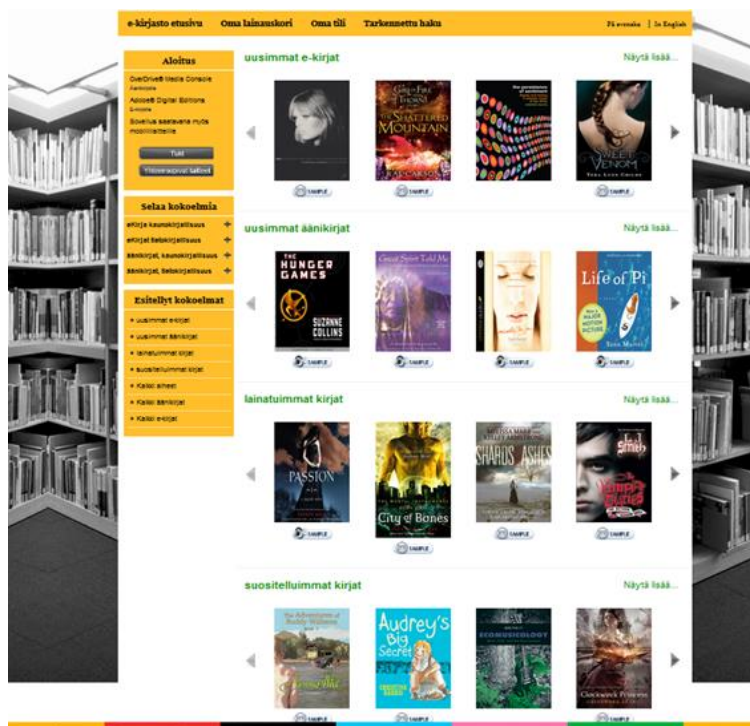
3.2.2 Vaski-kirjastojen OverDrive-palvelun suunnittelu ja käyttöönotto

OverDrive-palvelu otettiin käyttöön Vaski-kirjastoissa osana Sähköiset sisällöt yleisiin kirjastoihin -hanketta. Palvelun hankintaan ja käyttöönottoon oli syynä tarve lisätä asiakkaiden toivomien e-aineistojen määrää ja parantaa alueen kirjastojen palveluiden yhtenäisyyttä. OverDrive on maailman laajin kirjastoille e-kirjoja tarjoava palvelu. Yhteensä OverDrive tarjoaa kirjastoille noin miljoonan teoksen valikoiman, josta suomalaisilla kirjastoilla on mahdollisuus tilata noin 200 000 teosta. Palveluun tutustuminen aloitettiin Vaski-kirjastoissa vuoden 2012 keväällä, noin vuosi ennen palvelun käyttöönottoa. Osassa Vaski-kirjastoista päätöksen käyttöönotosta teki kirjastotoimenjohta-

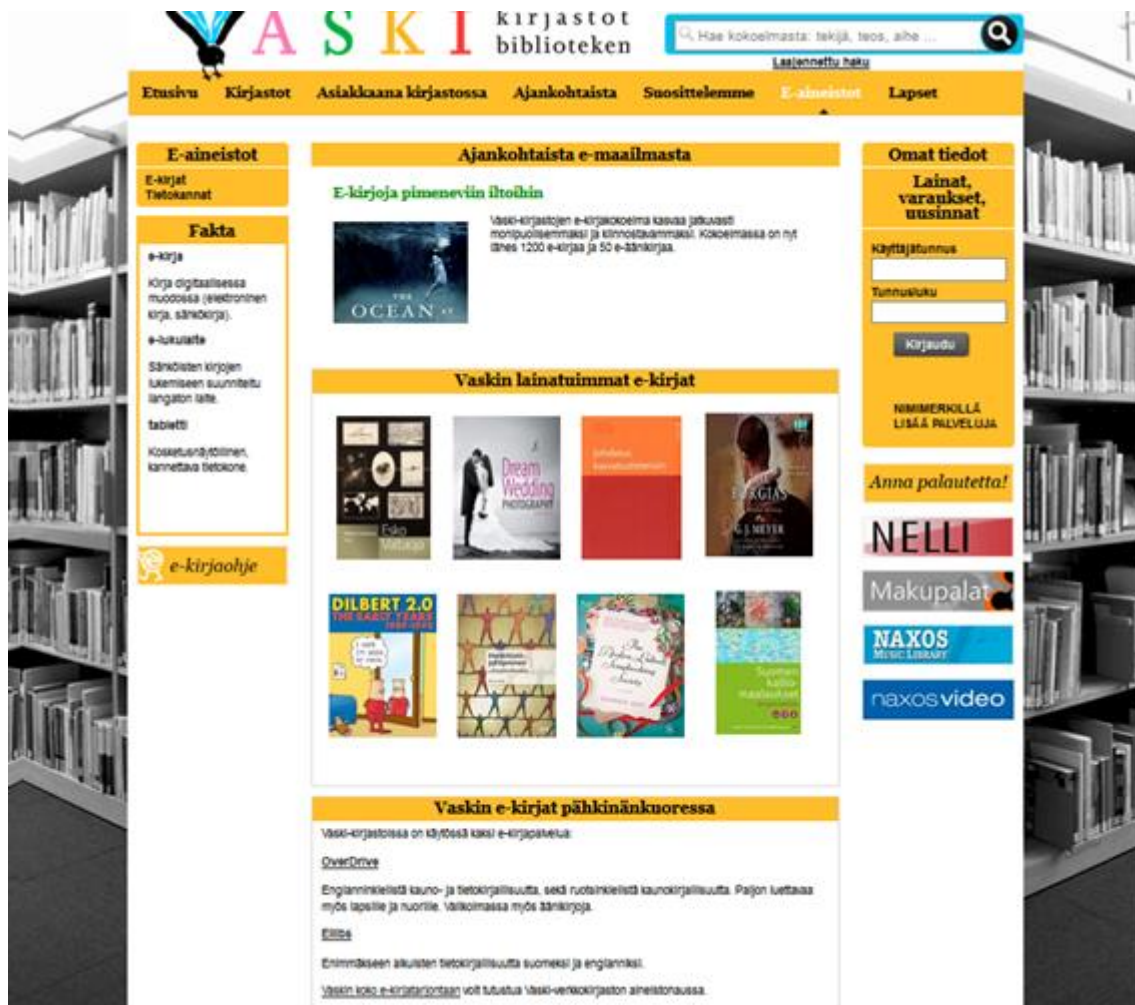
ja, toisissa hankintapäätös oli kirjaston lautakunnan vastuulla. Jokainen Vaski-yhteenliittymään kuuluva kirjasto oli mukana hankintasopimusten laatimisessa itsenäisenä toimijana kirjastojen keskinäisestä yhteenliittymästä huolimatta. (Laine, 2013.)

Kirjastot aikoivat suunnitteluvaiheessa toteuttaa e-kirjapalveluun kirjautumisen kirjastokorttien avulla. Tällöin OverDrive olisi ollut erillinen palvelu ja yhteyttä varsinaiseen kirjastojärjestelmään ei olisi tarvittu. Lukuisten erilaisten manuaalisesti järjestelmään syötettävien kirjastokorttinumerosarjojen vuoksi kirjastot päätyivät kustannustehokkaampaan SIP2-rajapintaratkaisuun. SIP2 toimii rajapintana OverDriven ja Vaski-kirjastojen kirjastojärjestelmän välillä. Rajapinta on suunniteltu tarkistamaan kirjautumisvaiheessa asiakkaan asiakastunnus ja lainausoikeus Vaski-kirjastojen kirjastojärjestelmän kautta. Käyttöänoton alkuvaiheessa rajapinta ei hyväksynyt kaikkia korttiavaruuksia, mutta kirjautumisongelmat saatiin myöhemmin ratkaistuksi. Kirjastot sopivat ennen palvelun käyttöönottoa yhteisesti aineiston varaus- ja lainausrajoituskäytännöistä. (Laine, 2013.)

Kirjastojen piti päättää suunnitteluvaiheessa muun muassa OverDrive-palvelun ulkoasu sekä sivuston nimi ja URL-osoite. Vaski-kirjastojen käyttöön räätälöity OverDrive e-kirjapalvelun sivusto (kuva 4) päätettiin toteuttaa jo olemassa olevia Vaski-kirjastojen verkkosivuja ulkoisesti vastaavana (kuva 5). (Laine, 2013.)

Kuva 4. OverDrive-palvelun etusivu

Kuva 5. Vaski-kirjastojen e-aineistojen etusivu

Ennen OverDrive-palvelun käyttöönottoa Vaski-kirjastoissa valittiin aineiston kuvaamiseen käytetyt *tagit* eli avainsanat. Tagit valittiin sen mukaan, millä termeillä uusi palvelu löytyisi parhaiten yleisistä hakukoneista. Kirjautumisongelmien lisäksi toinen käyttöönotossa ilmennyt suurempi ongelma oli aineiston luokittelu. OverDrive e-kirja-palvelussa oletuksena käytössä ollut amerikkalainen luokittelutapa ei soveltunut sellaisenaan suomalaiseen verkkokirjastoon ja sitä ei myöskään voitu suoraan muokata Suomeen sopivaksi. Ennen käyttöönottoa tapahtuneessa tekstien käännöstyössä käytettiin pohjana OverDrive-palvelun jo aiemmin käyttöönotaneiden HelMet-kirjastojen työtä, jota muokattiin tarvittavin osin. (Laine, 2013.)

Yksi tärkeä osa OverDrive-palvelun suunnittelussa ja käyttöönotossa oli luonnollisesti-kin verkkokirjaston e-kirjakokoelman suunnittelu ja hankkiminen. Peruskokoelman luonti ja päivitys oli Vaski-kirjastoihin kuuluvan Turun kaupunginkirjaston vastuulla. Peruskokoelmaan käytettiin kaksi kolmasosaa OverDrive-palveluun budjetoiduista määrärahoista. Kokoelman luomisen suurimmiksi ongelmiksi osoittautuivat tarjolla olleen aineiston suuri määrä ja aineiston soveltumattomuus suomalaisiin kirjastoihin. Nimekkeitä oli tarjolla noin 200 000, ja haluttujen e-kirjojen valitseminen tästä joukosta oli luonnollisesti suuritöistä ja henkilöstöresursseja kuluttavaa. Suuri osa tarjolla olleista teoksista oli suomalaisiin kirjastoihin soveltumattomia. Tällaisia teoksia olivat muun muassa poliittisesti tai uskonnollisesti värityneet amerikkalaiset teokset. Kulttuurierot tulivat selvimmin näkyviin valittaessa Vaski-kirjastoille soveltuvaa lastenaineistoa. Tietokirjallisuuden kohdalla ongelmia ilmeni vähemmän. Kaikkien aineistoryhmien hankinnan osalta aineistoon tutustuminen ja etukäteisharkinnan käyttö olivat tärkeässä roolissa. Aineistovalinnassa päätettiin painottaa erityisesti nuortenkirjallisuutta, koska sitä oli runsaasti tarjolla. Myös aikuisten ja lastenaineistoa otettiin mukaan sähköiseen kokoelmaan. (Laine, 2013.)

Sähköisen kokoelman suunnitteluun toivat omat vaikeutensa myös OverDrive-palvelun kautta kirjoja tarjoavien kustantajien asettamat ehdot. Jotkut e-kirjoja tarjoavista kustantajista, kuten Harper & Collins, ovat asettaneet teoksille 26 lainauskerran rajan. Tätä kustantajan asettamaa lainausmäärien käyttörajoitusta kompensoi kuitenkin tällaisten teosten alhaisempi hankintahinta. Alhaisemman hinnan vuoksi kirjastoon päätettiin lainauskertojen määrärajoituksista huolimatta hankkia aineistoa myös tällaisilta kustantajilta. Vaski-kirjastojen olisi ollut mahdollista valita sähköiseen kokoelmaan normaalia e-kirjaa kalliimmalla hankintahinnalla teoksia, jotka voivat olla lainassa usealla eri henkilöllä samaan aikaan. Näitä rajoittamattoman käyttömäärän lisenssejä ei kuitenkaan korkeamman hinnan takia hankittu. Sen vuoksi kaikki Vaski-kirjastojen OverDrive-sivuston e-kirjat voivat olla lainassa vain yhdellä asiakkaalla kerrallaan. OverDriven käyttöönoton suunnittelussa ja kirjahankintojen teossa kirjaston henkilökunnalle heräsi aineiston valintaan liittyen kysymys siitä, tulisiko aineiston hankinnan olla myös tulevaisuudessa luonteeltaan vain fyysisen kirjaston valikoimaa täydentävää vai olisiko joidakin teoksia mahdollista kirjastoon pelkästään e-kirjaversiona. (Laine, 2013.)

Käyttöönoton suunnitteluvaiheessa laadittiin tarvittavat ohjeet OverDrive-sivuston käyttöön. Osa ohjeista oli tarkoitettu kirjastoalan ammattilaisille ja osa kirjastojen asiakkaille. Ohjeet laati Turun kaupunginkirjaston e-aineistosta vastaava informaatikko. Laaditut ohjeet olivat: koulutusrunko ja ohjeet kouluttajille, myös muissa palveluissa hyödynnettävät yleiset käyttöohjeet e-kirjastojen käytöstä sekä pikaohjeet. Palvelun käyttöä ohjeistettiin myös pitämällä koulutustilaisuuksia Vaski-kirjastoyhteenliittymään kuuluvien kirjastojen henkilökunnalle. Koulutuksesta vastasivat vapaaehtoiset kouluttajat, joilla oli koulutusmateriaalinaan informaatikon laatimat koulutusohjeet. Koulutustilaisuuksia järjestettiin Vaski-kirjastoihin kuuluvilla paikkakunnilla yli kaksikymmentä ja ne olivat kestoltaan noin kaksituntisia. Koulutustilaisuuksista kymmenen järjestettiin Turussa, viisi Raisiossa ja muut yhdeksän pienemmillä Vaski-kirjastoihin kuuluvilla paikkakunnilla. Näihin tilaisuuksiin osallistui yhteensä lähes 160 henkilökunnan jäsentä. Kirjastot hankkivat palvelun käyttöönottoa ja koulutustilaisuuksia varten 18 uutta mobiililaitetta. Kaikille Turun lähikirjastoille hankittiin oma tablet-tietokone palvelun käytön helpottamiseksi. (Laine, 2013.)

Vaski-kirjastojen asiakkaita opastettiin OverDrive-palvelun lanseerausviikolla Turun kaupunginkirjastoon perustetussa opastuspisteessä, joka oli avoinna päivittäin kuuden tunnin ajan. Pääkirjastossa järjestetty käyttäjien opastus ei saavuttanut toivottua määrää asiakkaita, mutta neuvontaa annettiin tarvittaessa myös muissa asiakaspalvelupisteissä. Käyttöönottoprosessin loppuvaiheessa palvelua markkinoitiin Turun kaupunginkirjastossa lehdistötiedotteilla, kirjaston ilmoitustauluilla sekä kirjaston infotelevisioissa näkyneellä diaesityksellä. Lisäksi kirjastossa jaettiin OverDrive:n esitteitä suomeksi, ruotsiksi sekä englanniksi. (Laine, 2013.)

OverDrive-palvelun käyttöönotto tapahtui suunniteltua myöhemmin, koska palvelun kirjautumisongelmien ratkaiseminen, henkilökunnan koulutuksen järjestäminen ja aika-tauluttaminen, verkkokirjastosivuston rakentaminen ja aineiston luettelointi vaativat enemmän aikaa kuin ennen suunnitteluprosessin aloittamista oli arvioitu. Prosessi on kokonaisuudessaan esitetty kuviossa 1. Kuviossa on nähtävillä OverDrive-palvelun koko suunnittelu- ja käyttöönottoprosessin vaiheet alustavasta palveluun tutustumisesta sen käyttöönottoon ja asiakasopastuksiin saakka. (Laine, 2013.)

Kuvio 1: OverDrive-palvelun käyttöönottoprosessi Vaski-kirjastoissa

Prosessi osoittautui laajaksi ja monitahoiseksi. Uuden palvelun suunnittelussa ja käyttöönotossa kohdattiin ennakoitua enemmän vastoinkäymisiä huolimatta siitä, että OverDrive on valmis konsepti, jota vain muokattiin sopimaan suomalaiseen kirjasto-maailmaan ja erityisesti Vaski-kirjastojen tarpeisiin. (Laine, 2013.)

4 KIRJALLISUUSKATSAUS

Tässä luvussa syvennyttään ensin alaluvun 4.1. osalta Lasten kansainvälistä digitaalista kirjastoa käsittelevään kirjallisuuteen, ja sen jälkeen alaluvussa 4.2 esitellään kandidaattitutkielmani ”Lasten kansainvälisen digitaalisen kirjaston käyttö päiväkodeissa” ja tarkastellaan sen tuloksia.

4.1 Lasten kansainvälinen digitaalinen kirjasto

Seadlen ja Greifenederin (2007) mukaan digitaalinen kirjasto on pohjimmiltaan keino (*resource*), joka muuttaa perinteisen kirjaston sisällön ja palvelut digitaaliseen muotoon. Digitaalinen kirjasto koostuu digitaalisesta sisällöstä, linkeistä ja ohjelmistosta. Seadlen ja Greifenederin mukaan digitaaliset kirjastot eivät korvaa perinteisiä kirjastoja vaan ne voidaan pikemminkin nähdä perinteisen kirjaston tulevaisuuden ilmenemänä. Digitaalinen kirjasto ei ole yksi kokonaisuus vaan se koostuu monen palvelun sisällöstä, jotka liitetään yhteen yhdeksi sivustoksi käyttäjälle näkymättömissä. Digitaalisen kirjaston perustana on elektronisessa muodossa oleva aineisto, jota käsitellään samoin kuin perinteisen kirjaston aineistoa. Tämä aineiston käsittely tapahtuu keräämällä ja luokittelemalla sitä sekä tarjoamalla pääsy aineistoon. Kerätty aineisto on käyttäjien saatavilla verkossa olevan tietokannan kautta ympäri maailman. Digitaalinen kirjasto on olemukseltaan ohjelmisto, joka sisältää sekä aineistoa että siihen liitettyä ihmisen luomaa metatdata. (Seadle ja Greifeneder, 2007.)

Bishopin ja kumppaneiden (2003) tutkimuksessa tarkastellaan aineiston hankkimista Lasten kansainväliseen digitaaliseen kirjastoon ja siinä kohdattuja ongelmia. Heidän mukaansa kirjojen kerääminen digitaaliseen kirjastoon eri puolilta maailmaa on ongelmallista, koska kunkin maan kirjastoilla, kustantajilla ja kirjailijoilla on eri tekijänoikeussäännöt. ICDL-kirjaston tavoitteena oli tunnistaa sekä hankkia parhaat ja palkituummat lastenkirjat ympäri maailmaa. Kirjastoon tarjottiin myös paljon kirjoja, jotka oli kirjoitettu kielillä, joita kirjaston henkilökunta ei osaa. Tällaisia kirjoja ei ollut mahdollista tunnistaa ja luokitella. Tällöin henkilökunta otti yhteyttä erilaisiin kirjan alkupe-
rämaassa toimiviin lastenkirjayhdistyksiin pyytäen näitä yhdistyksiä avuksi kyseisen kirjan tunnistamisessa ja arvioimisessa. Lastenkirjayhdistysten jäsenet auttoivat kirjas-

toa selvittämään, onko kirja relevantti, onko se aiheensa puolesta hyväksyttävä kyseisen maan kulttuurissa ja onko se soveltuva 3–13-vuotiaille lapsille. (Bishop et al., 2003.)

Bishop et al. (2003) tarkastelevat tutkimuksessaan myös kirjaston sisältämää metadataa. ICDL-kirjaston luokitusjärjestelmäksi valittiin Dublin Core. Valinnan syynä olivat seuraavat Dublin Coren ominaisuudet: se on kansainvälinen järjestelmä, sen logiikan ymmärtävät myös muut kuin alan asiantuntijat ja se soveltuu digitaalisen kirjaston erityistarpeisiin. ICDL-kirjasto kerää ja tallentaa lahjoituksena saatujen ja kokoelmaan valittujen kirjojen metadatan kirjan lahjoittajan antamien tietojen perusteella. Lahjoittajia pyydetään kääntämään kirjan metadata englanniksi ja lähettämään mahdollisuuksien mukaan myös lisätietoja, kuten tiivistelmä kirjan sisällöstä. Kirjan tietojen on oltava lasten ymmärtämässä muodossa eli yksinkertaisia ja lyhyistä lauseista koostuvia. Metadata mahdollistaa kirjojen luokittelun kirjaston lukuisiin kategorioihin ja indeksoinnin avainsanahakua varten. Muissakin kuin englanninkielisissä kirjoissa englanniksi oleva metadata on tarpeen kirjojen luokittelua varten, koska kirjaston henkilökunta on englanninkielistä. Niiden kirjojen tapauksessa, joiden mukana ei tule metadataa englanniksi, eri kieliä puhuvat vapaaehtoiset tarkistavat kirjan mukana tulleen metadatan ja kääntävät tiedot englanniksi. Tämä vapaaehtoisten käyttömahdollisuus vähentää lahjoittajien työmäärää tehden kirjojen lahjoituksesta vähemmän työlästä ja siten houkuttelevampaa. (Bishop et al., 2003.)

Ainoa löytämäni suomenkielinen artikkeli Lasten kansainvälisestä digitaalisesta kirjastosta oli Matleena Koiviston (2003) tutkimus ”Lapsille suunnattujen verkkosivujen käytettävyys”. Hän tutustui tutkimuksessaan lapsille suunnattujen verkkosivujen käytettävyyteen tarkoituksenaan kehittää verkkosivuston suunnitteluohjeet. Kehitettävien suunnitteluohjeiden tarkoituksena oli auttaa suunnittelemaan lapsille sopivia verkkosivuja, joiden käytettävyys olisi hyvä. Koiviston tutkimuksessa arvioitiin Särkänniemen lapsille suunnattuja verkkosivuja, Pelastustoimen sivujen lastenaineistoa ja Lasten kansainvälisen digitaalisen kirjaston sivuja. Koiviston tavoitteena oli selvittää 8–12-vuotiaiden lasten mielipiteitä kyseisistä verkkosivuista sekä yleisesti Internetistä. Kyselytutkimukseen osallistui 30 oppilasta pälkäneläisen Kostian koulun 2.-6. -luokilta. (Koivisto, 2003.)

Koivisto kritisoi sitä, että Lasten kansainvälisen digitaalisen kirjaston sivustolla ei ole äänitoimintoja. Hänen mukaansa äänten käyttö navigaation apuna voisi olla hyödyllistä, koska kirjaston kohderyhmään kuuluvat vielä lukutaidottomat pienet lapset. Hän toteaa,

että myös animaatiot puuttuvat täysin kirjaston sivuilta. Koivulan mukaan kukaan kyselyyn vastanneista lapsista ei ollut vierailut ICDL:n sivuilla aikaisemmin. Lähes kaikki lapset pitivät Koiviston mukaan kirjaston sivuja aivan liian vaikeina käyttää. Vain yhden vastaajan mielestä sivut olivat helppokäyttöiset. Suurin ongelma suomenkielisille lapsille oli sivuston vieras kieli. Englantia osaamattomat lapset eivät olleet osanneet edes aloittaa sivuston käyttöä ilman apua. Koiviston tutkimuksen mukaan kirjaston sivujen käyttö vaatii siis lasten vanhempien tai muiden aikuisen apua ainakin 8–12-vuotiaiden lasten kohdalla. (Koivisto, 2003.)

4.2 Lasten kansainvälisen digitaalisen kirjaston käyttö päiväkodeissa

Päiväkodeissa tekemäni kyselytutkimus (Taavitsainen, 2011) osoitti, että Lasten kansainvälinen digitaalinen kirjasto on hyödyllinen vieraskielisille päiväkodeille. Tutkimuksessa selvisi myös, että digitaalinen kirjasto ja perinteinen kirjasto voivat täydentää toisiaan. Tutkimukseen osallistui henkilökuntaa kolmesta pirkanmaalaisesta päiväkodista. Tutkimus toteutettiin päiväkotivierailuina syksyllä 2010. Vierailuihin kuului Lasten kansainvälisen digitaalisen kirjaston sivuston ja ominaisuuksien esittely. Tämän jälkeen tutkimukseen osallistunut henkilökunta tutustui itsenäisesti sivustoon ja sen aineistoon ennen kyselylomakkeiden täyttöä. (Taavitsainen, 2011.)

Tutkimuksessa nousi esille muun muassa seuraavanlaisia hyödyntämistapoja Lasten kansainväliselle digitaaliselle kirjastolle: tiettyyn teemaan liittyvien kirjojen etsiminen, sivuston tarjoamien sähköisten kirjojen käyttö lisä- ja opetusmateriaalina, sivuston kirjojen käyttö esikoululaisten aineistona sekä sivuston käyttö kuvakirjojen lukemiseen yhdessä lasten kanssa. Kyselyyn vastanneet kokivat, että sivuston tarjoama kirjallisuus soveltuu melko huonosti alle kolmevuotiaille lapsille. Sen sijaan kolmevuotiasta vanhemmille lapsille kirjaston kokoelma soveltuu vastaajien näkemyksen mukaan hyvin. Lasten kansainvälisen digitaalisen kirjaston sivuston helppokäyttöisyyttä tiedusteltaessa mielipiteet olivat vaihtelevia. Osa vastaajista koki sivuston käytön vaikeaksi, mutta suurin osa kuitenkin koki sen olevan melko helppokäyttöinen. Lähes kaikki vastaajat kokivat halutun kirjan löytämisen ja kirjojen lukemisen olevan helppoa. (Taavitsainen, 2011.)

Tuloksista ilmenee, että vieraskieliset päiväkodit käyttäisivät Lasten kansainvälistä digitaalista kirjastoa muun muassa silloin, kun tarvittavaa kirjaa ei ole saatavilla lähialueen kirjastoista tai kirjakaupoista, kirjastoon on pitkä matka, jokin kirja tarvitaan nopeasti tai tarvitaan nopeasti tietoa jonkin kirjan sisällöstä. Digitaalista kirjastoa voisi päiväkotien mukaan käyttää myös kirjojen lukemiseen pienessä lapsiryhmässä sekä esikouluikäisten itsenäisessä käytössä. Digitaalisen kirjaston koettiin myös vähentävän kirjojen ostamisen tarvetta ja mahdollistavan siten laajemman kirjalavalikoiman pienemmillä kustannuksilla. Sen kokoelmaan toivottiin lisää opetuskirjoja ja pienemmille lapsille soveltuvia lyhyitä kuvakirjoja. (Taavitsainen, 2011.)

Perinteinen kirjasto sopii vastaajien mukaan esimerkiksi retkikohteeksi ja elämykseksi lapsille. Painettu kirja on parempi ryhmän yhteisiin lukuhetkiin. Molemmille kirjastoille on siis monta erilaista käyttötarkoitusta ja -tapaa. Riippuu tilanteesta, kumpi kirjasto on sopivampi. Digitaalinen kirjasto on käyttökelpoinen joissakin tilanteissa, ja perinteisen kirjaston etuna on esimerkiksi sen toimiminen päiväkodin arkea rikastuttavana vierailukohteena. Yleisessä kirjastossa vierailun nähtiin olevan tarpeellista myös lasten yleisivistyksen lisäämisen kannalta, sillä osa lapsista ei käytä lainkaan kirjaston palveluja vapaa-ajallaan perheidensä kanssa. Lasten kansainvälinen digitaalinen kirjasto ja yleinen kirjasto eivät siis tämän tutkimuksen mukaan ole kilpailevia vaan toisiaan täydentäviä. (Taavitsainen, 2011.)

5 VIITEKEHYS

Tutkielman keskeiset tavoitteet kohdistuivat lapsille suunnattujen digitaalisten kirjastojen käytettävyyden arviointiin. Tämän vuoksi tutkielman viitekehystä jäsennettäessä kiinnitettiin erityistä huomiota malleihin, joita on hyödynnetty arvioitaessa digitaalisten kirjastojen sivustojen toimivuutta. Empiirinen tutkimus tukeutui erityisesti Bertotin ja kumppaneiden (2006) toimivuuden ja käytettävyyden arviointikriteerejä esittelevään malliin. Mallia täydennettiin soveltuvien osin Quijano-Soliksen ja Novelo-Penan (2005) jäsennyksellä, joka kokoaa yhteen keskeisiä digitaalisen kirjaston ominaisuuksia.

Bertot et al. (2006) ovat jakaneet verkkokirjaston arvioinnin kolmeen osa-alueeseen: toimivuus (*functionality*), käytettävyys (*usability*) ja esteettömyys (*accessibility*). Toimivuuden analysoinnin on tarkoitus selvittää sitä, kuinka hyvin verkkokirjasto toimii siten kuin sen on tarkoitus toimia ja kuinka hyvin se tuottaa niitä tuloksia, joita sen on tarkoitus tuottaa. Heidän mukaansa toimivuuden käsitettä voidaan käyttää arvioitaessa kahta samankaltaista palvelua, joilla on samanlainen tarkoitus ja toimintatapa. (Bertot et al., 2006.)

Käytettävyyden käsitettä käytetään Bertotin ja kumppaneiden (2006) mukaan silloin, kun halutaan tutkia sitä, kuinka käyttäjä ja järjestelmä ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Tällöin käyttäjä voi ilmaista omia tunteitaan ja mielipiteitään, kuten esimerkiksi tyytyväisyyttä, turhautumista, järjestelmän avuliaisuutta tai hyödyttävyyttä. Esteettömyys kuvaa sitä, kuinka hyvin vammaiset henkilöt ovat tasa-arvoisessa asemassa muiden kanssa järjestelmän käytössä ja tarvittavan informaation hankkimisessa. (Bertot et al., 2006.) Tässä tutkimuksessa hyödynnettiin näistä vain kahta ensiksi mainittua osa-aluetta, ts. toimivuutta ja käytettävyyttä, koska esteettömyyden tutkimus on aihepiirini ulkopuolella. Arvioin kuitenkin sivustojen soveltuvuutta lapsille käyttäjärühmänä. Sen vuoksi arvioinnissa otettiin huomioon joitakin esteettömyyden määritelmään kuuluvia seikkoja, kuten sivuston helppokäyttöisyys sekä rakenteellinen ja graafinen selkeys.

Käytin pohjana arviointikriteerien muotoilulle Bertotin ja kumppaneiden (2006) taulukossa 1 esittämiä kuvauksia toimivuuden ja käytettävyyden piirteistä.

Osa-alue	Arviointikriteeri	Kuvaus
Toimivuus	Tulosten ryhmittely	Hakutuloksia on mahdollista rajata ennen haun tekemistä eri ominaisuuksien mukaan
	Tulosten rajaaminen	Käyttäjä voi rajata hakutulokset tietyn kirjaston aineistoon
	Hakutyypit	Käytössä on perus- ja edistynyt haku sekä haku esimerkiksi aiheen, kirjailijan, asiasanan ja otsikon mukaan
	Tulosjoukon muokkaaminen	Saatua tulosjoukkoa on mahdollista tarkentaa ja rajata
Käytettävyys	Navigointi	Sivulla navigointi on mahdollista esimerkiksi linkkien ja ”siirry taaksepäin” -painikkeiden avulla
	Sisällön esitystapa	Sisältö on esitetty loogisella tavalla, joka on selkeä ja helppo ymmärtää
	Käyttöliittymän kuvakkeet	Työkalupalkit, painikkeet ja kuvakkeet on järkevästi esitetty ja nimetty
	Haun tarkoituksenmukainen toiminta	Hakutoiminnot edistävät relevantin aineiston hakua

Taulukko 1. Sivuston toimivuuden ja käytettävyyden arviointikriteerit
(Bertot et al., 2006, 21)

Bertot et al. katsovat toimivuuteen kuuluvan mahdollisuuden ryhmitellä haun tuloksia tiettyjen ominaisuuksien mukaan, tulosten rajaamisen, erilaisten hakutyypin käyttämisen ja haun tuloksena saadun tulosjoukon muokkaamisen (*refine*). Käytettävyyteen kuuluvia toimintoja ovat heidän mukaansa sivulla navigointi, sisällön esitystapa, otsikoiden ja toimintojen selkeä ja järkevä nimeäminen sekä haun tarkoituksenmukainen toiminta. (Bertot et al., 2006.)

Hyödynsin Bertotin ja kumppaneiden (2006) jäsenystä valitsemalla siitä oman tutkimukseni kannalta relevantit arviointikriteerit. Arvioin ICDL-kirjaston ja Vaski-kirjastojen OverDrive-palvelun käytettävyyttä ja toimivuutta tulosten ryhmittelyn, hakutyyppien, tulosjoukon muokkaamisen, navigoinnin, sisällön esitystavan sekä käyttöliittymän kuvakkeiden osalta. Hakutulosten rajaaminen tietyn kirjaston aineistoon ei ole tutkimuksessani oleellinen arviointikriteeri, sillä molemmissa kirjastoissa haku on mahdollista vain kyseisen kirjaston aineistosta. Haun tarkoituksenmukaista toimintaa en valinnut käytettävien kriteerien joukkoon, koska arvioin molempien kirjastojen haun toimivuutta vain yhden esimerkkikirjan avulla. Luotettava hakutulosten relevanssin laajempi arviointi olisi vaatinut laajempaa käytettävyydestäusta testihakujen muodossa.

Bertotin ja kumppaneiden (2006) yleisen tason käytettävyyden jäsenys ei mielestäni ottanut huomioon kaikkia lasten digitaalisten kirjastojen erityispiirteitä. Heidän jäsenyksensä on nähdäkseni sovellettavissa tarkastelemieni kirjastojen lisäksi lähes mihin tahansa verkkosivustoon tai viitetietokantaan. Bertotin ja kumppaneiden jäsenystä käyttäessä ICDL-sivuston ja Vaski-kirjastojen OverDrive-sivuston tarkastelu ei tämän vuoksi olisi ollut tarpeeksi monipuolista tai laaja-alaista. Tämän takia heidän jäsenyksensä mukaisten yleistasoisten arviointikriteerien lisäksi tarvittiin toista, juuri kokotekstejä sisältävien kirjastojen käytettävyyden arviointiin keskittyvää jäsenystä. Lisäksi Bertotin et al. jäsenys kattaa ainoastaan itse verkkosivuston arvioinnin. Täydentävä jäsenys oli siis tarpeen myös sen vuoksi, että e-kirjoista koostuvan kokoelman arviointi saatiin osaksi sivustojen käytettävyyden tarkastelua. Bertotin ja kumppaneiden (2006) jäsenyksen puutteita täydentämään valitsin Quijano-Soliksen ja Novelo-Penan (2005) digitaalisten kirjastojen ominaisuuksiin keskittyvän jäsenyksen.

Quijano-Soliksen ja Novelo-Penan (2005) kehittämään jäsenykseen (taulukko 2) on koottu sellaiset ominaisuudet tai erityispiirteet, jotka kuvaavat käytettävyyden kannalta hyvin toimivaa digitaalista kirjastoa. Heidän mukaansa ideaalitalanteessa kokotekstejä sisältävän aineisto on kattavaa (*breadth in coverage*), syvää (*depth in coverage*), ajankohtaista painettuun versioon nähden sekä visuaalisesti yhteneväinen painetun version kanssa. Digitaalisen kirjaston sivuston tulisi Quijano-Soliksen ja Novelo-Penan mukaan olla tekstiltään ja grafiikaltaan selkeä ja helppolukuinen. Hakumahdollisuuksiin tulisi sisältyä kokotekstihaku ja vapaatekstihaku. Lisäksi digitaalisen kirjaston uudesta aineistosta tulisi olla saatavilla muistutus käyttäjän sähköpostiin. (Quijano-Solis & Novelo-Pena, 2005.)

Ominaisuudet
Kattavuus
Sisältö jälkikäteen tarkasteltuna
Syvyys
Tekstin ja grafiikoiden selkeys ja luettavuus
Uusista nimekkeistä tiedottaminen sähköpostitse
Kokotekstihaku dokumentin sisällä
Vapaatekstihaku (esimerkiksi otsikosta)
Sisällön ajankohtaisuus verrattuna painettuun versioon
Visuaalinen yhtäläisyys painettuun versioon

Taulukko 2. Digitaalisen kirjaston arvioinnissa huomioitavat ominaisuudet. (Quijano-Solis & Novelo-Pena 2005, 7)

Oman tutkimukseni sisällön kannalta katsoin Quijano-Soliksen ja Novelo-Penan (2005) jäsennyksessään esittämistä ominaisuuksista käyttökelpoisiksi ja Bertotin et al. (2006) jäsennykseen lisäarvoa tuoviksi sivustolla tarjolla olevan aineiston kattavuuden ja ajallisen syvyyden, uusista nimikkeistä tiedottamisen sähköpostitse sekä visuaalisen yhtäläisyyden painettuun versioon. Sisältö jälkikäteen tarkasteltuna ja sisällön ajankohtaisuus verrattuna painettuun versioon eivät olleet oleellisia ominaisuuksia oman tarkasteluni kannalta, ja hakuominaisuudet on jo huomioitu Bertotin ja kumppaneiden yleistasoisemmassa jäsennyksessä.

6 EMPIIRISEN TUTKIMUKSEN ASETELMA

Kehitin aineiston keruussa käytetyn kyselylomakkeen hyödyntämällä kandidaatintutkielmassani käyttämäni liitteestä 1 löytyvää kyselylomaketta (Taavitsainen, 2011) sekä liitteestä 2 löytyvää *System Usability Scalea* (Brooke, 1996). System Usability Scale on käytettävyyden arvioinnissa käytetty työkalu, joka pohjautuu 10 kysymystä käsittävään kyselylomakkeeseen. Hyödynsin näitä kysymyksiä ja lisäsin lomakkeeseen seuraavat väittämät:

- Voisin käyttää sivustoa säännöllisesti.
- Sivuston käytön oppii nopeasti.
- Sivusto on sekava.
- Sivusto on epäjohdonmukainen.
- Sivuston eri toiminnot on yhdistetty onnistuneesti toisiinsa.
- Sivuston käyttäminen vaatii paljon opettelua.

System Usability Scale -lomakkeen (Brooke, 1996) kysymyksiin vastataan viisiportaisella Likert-asteikolla. Vastausvaihtoehdot ovat 1) täysin eri mieltä, 2) jokseenkin eri mieltä, 3) ei samaa eikä eri mieltä, 4) jokseenkin samaa mieltä ja 5) täysin samaa mieltä. Tutkielmani kyselyssä vastausvaihtoehdot olivat tätä mukaillen suomenkielisessä lomakkeessa 1) ei pidä lainkaan paikkaansa, 2) pitää melko huonosti paikkansa, 3) pitää melko hyvin paikkansa sekä 4) pitää täysin paikkansa. Englanninkielisessä versiossa vastausvaihtoehdot olivat vastaavasti 1) strongly disagree, 2) somewhat disagree, 3) somewhat agree sekä 4) strongly agree.

Päädyin muuttamaan kandidaatintutkielmassani (Taavitsainen, 2011) olleen viisiportaisen lomakkeen neliportaiseksi poistamalla keskimmäisen ”en osaa sanoa” – vaihtoehdon. Tämän niin sanotun helpon vastausvaihtoehdon poistamisella pyrin ohjaamaan vastaajia pohtimaan kysymyksiä huolellisemmin ja hyödyntämään mielipiteensä ilmaisussa kaikkia tarjolla olevia vaihtoehtoja. Näin toimimalla toivoin saavani vastauksiin enemmän hajontaa runsaan keskimmäisen vastausvaihtoehdon käytön sijaan.

Käytin uuden lomakkeen suunnittelun pohjana toimivaksi osoittautunutta kandidaatin-
tutkielmassani (Taavitsainen, 2011) käytettyä kyselylomaketta (liite 1), johon tein
muokkauksia ja lisäyksiä. Muutokset perustuivat pääasiassa tuon aiemman lomakkeen

avulla saatuihin tuloksiin. Tein muutoksia myös sen vuoksi, että halusin kartoittaa kyselyn avulla laajemmin vastaajien mielipiteitä Lasten kansainvälisen digitaalisen kirjaston eri ominaisuuksista. Tarkastelen tehtyjä muutoksia niiden kysymysten osalta, joita muokkaukset tai lisäykset koskivat.

- **Kysymys 19:** Arvioi, miten hyvin seuraavat väittämät pitävät mielestänne paikkansa?

Sivuston hakuominaisuuksiin liittyviä kysymykseen 19 lisättyjä väittämiä olivat:

- Kirjojen etsiminen kielen mukaan on helppoa.
- Kirjojen etsiminen niiden pituuden mukaan on helppoa.
- Kirjojen etsiminen niiden tyyppin mukaan on helppoa.
- Kirjojen etsiminen nimen mukaan on helppoa.
- Kirjojen etsiminen kirjoittajan mukaan on helppoa.

Vastaajien näkemyksiä sivustolla tarjolla olevien eri aineistotyyppien määrän riittävydestä pyrin saamaan selville seuraavien väittämien avulla:

- Sivustolla on tarpeeksi kuvakirjoja.
- Sivustolla on tarpeeksi satukirjoja.
- Sivustolla on tarpeeksi tietokirjoja.

Muita lisättyjä tai muokattuja väittämiä olivat:

- Yhdistin kandidaatintutkielmassa olleet väittämät ”Sivustolla on sopivaa aineistoa suomenkielisille lapsille” ja ”Sivustolla on sopivaa aineistoa maahanmuuttajalapsille” väittämäksi ”Sivustolla on sopivaa aineistoa (päiväkodin) lapsille”.
- ”Lapset voivat etsiä kirjoja sivustolta itse” – väittämää tarkensin jakamalla sen ikäryhmien mukaan kolmeksi väittämäksi: ”1-3-vuotiaat lapset osaavat etsiä kirjoja sivustolta itse.”, ”4-5-vuotiaat lapset osaavat etsiä kirjoja sivustolta.” ja ”Esikouluikäiset lapset osaavat etsiä kirjoja sivustolta itse.”
- Lisäsin väittämät ”Sivusto on hyödyllinen” ja ”Sivustoa voi käyttää osaamallani kielellä.”

Halusin kartoittaa kyselyn avulla myös sitä, vaikuttaako vastaajien yleinen tietokoneen käyttöaktiivisuus heidän suhtautumiseensa Lasten kansainvälisen digitaalisen kirjaston käyttöön. Sen vuoksi sisällytin lomakkeeseen Internetin käyttöä koskevan kysymyksen:

- **Kysymys 9:** Miten usein käytätte Internetiä vapaa-ajallanne seuraaviin asioihin
  - asioiden hoito
  - sähköposti
  - uutisten luku
  - sosiaalinen media (esimerkiksi Facebook)
  - keskustelupalstat
  - muu, mikä?

Vastausvaihtoehdot olivat ”useamman kerran päivässä”, ”Kerran päivässä”, ”muutaman kerran viikossa”, ”kerran viikossa”, ”harvemmin kuin kerran viikossa” ja ”en ollenkaan”.

Muita kandidaatintutkielman (Taavitsainen, 2011) tulosten pohjalta kyselylomakkeeseen tehtyjä tarkennuksia tai lisättyjä kysymyksiä olivat:

- **Kysymys 7:** Minkä ikäisiä lapsia ryhmäanne kuuluu?
  - 0–3-vuotiaat
  - 4–5-vuotiaat
  - esikouluikäiset
- **Kysymys 10:** Kandidaatintutkielmassa olleen kysymyksen ”Oletko kuullut Lasten kansainvälisestä digitaalisesta kirjastosta aikaisemmin?” täydensin kysymyksellä ”Mitä kautta olet saanut tietää palvelusta ensimmäisen kerran?”
- **Kysymys 11:** Mistä lähtien Lasten kansainvälistä digitaalista kirjastoa on käytetty päiväkodissanne?
- **Kysymys 12:** Kuinka usein olette käyttänyt digitaalista kirjastoa viimeksi kuluneen vuoden aikana?
  - lähes päivittäin
  - viikoittain
  - muutaman kerran kuukaudessa
  - kerran kuukaudessa
  - muutaman kerran vuodessa
  - kerran vuodessa
  - en lainkaan

- **Kysymys 13:** Kandidaatintutkielmassa olleen avoimen kysymyksen ”Oletko käyttänyt palvelua aikaisemmin ja jos olet niin, mihin tarkoitukseen?” korvasin monivalintakysymyksellä ”Millä tavoin olet käyttänyt digitaalista kirjastoa päiväkodissanne? Voit valita useita vaihtoehtoja.” Tässä kysymyksessä vastausvaihtoehtoina oli kandidaatintutkielman kyselyn tuloksista esiin nousseita Lasten kansainvälisen digitaalisen kirjaston käyttötapoja:

- aikuiset lukevat kirjoja lapsille
- lapset lukevat kirjoja itsenäisesti
- lapset katselevat kuvia kirjoista itsenäisesti
- kirjoista etsitään tietoa jostain aiheesta
- kirjaa tutkitaan ennen ostopäätöstä
- kirjaa tutkitaan ennen yleisestä kirjastosta lainaamista
- etsitään kirjaa tietystä teemasta
- lapsille luetaan päiväunisatua
- lapset opiskelevat kieltä

Keräsin Lasten kansainvälisen digitaalisen kirjaston käyttöä päiväkodeissa koskevan empiirisen aineiston e-lomakkeen avulla tehtynä kyselytutkimuksena syksyllä 2012. Valitsin lomakkeen muodoksi e-lomakkeen, koska se oli suuren vastaajajoukon vuoksi nopein ja kustannustehokkain vaihtoehto. E-lomakkeen käyttö teki myös vastausten analysoinnista helpompaa niiden ollessa jo valmiiksi sähköisessä muodossa. Kyselyssä oli sekä monivalintakysymyksiä että avoimia kysymyksiä.

Lähetin kyselykutsun ja saatekirjeen ohjeineen sähköpostitse Suomen suurimpien kaupunkien vieraskielisille päiväkodeille. Valitsin kyselyyn osallistuviksi kaupungeiksi Helsingin, Espoon, Tampereen, Lahden, Turun, Oulun, Kuopion, Jyväskylän ja Vantaan. Päiväkotien valintaperusteena oli se, että siellä käytetään joko pääosin tai kokonaan muuta kieltä kuin suomea ja hoidossa olevat lapset puhuvat myös muuta kieltä kuin suomea. Valitsin päiväkodit kunkin kaupungin Internet-sivuilla olevien tietojen perusteella. Tavoitteenani oli lähettää kyselykutsu kyseisten kaupunkien jokaiselle vieraskieliselle päiväkodille. Mukaan valittuja päiväkoteja oli 84, joista helsinkiläisiä vieras- tai ruotsinkielisiä päiväkoteja oli 28 ja espoolaisia 18. Tampereella sekä Vantaalla oli seitsemän vieraskielistä päiväkotia, Turussa 14, Lahdessa sekä Kuopiossa kolme ja Jyväskylässä sekä Oulussa kaksi. Päiväkodeista englanninkielisiä oli 39, ruotsinkielisiä 26 ja ranskankielisiä seitsemän. Venäjää puhuttiin kyselykutsun saaneissa päiväkodeista kahdeksassa, saksaa kolmessa ja espanjaa yhdessä.

Lähetin jokaisen päiväkodin johtajalle sähköpostitse saatekirjeen (liite 3). Tarkoituksena oli, että päiväkotien henkilökunta, lastentarhanopettajat, lastenhoitajat ja lähihoitajat, tutustuu kirjaston sivuihin kutsussa antamieni ohjeiden mukaan ja tämän jälkeen täyttää kyselylomakkeen Internetissä. Saatekirjeessä kerroin taustatietoja Lasten kansainvälisestä kirjastosta, taustoitin lomakekyselyä ja motivoin päiväkodin työntekijöitä osallistumaan tutkimukseen. Viestin liitetiedostossa (liite 4) ohjeistettiin kirjastoon tutustumiseen ja annettiin esimerkkejä kirjojen etsimisestä. Saatekirjeestä löytyi myös linkki kyselyyn, joka oli e-lomakkeena. Lomake oli mahdollista täyttää joko suomeksi (liite 7) tai englanniksi (liite 8). Vastausaika oli kaksi viikkoa. Yhden viikon kuluttua lähetin muistutusviestin (liite 5) niille päiväkodeille, jotka eivät olleet vielä vastanneet kyselyyn. Tällä kertaa liitin mukaan myös englanninkielisen version kyselykutsusta (liite 6) toivoen sen tavoittavan mahdolliset heikommin suomea osaavat vieraskielisten päiväkotien henkilökunnan jäsenet ja lisäävän vastaajamäärää.

Lopputulos oli se, että aineiston keruu päiväkotien henkilökunnalle suunnatun kyselylomakkeen avulla ei sujunut toivotusti vastaajien vähyys vuoksi. Päiväkodeista kyselyyn vastasi kahdeksan. Jokaisesta kahdeksasta päiväkodista kyselyyn vastasi yksi henkilö, tavallisimmin päiväkodin johtaja. Kyselytutkimuksen aineistona toimi siis kahdeksan vieraskielisen päiväkodin henkilökunnan täyttämät kyselylomakkeet. ICDL:n käyttötutkimuksen tulosten analyysi tapahtui vastausten vähäisestä määrästä (n=8) johtuen lähinnä kuvailemalla, miten lomakkeen kysymyksiin on vastattu, ryhmittelemällä vastauksia ja esittämällä tulosten pohjalta absoluuttisia jakaumia.

Vähäisen kyselyvastausten määrän vuoksi aineistoa täydennettiin ottamalla mukaan Lasten kansainvälisen digitaalisen kirjaston (ICDL) verkkosivut ja niiden sisältämä e-aineisto sekä Vaski-kirjastojen OverDrive-osasto ja sen e-aineisto. Valitsin täydentäväksi aineistoksi ICDL:n sivuston, koska se on kansainvälisesti tunnetuin, useassa eri maassa käytössä oleva ja useille eri kielille käännetty lastenkirjasto. Vaski-kirjastojen OverDrive-osasto valikoitui ICDL:n vertailukohdaksi, koska se on toiminut Suomessa edelläkävijänä lasten digitaalisen aineiston saralla. Molemmissa kirjastoissa oli verrattain laaja aineisto, joka tarjosi mahdollisuuksia sen monipuoliseen erittelyyn. Kirjastojen sivut eroavat toisistaan, mikä mahdollisti niiden käytettävyyden tuloksellisen vertailun.

Tutkielmassa haettiin aineiston täydentämisen jälkeen vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Miten Lasten kansainvälisen digitaalisen kirjaston (ICDL) aineistoa käytetään suurten kaupunkien päiväkodeissa Suomessa?
2. Millaisia lasten e-aineistoja ICDL ja Vaski-kirjastojen OverDrive-osasto tarjoavat?
3. Millainen on e-aineistojen ja kirjastojen sivustojen käytettävyys?
4. Millaisia yhtäläisyyksiä ja eroja aineistoissa ja niiden käytettävyydessä on?

Tutkimuskysymysten 2-4 aineistona toimivat siis kahden kirjaston verkkosivut ja niiden tarjoama lasten e-aineisto. Toinen kirjastoista on kotimainen, toinen taas kansainvälinen. Molemmat kuitenkin tarjoavat lähinnä vieraskielistä aineistoa. ICDL:n osalta keskityin ison aineistomäärän vuoksi tarkemmassa analyysissä englanninkieliseen aineistoon. Jaottelua tai e-kirjojen valintaa iän mukaan ei ICDL:n tapauksessa tarvinnut tehdä, sillä puhtaasti lastenkirjastona ICDL sisältää vain lapsille suunnattua aineistoa. Englanninkielisiä e-kirjoja oli keväällä 2014 sivustolla 486 kappaletta, joista valitsin käytettävyyden tutkimukseen kymmenen kirjaa. Vaski-kirjastojen OverDrive-sivustosta otin tarkempaan käsittelyyn englanninkielisen lapsille suunnatun aineiston. Kriteerit täyttäviä teoksia oli 171 kappaletta, joista valitsin ICDL:n tapaan kymmenen teosta yksityiskohtaisempaan analyysiin. OverDrive-palvelu ei tarjoa lasten tietokirjoja, joten kaikki analysoidut kirjat olivat kaunokirjallisuutta.

ICDL:n ja Vaski-kirjastojen OverDrive-osaston analysointi tapahtui vertailemalla näitä kahta kirjastoa toisiinsa eri osa-alueilla. Analyysiin kuului molempien kirjastojen sivustojen käytettävyyden ja toimivuuden arviointi sekä lisäksi kirjastojen tarjoaman aineiston ja sen käytettävyyden arviointi. Käytettävyyden analyysissä keskityttiin sivuston yleiseen käytettävyyteen, hakuominaisuuksiin, kirjojen lainaukseen sekä kirjan lukemiseen. Sivustojen yleisen käytettävyyden arviointi tapahtui pääosin Bertotin ja kumppaneiden (2006) toimivuuden ja käytettävyyden arviointikriteerejä esittelevän mallin pohjalta. Analyysia täydennettiin tarvittavin osin hyödyntämällä digitaalisen kirjaston keskeisimpiä ominaisuuksia kokoavaa Quijano-Soliksen ja Novelo-Penan (2005) jäsenyyttä.

Hakuominaisuuksia analysoin vertailemalla kirjastojen tarjoamia hakumahdollisuuksia, kuten ”haku kirjailijan mukaan” tai ”haku aineistotyyppin mukaan”. Kirjojen lainauksen analysointi tapahtui vertaamalla lainausprosessin sujuvuutta kummassakin kirjastossa

eli halutun kirjan lainaamista ja avaamista luettavaan muotoon. Kirjan lukemista analysoin lainaamalla saman kirjan molemmista kirjastoista ja vertailemalla kirjastojen lukuohjelmien käytettävyyttä kirjan lukijan näkökulmasta. Käytettävyyden analyysissa tarkastelin sitä, miten helppoa on esimerkiksi sivun vaihtaminen, fonttikoon suurentaminen tai koko näytön lukutilan avaaminen.

Käytettävyyteen suoraan liittymätöntä analyysia ovat sivuston ulkonäön ja lapsiystävällisyyden, sivuston ohjeiden, kirjastojen aineiston, kirjoista tarjottujen tietojen ja sivustojen muiden ominaisuuksien analyysi. Näiden osa-alueiden analyysi tapahtui pääasiassa kuvailemalla ja vertailemalla näitä osatekijöitä ICDL:n ja Vaski-kirjastojen OverDrive-sivuston osalta.

Arvioni mukaan kirjastojen sivustojen ja niiden käytettävyyden arviointi onnistui kokonaisuudessaan hyvin. Bertotin ja kumppaneiden (2006) toimivuuden ja käytettävyyden arviointikriteerejä esittelevää mallia oli helppo soveltaa omaan tutkielmaani. Mallin hyödyntäminen oli sujuvaa, koska sen osatekijät olivat hyvin kuvattuja ja varsin yksiselitteisiä. Quijano-Soliksen ja Novelo-Penan (2005) jäsenyyksen hyödyntäminen sivustojen käytettävyyden arvioinnissa oli työläämpää ja vähemmän suoraviivaista. Jäsenyyksen yksi arviointikriteeri, aineiston kattavuus, aiheutti eniten epäselvyyksiä. Kriteerin käyttö OverDrive-sivuston ja ICDL:n arvioinnissa vaati sen pohtimista, miten kyseistä kriteeriä käytännössä arvioidaan. Työmäärä olisi kasvanut erittäin suureksi, jos molempien kirjastojen kokoelmien kaikki lastenaineisto olisi otettu tarkasteluun. Päädyin toimivinta menettelytapaa harkittuani luomaan aineistoon yleissilmäyksen tutustumalla kirjojen aiheisiin ja siihen, missä määrin kirjastossa on kuva- ja satukirjoja.

Katsoin riittävän kattavan käytettävyyden arvioinnin suorittamisessa välttämättömäksi ottaa mukaan myös näiden kahden jäsenyyksen ulkopuolisia ominaisuuksia. Tällaisia digitaalisten kirjastojen tapauksessa oleellisia osa-alueita olivat arvioni mukaan kirjoista tarjottava tieto, kirjojen lainaus, kirjojen lukeminen sekä sivustoilla tarjottavat käyttöohjeet ja lisäpalvelut. Lähes kaikkien edellä mainittujen osa-alueiden arvioiminen oli helppoa ja sujui mutkattomasti. Hieman haasteita aiheutti kirjoista tarjottavan tiedon määrän ja tarkkuuden arviointi. Molemmat sivustot tarjosivat ”kirjan tiedot”

-näkymässään hyvin samankaltaista tietoa, ja kummankin sivuston näkymästä ilmeni kaikki oleellimmat perustiedot kirjoista. Näin ollen merkittävien erojen löytäminen tästä osa-alueesta osoittautui vaativaksi tehtäväksi ja kirjojen tietoja piti tutkia huolellisesti. Merkittäviä olivatkin lopulta pienet erot, kuten kirjan sivumäärän ilmoittaminen.

7 ICDL:N KÄYTTÖ PÄIVÄKODEISSA

Kyselyyn vastanneista kahdeksasta päiväkodista neljä oli helsinkiläisiä, kaksi espoolaisia ja loput kaksi Jyväskylästä ja Lahdesta. Näistä vain yksi oli kunnallinen päiväkotikoti, loput seitsemän olivat yksityisiä päiväkoteja. Kyselyyn vastanneista päiväkotien työntekijöistä kolme oli alle 20-vuotiaita, neljä 31–40-vuotiaita ja yksi 41–50-vuotias. Vastanneiden joukossa oli kolme päiväkodin johtajaa, kaksi lastentarhanopettajaa ja kaksi yrittäjää. Puolet lomakekyselyyn vastanneista täytti kyselylomakkeen suomeksi ja puolet englanniksi. Oli siis ilmeisen hyvä ratkaisu tarjota myös englanninkielinen vastausvaihtoehto. Tämänkaltaisen vastaustapojen jakautuminen oli varsin odotettavissa, koska kohderyhmänä olivat Suomessa toimivat vieraskieliset päiväkodit.

Kyselyyn vastanneet päiväkodit olivat monikulttuurisia ja niissä puhuttiin suomen ja ruotsin lisäksi muun muassa englantia, saksaa, hindiä, kiinaa, arabiaa, espanjaa, ranskaa, viroa, puolaa, venäjää, urdua ja vietnamia. Yksi vastaajista ilmoitti, että heidän päiväkodissaan lapsilla on yli 14 eri äidinkieltä. Kyselyyn vastanneiden lapsiryhmiin kuului kaikissa tapauksissa 4–5-vuotiaita lapsia. Viidessä päiväkodissa oli lisäksi 0–3-vuotiaita ja/tai esikouluikäisiä lapsia. Kaikissa tutkimukseen osallistuneissa päiväkodeissa oli käytössä vähintään yksi tietokone. Viidessä päiväkodissa tietokoneita käyttivät ainoastaan aikuiset. Muissa päiväkodeissa koneet olivat kaikkien päiväkodin lasten tai pelkästään esikoululaisten käytössä. Kukaan kyselyyn vastanneista ei ollut kuullut aiemmin Lasten kansainvälisestä digitaalisesta kirjastosta tai käyttänyt sitä. ICDL-sivustoa ei myöskään ollut käytetty lainkaan kyselyyn osallistuneissa päiväkodeissa.

Kyselyyn vastanneet käyttäisivät mieluummin digitaalista kirjastoa kuin päiväkodin omaa kirjakokoelmaa, jos käsiteltävään teemaan sopivaa kirjaa ei löydy päiväkodin kirjakokoelmasta tai jos päiväkodissa käytettävällä kielellä kirjoitettua kirjaa ei ole saatavilla painettuna kirjana Suomesta. Vastaajat suosisivat digitaalista kirjastoa myös silloin, jos kyseessä on esikouluikäisten satuhetki, isolle ryhmälle lukeminen, uuden materiaalin etsiminen, uuteen aiheeseen tutustuminen tai tarve löytää uutta, syvempää tietoa jostain aiheesta. Yksi vastaaja kertoi, että hän ei käyttäisi digitaalista kirjastoa missään tilanteessa, sillä hän käyttää mieluummin perinteisiä ”oikeita” kirjoja.

Kyselyyn vastannut päiväkotien henkilökunta valitsisi yleisen kirjaston sijaan digitaalisen kirjaston, jos haluttua kirjaa ei olisi saatavilla yleisestä kirjastosta, sen vapautumista varauksesta pitäisi odottaa pitkään tai kirjaa tarvittaisiin nopealla aikataululla. Digitaalisen kirjaston puoleen käännyttäisiin myös silloin, jos kyseessä olisi iso lapsiryhmä tai vieraskielisten satujen etsintä. Digitaalisen kirjaston eduksi mainittiin se, että sieltä on mahdollista etsiä kirjoja helposti esimerkiksi lasten lepohetken aikana. Yksi vastaaja kertoi valitsevansa digitaalisen kirjaston yleisen kirjaston asemasta lähes aina, koska yleisissä kirjastoissa ei ole juurikaan saatavilla ranskankielisiä kirjoja. Vastauksissa tuli esille myös käyttöasteen ääripäät: yksi vastaaja arveli käyttävänsä mieluummin digitaalista kirjastoa kuin yleistä kirjastoa kaikissa tilanteissa ja toinen sen sijaan suosisi aina yleistä kirjastoa eikä käyttäisi lainkaan digitaalista kirjastoa tilanteesta riippumatta.

Päiväkodin omaa kirjakokoelmaa digitaalisen kirjaston sijasta vastaajat arvelivat haluavansa käyttää silloin, jos kyseessä ovat pienemmät 3–4-vuotiaat lapset, digitaalisessa kirjastossa ei ole saatavilla tarvittavaa espanjankielestä kirjallisuutta, halutaan, että lasten on helppo itse valita luettavaksi haluamansa kirjat tai jos kyseessä on lasten itsenäinen kirjaston käyttö tai isompi ryhmä lapsia. Yksi henkilö kertoi asettavansa etusijalle päiväkodin oman kirjakokoelman halutessaan käyttää kirjoja välineenä henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen lapsen kanssa. Hän kuvaili perinteisen kirjan koskemisen ja tunnustelun, sivujen kääntämisen sekä kirjan tuoksun olevan oleellisia asioita, kun lapsia tutustutetaan lukemiseen ja kirjoihin. Kolme vastaajaa ilmoitti käyttävänsä aina mieluummin päiväkodin omaa kirjakokoelmaa. He perustelivat mielipidettään sillä, että digitaalisen kirjaston käyttö ei tunnu ajankohtaiselta asialta tai että jokaisella lapsiryhmällä ei ole käytössään digitaalisen kirjaston hyödyntämiseen soveltuvaa laitetta, kuten tablettia tai tietokonetta.

Yleinen kirjasto olisi digitaalista kirjastoa parempi vaihtoehto vastaajien mukaan silloin, kun halutaan opettaa lapsille tiedonhakua yleisistä kirjastoista tai kun halutaan tehdä lapsien kanssa retki fyysiseen kirjastoon, jossa jokainen lapsi voi katsella kirjoja, valita itse haluamansa kirjat lainattaviksi ja sitten kantaa lainaamansa kirjat itse kotimatalla. Vastaajista kolme kertoi valitsevansa yleisen kirjaston digitaalisen kirjaston sijaan lähes aina silloin, kun sieltä on saatavilla tarvittavat kirjat halutulla kielellä. Yksi vastaaja perusteli tätä valintaa digitaalisen kirjaston käyttöön soveltuvan laitteiston puutteella. Yksi vastaaja sen sijaan ilmoitti, että hän ei käyttäisi missään tilanteessa mieluummin yleistä kirjastoa kuin sen digitaalista vastinetta.

Kahden kyselyyn vastanneen mukaan digitaalisen kirjaston käyttöön päiväkodeissa ei liittyisi ongelmia tai sille ei olisi esteitä. Muut vastaajat mainitsivat esteiksi lasten liiallisen tietokoneen käytön ja laitteiston tai tilojen puutteet. Kaksi vastaajaa nosti esiin sen, että lasten vanhemmat eivät arvosta liiallista ruutuaikaa ja että lapset käyttävät tietokoneita tarpeeksi jo kotona, joten päiväkodissa tulisi keskittyä muihin asioihin. Laitteiston ja tilojen ongelmista mainittiin digitaalisten kokoelmien esittelyvälineiden puute, tietokoneiden sijainti pienissä toimistoissa sekä liian pienet näytöt, jotta kuvien katselu näytöltä olisi mahdollista. Tietokoneiden määrän mainittiin myös olevan ongelma, koska yhdellä tietokoneella lasten ei ole mahdollista lukea montaa eri kirjaa samanaikaisesti. Yksi vastaaja arveli digitaalisen kirjaston käytön olevan todennäköisesti yleisempää, jos käytössä olisi esimerkiksi kannettavia tietokoneita, tablet-laitteita tai Kindle-lukulaitteita.

Tekemänsä pienimuotoisen käytettävyydestäuksen perusteella viisi vastaajaa piti digitaalisen kirjaston tarjoamaa aineistoa sopivana päiväkodin lapsille. Kolme vastaajaa sen sijaan arvioi sen sopivan melko huonosti tai ei lainkaan heidän päiväkotinsa lapsille. Useimmat vastaajat (6) pitivät sivuston ulkonäköä lapsille sopivana.

Arvioi, miten hyvin seuraavat väittämät pitävät mielestänne paikkansa?	ei lainkaan	melko huonosti	melko hyvin	täysin
1–3-vuotiaat lapset osaavat etsiä kirjoja sivustolta itse.	3	3	0	1
4–5-vuotiaat lapset osaavat etsiä kirjoja sivustolta.	0	3	3	1
Esikouluikäiset lapset osaavat etsiä kirjoja sivustolta itse.	0	2	3	2
Aikuiset voivat etsiä lapsille luettavaksi kirjoja sivustolta.	0	0	2	6
Sivuston tarjoama kirjallisuus sopii 1–3-vuotiaille lapsille.	0	0	5	2
Sivuston tarjoama kirjallisuus sopii 4–5-vuotiaille lapsille.	0	0	5	2
Sivuston tarjoama kirjallisuus sopii esikouluikäisille lapsille.	0	0	3	4

Taulukko 3: Kirjojen etsiminen ICDL-kirjastosta ja sen aineiston soveltuvuus lapsille

Taulukosta 3 ilmenee, että useimmat vastaajat katsoivat, etteivät 1–3-vuotiaat lapset osaa etsiä kirjoja ICDL-kirjaston sivustolta, mutta 4–5-vuotiaat ja esikouluikäiset lapset voisivat onnistua tässä jo jonkin verran paremmin. Vastaajat olivat yksimielisiä siitä,

että aikuiset voivat etsiä sivustolta kirjoja lapsille luettavaksi. Kaikki vastaajat olivat myös sitä mieltä, että sivuston kirjallisuus sopii melko hyvin tai täysin kaikille päiväko-ti-ikäisille lapsille 1-vuotiaasta esikouluikäiseen.

Arvioi, miten hyvin seuraavat väittämät pitävät mielestänne paikkansa?	ei lain-kaan	melko huonosti	melko hyvin	täysin
Sivusto on helppokäyttöinen	0	0	4	3
Sivusto on hyödyllinen	0	1	4	2
Voisin käyttää sivustoa säännöllisesti.	0	0	4	3
Sivuston käytön oppii nopeasti.	0	0	3	4
Kirjojen löytäminen sivustolta on helppoa	0	0	4	3
Haluttu kirja tai tieto on helposti löydettävissä	0	0	3	4

Taulukko 4: ICDL-sivuston helppokäyttöisyys ja opittavuus

Taulukko 4 osoittaa, että kyselyyn vastanneet olivat yksimielisiä siitä, että ICDL-sivusto on helppokäyttöinen, sen käytön oppii nopeasti ja he voisivat käyttää sitä säännöllisesti. He myös kokivat, että kirjojen löytäminen sivustolta on helppoa ja että haluttu kirja tai tieto on helposti löydettävissä. Suurin osa vastaajista (6) piti sivustoa myös hyödyllisenä. Vain yksi vastaaja oli eri mieltä arvioiden kyseisen väittämän pitävän paikkansa melko huonosti.

Arvioi, miten hyvin seuraavat väittämät pitävät mielestänne paikkansa?	ei lain-kaan	melko huonosti	melko hyvin	täysin
Kirjojen etsiminen kielen mukaan on helppoa	0	0	2	5
Kirjojen etsiminen pituuden mukaan on helppoa.	0	0	5	2
Kirjojen etsiminen niiden tyypin mukaan on helppoa.	0	0	6	1
Kirjojen etsiminen nimen mukaan on helppoa.	0	0	3	4
Kirjojen etsiminen kirjoittajan mukaan on helppoa.	0	0	3	4

Taulukko 5: Kirjojen etsiminen helppous ICDL-sivustolta

Taulukosta 5 ilmenee, että lähes kaikki vastaajat (5) pitivät kirjojen etsimistä kielen mukaan helppona ja loputkin vastaajat melko helppona. Lisäksi kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että kirjojen etsiminen niiden pituuden tai tyypin perusteella onnistuu helposti. Myös kirjojen etsiminen niiden nimen ja kirjoittajan mukaan arvioitiin helpoksi (4) tai melko helpoksi (3).

Arvioi, miten hyvin seuraavat väittämät pitävät mielestänne paikkansa?	ei lainkaan	melko huonosti	melko hyvin	täysin
Sivusto on sekava	3	3	0	1
Sivusto on epäjohdonmukainen.	3	3	0	1
Sivuston eri toiminnot on yhdistetty onnistuneesti toisiinsa.	0	0	6	1
Sivuston käyttäminen vaatii paljon opettelua.	2	3	2	0
Kirjojen lukeminen sivustolta on helppoa.	0	0	4	3
Sivustoa voi käyttää osaamallani kielellä.	0	0	1	6

Taulukko 6: ICDL-sivuston yleinen käytettävyys

Taulukko 6 osoittaa, että enemmistö vastaajista (6) ei pitänyt sivustoa erityisen sekavana tai epäjohdonmukaisena. Kaikki vastaajat kokivat sivuston eri toimintojen olevan onnistuneesti toisiinsa yhdistettyjä. Suurin osa vastaajista (5) koki, että sivuston käyttö ei vaadi erityisen paljon opettelua. Kaikki vastaajat pitivät kirjojen lukemista sivustolta helppona tai melko helppona. Lähes kaikki vastaajat (6) pitivät täysin paikkansa pitävänä väittämää siitä, että sivustoa voi käyttää vastaajan osaamalla kielellä.

Lähes kaikkien vastaajien mielestä sivustolla on tarpeeksi tai lähes tarpeeksi niin kuva-, satu- kuin tietokirjojakin. Yksi vastaaja koki, että sivusto kaipaa jonkin verran lisää aineistoa kaikkien näiden kolmen lastenkirjatyyppin osalta.

Suurin osa vastaajista ilmoitti haluavansa käyttää tulevaisuudessa päiväkodissaan ICDL-sivustoa. Käyttöhalukkuutta perusteltiin esimerkiksi sivuston helppokäyttöisyydellä ja hyödyllisyydellä, tiettyyn teemaan liittyvien ja tietynkielisten kirjojen helpolla saatavuudella, uuden ja monipuolisuutta lisäävän materiaalin saatavuudella sekä kirjojen säilytysongelmien poistumisella. Yksi vastaaja oli halukas käyttämään ICDL:ää tulevaisuudessa, koska sillä on paljon etuja yleisten kirjastojen palveluihin verrattuina. Vastaajista kaksi arveli ehkä käyttävänsä ICDL:ää tulevaisuudessa. Heistä toinen kritisoi kirjojen kuvien laatua paikoittain heikoksi mutta totesi mahdollisesti hyödyntävänsä kirjastoa, jos sopivia teemoja on tarjolla. Toinen epävarmoista vastaajista kertoi päiväkodin laitteiston heikon kunnon olevan esteenä digitaalisen aineiston käytölle. Hän uskoi, että digitaalinen kirjasto voitaisiin ottaa perinteisten kirjojen rinnalla käyttöön, jos päiväkodin laitteistoon tehtäisiin parannuksia.

Vastaajien mukaan ICDL-sivustoa voitaisiin käyttää heidän päiväkodeissaan esimerkiksi uusien satujen löytämiseen, opetuksen suunnitteluun, opetustilanteissa opetusmateriaalin lähteenä, sanaston opetteluun ja tiedon keräämiseen. Lisäksi sieltä olisi mahdollista etsiä sellaisia kirjoja, joita ei ole muualta saatavilla. Sivuston arveltiin soveltuvan myös mediakasvatukseen ja tietotekniikkaopetuksen välineeksi sekä vanhemmille lapsille itsenäisesti tutkittavaksi.

Sivustolle voisi vastaajien mukaan lisätä esimerkiksi sellaisia kirjoja, jotka liittyvät selvästi erilaisiin teemoihin, sisältävät tietoa luonnosta ja teknologiasta tai ovat lasten mielestä hauskoja. Yksi vastaajista totesi kirjaston volyymien olevan vielä melko pientä ja toivoi aineistoon lisää kaikenlaista kirjallisuutta. Lomakkeen viimeinen kysymys kohdistui ICDL:n parannusehdotuksiin. Tähän kysymykseen tuli varsin vähän vastauksia ja yksi vastaaja olikin kirjoittanut, että kysymykseen on vaikea vastata vain lyhyen kirjaston tutustumisen jälkeen. Toisen vastaajan parannusehdotus oli kirjojen määrän lisääminen, ja kolmas vastaaja antoi koko näytön lukutilan ulkonäköön liittyviä teknisiä parannusehdotuksia.

8 ICDL:N JA VASKIN OVERDRIVE-SIVUSTON VERTAILU

Vertailin Lasten kansainvälistä digitaalista kirjastoa ja Vaski-kirjastojen OverDrive-sivustoa käyttäen apuna kahta arviointirunkoa, Bertotin ja kumppaneiden (2006) mallia ja Quijano-Soliksen ja Novelo-Penan (2005) mallia. Arvioin sivustojen ja niiden tarjoamien aineistojen käytettävyyttä seuraavien osa-alueiden tai toimintojen osalta: yleinen käytettävyys, kirjojen haku, kirjojen lainaus, kirjojen lukeminen, muu aineistoon liittyvä käytettävyys sekä sivuston muihin ominaisuuksiin lukeutuvat sivustoilla tarjolla olevat käyttöohjeet ja lisäpalvelut. Vertasin kirjastoja toisiinsa jokaisella osa-alueella siten, että ensin arvioin kyseistä osa-aluetta ICDL:n osalta ja sen jälkeen Vaski-kirjastojen OverDrive-sivuston osalta. Koska vertailemani kirjastot ovat lastenkirjastoja, otin käytettävyyden arvioinnissa huomioon sen, että kirjastojen käyttäjinä toimivat aikuisten lisäksi myös lapset.

8.1 Sivuston yleinen käytettävyys

Sivuston yleinen käytettävyys koostuu Bertotin ja kumppaneiden (2006) jäsenyyksen mukaisesti sisällön esitystavasta, navigoinnista ja sivuston ulkoasusta sekä käyttöliittymän kuvakkeista.

8.1.1 Sisällön esitystapa

Bertotin ja kumppaneiden (2006) mukaan sisällön esitystapa on hyvä silloin, kun sisältö on esitetty loogisesti sellaisella tavalla, joka on selkeä ja helppo ymmärtää. ICDL:n osalta kirjaston etusivulla (kuva 1) on kyllä esitetty kaikki tarvittava tieto, mutta se ei ole erityisen selkeässä tai helposti ymmärrettävässä muodossa. Yläpalkissa on linkit ”read books”, ”about library”, ”people”, ”how to contribute”, ”in the news”, ”help” ja ”sign in”. Näistä varsinkin kirjaston käytön kannalta oleelliset käyttöohjeita sisältävä ”help” ja sisäänkirjautuminen voisivat olla keskeisellä yläpalkkia tai vaihtoehtoisesti jollain tavoin korostettuja niiden löytämisen helpottamiseksi. Sivuston kielivaihtoehdot ovat helposti löydettävissä heti yläpalkin alapuolelta.

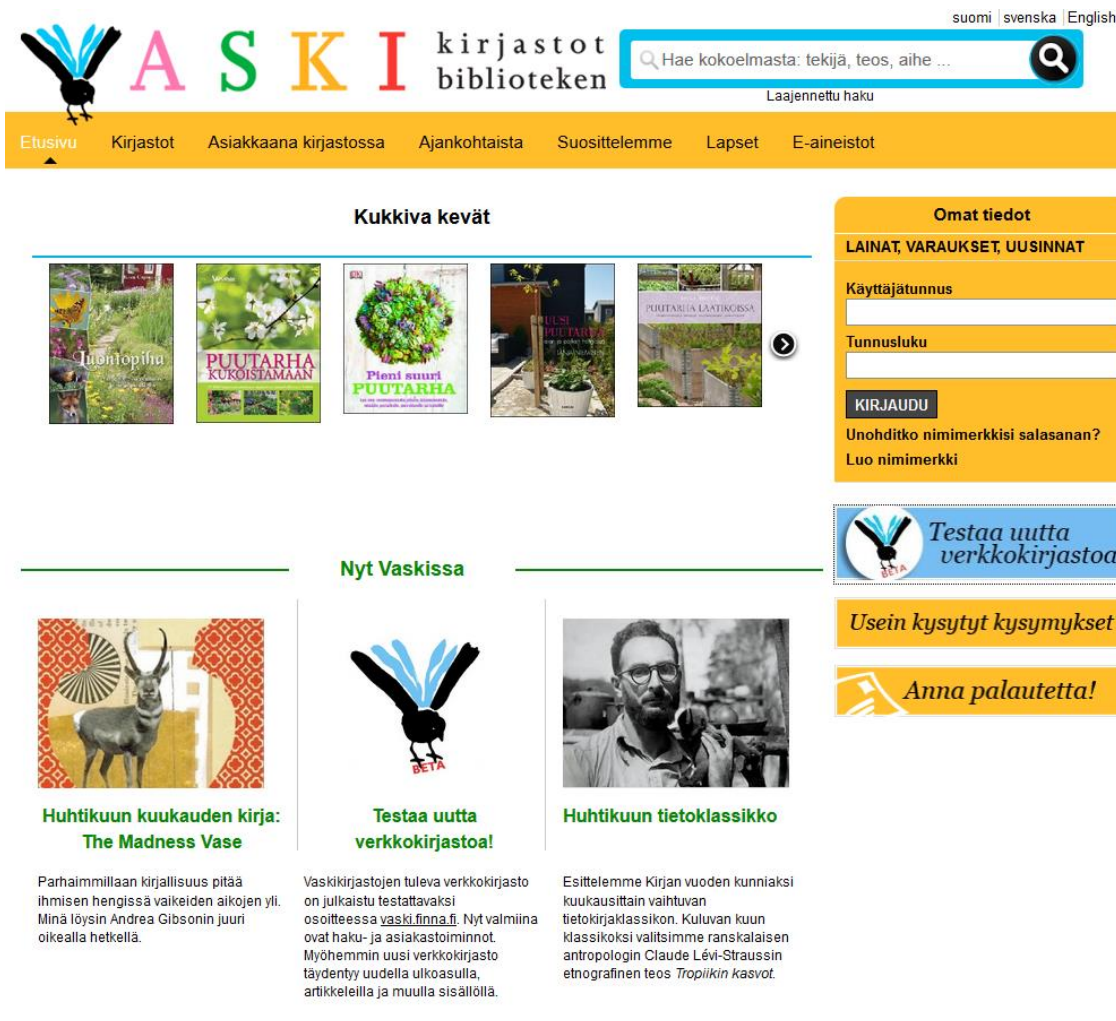

ICDL:n etusivun vasemmassa sivupalkissa on runsaasti melko pienellä fontilla olevia linkkejä, jotka vievät kirjaston eri toimintoihin, aineistoihin ja taustalla olevaan säätöön. Jo otsikoiden ”The Library” ja ”The Foundation” alla on yhteensä 20 linkkiä. Varsinkin tämän sivupalkin tekstimäärä on linkkien määrän vuoksi liian suuri nopeasti vilkaistavaksi. Tämän vuoksi sisällöstä on vaikea saada kokonaiskuvaa. Oikea sivupalkki on huomattavasti selkeämpi ja pelkistetympi. Se sisältää vain neljä vaihtuvaa esimerkkiä kirjaston kirjoista, linkit lahjoituksen tekemiseen ja kirjaston kauppaan sekä tietoa kirjaston tehtävästä.

ICDL:n etusivun keskikohdassa on helposti löydettävissä oleva kuvake kirjojen lukemiseen perushaun kautta ja sen vieressä lista muista suosituista hakumahdollisuuksista. Hakulinkkien alla on ”featured books” -osio, joka sisältää kolmen kirjan esittelyn. Etusivun sekavuutta lisää se, että kirjoja on esittelyssä etusivulla vierekkäin niin oikeassa sivupalkissa kuin sivun keskiosassakin. Yksi laatikko kirjojen esittelyyn olisi tarpeeksi ja sen yhteydessä voisi olla linkki, jonka kautta käyttäjä pääsisi halutessaan katsomaan lisää esittelyyn valittuja kirjoja. Kirjojen esittelyn alapuolella sivun keskiosassa on lista viimeisimmistä kirjaston uutisista.

ICDL:n etusivulla on siis paljon käyttäjälle tarpeellista ja kirjaston käyttöä helpottavaa tietoa. Sitä on kuitenkin liikaa, jolloin etusivu on sekava. Etusivu olisi käyttäjäystävällisempi ja varsinkin sivustolla ensimmäisiä kertoja vierailevia asiakkaita paremmin palveleva, jos se olisi huomattavasti pelkistetympi ja esittelisi vain oleelliset perustoiminnot. Linkkien ja kuvakkeiden tulisi myös olla ryhmitelty loogisemmin siten, että toisiinsa liittyvät linkit olisivat selkeästi omina kokonaisuuksinaan informatiivisesti otsikoituina.

OverDrive-sivuston esitystapa on selkeä. Etusivulla (kuva 6) on selkeästi esitetty linkit kaikkeen tarvittavaan tietoon helposti hahmotettavalla tavalla. Aivan sivun yläosassa on valittavissa olevat kielivaihtoehdot. Yläpalkista löytyvät seuraavat linkit: etusivu, kirjastot, asiakkaana kirjastossa, ajankohtaista, suosittelemme, lapset ja e-aineistot. Hakupalkki on helposti löydettävissä heti sivun pääotsikon vieressä ja sen alla on linkki laajennettuun hakuun. Laajennettu haku -teksti voisi olla hieman isommalla fontilla, lihavoitua tai muuten helpommin löydettävissä. Nyt se ei erotu värikkäältä etusivulta nopeasti vilkaistuna lainkaan ja sen löytäminen saattaa tuottaa hankaluuksia. Laajennettu haku on kiistatta yksi kirjaston oleellisimmista perustoiminnoista ja sen tulisi olla etusivulla suuremmassa osassa.

Kuva 6. Vaski-kirjaston etusivu

Vaski-kirjastojen etusivun (kuva 6) oikeassa sivupalkissa on OverDrive-sivustolle kirjautuminen omien tietojen hallintaa, kirjojen lainausta, varauksien tekoa ja kirjojen uusintaa varten. Sen alla on linkki, josta pääsee uuteen Ellibsin e-kirjojen käyttöliittymään. Myös usein kysytyt kysymykset ja palautteenantomahdollisuus ovat helposti löydettävissä. Etusivulle on lisäksi nostettu selvästi esiin ajankohtaista aineistoa ja kirjastoon liittyviä tiedotteita. Keskeinen sisältö on siis esitetty Vaski-kirjastojen etusivulla kokonaisuutena katsoen ICDL:ää selkeämmin niin graafisen suunnittelun kuin etusivulla olevan tietomäärän osalta. Vaski-kirjastojen sisällön esitystapa on lähes erinomainen, sillä etusivulta on tietomäärän vähyyden ja selkeän esitystavan vuoksi mahdollista saada nopeasti kokonaiskuva sisällöstä ja sitä kautta löytää vaivatta etsitty sisältö.

8.1.2 Navigointi

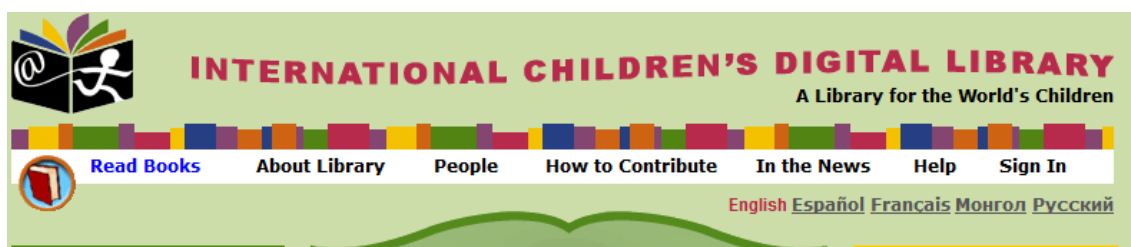
Bertotin ja kumppaneiden (2006) mukaan sivustolla liikkumisen tulisi olla mahdollista esimerkiksi linkkien ja ”siirry taaksepäin” -painikkeiden avulla. ICDL-sivustolla linkit ovat yläpalkin linkkejä lukuun ottamatta usein tekstiin upotettuja hyperlinkkejä. ICDL-sivustolla navigointia helpottaa ”site map” -osio, jossa on esitelty sivuston rakenne. Osiossa on koottu otsikoiden alle linkkeinä kyseiseen aiheeseen liittyvät ominaisuudet tai sivut. Sivustolla on myös yläpalkin alapuolella näkyvissä ”murupolku”, joka ilmaisee käyttäjän sijainnin sivuston hierarkkisessa rakenteessa. Kirjojen hakuun ja lukuohjelmaan siirryttäessä yläpalkkiin ilmestyy visuaalisesti nuolella esitetty sivuston oma ”siirry takaisinpäin” -toiminto sekä kuvina esitetyt painikkeet, joista pääsee muun muassa etusivulle ja käyttöohjeisiin. Lisäksi hakutulossikkunan vasemmalla puolella on nuolipainike edellisiin hakutuloksiin siirtymiseksi ja vastaavasti oikealla puolella seuraaviin hakutuloksiin siirtymiseksi. Kirjojen haun ja lukemisen osalta sivustolla navigointi onnistunee siis kuvapainikkeiden avulla myös lukutaidottomilta lapsilta itsenäisesti.

Vaski-kirjastojen OverDrive-sivustolla liikkumisen mahdollistavat linkit on koottu yläpalkin lisäksi valitun välilehden mukaan muuttuvaan sivupalkkiin. Käyttäjälle ei ole näkyvissä sijainnin ilmoittavaa ”murupolkua”. Sivuston rakenteen ja oman sen hetkisen sijainnin hahmottaminen on sen vuoksi hieman vaikeampaa kuin ICDL-sivustolla. Koko sivuston rakennetta ei myöskään ole koottu yhteenvedoksi ICDL:n sivuston kartan (”site map”) tapaan. Yläpalkista valitun välilehden rakenne on kuitenkin nähtävissä kulloinkin valitun sivun sivupalkin linkeistä.

OverDrive-sivustolta pääsee takaisin Vaski-kirjaston pääsivulle ”palaa kirjastoon” -kuvakkeen kautta. Sivustolla on sisäänrakennettu ”siirry taaksepäin” -toiminto vain hakutulosten osalta. Hakutuloksia selatessa on mahdollista nuolinäppäinten avulla siirtyä eteen- tai taaksepäin sekä ensimmäiselle tai viimeiselle hakutulossivulle. Suoritettua hakua ei ole nähtävissä esimerkiksi hakutulosten yläpuolella ja käyttöliittymään ei ole lisätty ”tarkenna hakuasi” -painiketta. Näin ollen käyttäjän on käytettävä selaimen ”siirry sivu taaksepäin” -painiketta halutessaan palata muokkaamaan tekemäänsä hakua. ”Tarkennettu haku” -linkin uusi klikkaaminen tyhjentää hakulomakkeen, joten tätä keinoa ei ole mahdollista käyttää siirtymisen nopeuttamiseksi.

8.1.3 Sivuston ulkoasu ja käyttöliittymän kuvakkeet

ICDL:n ulkoasu viittaa vahvasti lastenkirjastoon ja lasten käytettäväksi suunniteltuun kirjastoon. Sivuston yläaidan otsikko (kuva 7) on värikäs. Otsikon teksti aaltoilee ja koko sivuston pohjaväri on vaaleanvihreä tummemman vihreillä tehosteilla. ”Read Books” -teksti on sinisellä fontilla, joka muiden otsikoiden mustasta väristä erottuvana kiinnittää käyttäjän huomion. Yläpalkissa olevaa kirjan kuvaa klikkaamalla pääsee suoraan lapsille tarkoitetun kuvapohjaisen käyttöliittymän hakutoimintoon. Lapsi pääsee siis lukemaan kirjoja täysin itsenäisesti vaikka hän ei osaisikaan englantia tai vielä lukea.

Kuva 7. ICDL:n etusivun yläpalkki

Myös OverDrive-sivuston etusivu on yläpalkin (kuva 8) osalta lapsiystävällinen. Siinä on käytetty kirkkaita värejä, eläinhahmoa ja hakulaatikko on helposti lastenkin löydettävissä. Vaikka sivuston pohjaväri onkin valkoinen, osittain tummanvihreä fontti ja keltaiset otsikkopalkit piristävät sivuston ilmettä ja tekevät siitä lasten näkökulmasta houkuttelevamman. Etusivulta ei kuitenkaan löydy kuvapainikkeita lapsille, jotka eivät vielä osaa lukea. E-aineistojen löytäminen monen klikkauksen ja otsikon takaa lieneekin hankalaa tai jopa mahdotonta pienille lapsille. Sivuston ulkoasu ja kuvakkeet ovat siis ICDL:ää enemmän pelkästään aikuisten näkökulmasta suunniteltuja.

Kuva 8. Vaski-kirjastojen OverDrive-sivuston etusivun yläpalkki

Bertotin ja kumppaneiden (2006) mukaan käyttöliittymän kuvakkeiden käytettävyys on hyvä silloin, kun työkalupalkit, painikkeet ja kuvakkeet on järkevästi esitetty ja nimetty. Tämä toteutuu molemmissa kirjastoissa aikuisten käyttäjien osalta. Painikkeiden ja palkkien tekstit ovat loogisia ja kuvaavia. Arvioni mukaan käyttäjä tietää kummankin kirjaston osalta melko hyvin sen, mitä toimintoja eri kuvakkeista on mahdollista aktiivoida ja tarkoituksenmukainen käyttö on sen vuoksi mahdollista. Suuren linkki- ja tietomäärän vuoksi ICDL:n käytön oppiminen vaatii hieman enemmän aikaa ja perehtymistä, mutta haluttujen ominaisuuksien tai tiedon löytäminen kuitenkin onnistuu. OverDrive-sivuston pelkistetyimmän ulkoasun vuoksi painikkeita on vähemmän ja niiden omaksuminen on nopeampaa. Yksinkertaisemman rakenteen vuoksi OverDrive-sivuston käyttö ei vaadi uskoakseni lainkaan opettelua. Hyvin nimettyjen kuvakkeiden kautta haluttujen toimintojen suorittaminen onnistuu luontevasti ensimmäiselläkin käyttökeralla.

Kuvallisten painikkeiden puutteen vuoksi lasten on huomattavasti hankalampaa käyttää itsenäisesti OverDrive-sivustoa kuin ICDL-kirjastoa, eikä itsenäinen käyttö luultavasti onnistu ilman vanhemman tai muun aikuisen apua. Sen vuoksi ICDL:n etusivu on huomattavasti Vaski-kirjastojen pääsivua lapsiystävällisempi sivuston ulkoasun sekä käyttöliittymän kuvakkeiden osalta. Aikuisten osalta käytettävyydessä voiton vie ulkoasun ja käyttöliittymän kuvakkeiden osalta selkeä ja looginen Vaski-kirjastojen sivusto.

8.2 Kirjojen hakuun liittyvä käytettävyys

Hakutoimintojen käytettävyyden arvioinnissa käytin apuna ja esimerkkinä Frances Hodgson Burnettin kirjaa *The Secret Garden*, joka löytyy molemmista palveluista. Arvioin hakua hakutyypin, hakutulosten ryhmittelyn, haun tulosjoukon muokkaamisen ja kirjoista tarjottavan tiedon osalta.

8.2.1 Hakutyypit

Bertotin ja kumppaneiden (2006) mukaan käytössä tulisi olla perus- ja edistyneen haun lisäksi haku esimerkiksi aiheen, kirjailijan, asianan ja otsikon mukaan. ICDL:n hakutyyppejä ovat pääasiassa lapsille suunnattu kuviin perustuva perushaku (kuva 9), kirjojen haku maanosan tai maan mukaan (kuva 3) kuva- ja tekstiversiona, asianahaku ja tekstimuotoinen edistynyt haku.

Kuva 9. ICDL:n perushaku

ICDL:ssa käytettävissä on myös ”full book list”, johon on listattu kaikki saatavilla olevat kirjat. Listassa kirjoista on näkyvissä kansikuva, nimi ja kieli. Lisäksi käyttäjän on mahdollista katsoa ”read books” -välilehdellä tietyn kirjailijan tai kuvittajan kirjoja, johonkin tiettyyn erikoiskokoelmaan tai näyttelyyn kuuluvia kirjoja, uusimpia kirjoja tai palkintoja voittaneita kirjoja. Etusivulla ei ole minkäänlaista pikahakuikkunaa, vaan kaikki hakumahdollisuudet ovat ”read books” -kuvakkeen takana. Sivustolla ei ole ”hae tuloksista” -hakuominaisuutta, joten esimerkiksi palkituista kirjoista ei ole mahdollista etsiä haluamaansa aihetta. Sen vuoksi käyttäjän on selattava läpi kaikki kategoriaan kuuluvat kirjat.

Vaski-kirjastojen OverDrive-sivuston etusivulla on pikahakuikkuna ja sen alla linkki edistyneeseen hakuun. Kirjoja on mahdollista selata kategorian perusteella (kuva 10). Kategoriat ovat klassinen kirjallisuus, sarjakuvat, lastenkirjallisuus, jännitys, tieteis- ja fantasiakirjallisuus ja nuortenkirjallisuus. Lastenkirjallisuuskategorian sisällä ei ole enää tarkentavia kategorioita, vaan kaikki 176 lastenkirjaa ovat samassa tuloslistauksessa. Sivustolla on kuitenkin ”hae tuloksista” -ikkuna hakutuloslistauksen sivupalkissa, joten haun tarkentaminen tietyn kategorian sisällä on mahdollista vapaasanahakua käyttämällä. Kategoriatoiminto toimii hyvin ja loogisesti kaunokirjallisuuden osalta, mutta tietokirjojen tapauksessa ”katso lisää” -linkki ei avaakaan lisää erilaisia tietokirja-aiheita. Sen sijaan linkistä avautuvalla sivulla on kaunokirjallisuusosion tavoin otsikot klassinen kirjallisuus, sarjakuvat, lastenkirjallisuus, jännitys, tieteis- ja fantasiakirjallisuus ja nuortenkirjallisuus. Tämä toiminto on siis tietokirjojen osalta virheellinen.

Pääkokoelmat	eKirja kaunokirjallisuus	eKirjat tietokirjallisuus	äänikirjat, kaunokirjallisuus	äänikirjat, tietokirjallisuus
Ruotsinkielinen kaunokirjallisuus	Klassinen kirjallisuus	Taide	Kaikki kaunokirjallisuus	Kaikki tietokirjat
Kielikursseja	Sarjakuvat	Elämäkerrat ja muistelmat	Salapoliisi- ja jännityskirjallisuus	Elämäkerrat ja muistelmat
Elokuvia	Lastenkirjallisuus	Liiketalous	Tieteiskirjallisuus ja fantasia	Liiketalous
lainatuimmat kirjat	Jännitys	Keittokirjat ja ruoka	Nuorten kaunokirjallisuus	Katso lisää...
Kaikki kokoelmat...	Katso lisää...	Katso lisää...	Katso lisää...	

Kuva 10. Vaski-kirjastojen OverDrive-sivuston aineistokategoriat

Bertot et al. (2006) mainitsivat käytettävyyden arviointikriteereissään hakutyyppien osalta sen, että perus- ja edistyneen haun lisäksi hyvän käytettävyyden omaavalla sivustolla aineiston haku on mahdollista myös esimerkiksi aiheen, kirjailijan, asiasanan ja otsikon mukaan. Tämä haun ominaisuus toteutuu niin ICDL:n kuin OverDrive-sivustonkin osalta. Käsittelen aihetta tarkemmin seuraavassa luvussa.

8.2.2 Hakutulosten ryhmittely

Bertot et al. (2006) määrittelevät käytettävyyden hyväksi hakutulosten ryhmittelyn osalta silloin, kun hakutuloksia on mahdollista rajata eri ominaisuuksien mukaan ennen haun suorittamista. Vertailen näitä haun rajaamisessa käytettäviä ominaisuuksia ICDL:n edistyneen haun ja Vaski-kirjastojen OverDrive-sivuston edistyneen haun osalta taulukossa 7. Taulukossa hakuominaisuuden kohdalla oleva ✓ - symboli tarkoittaa, että hakuominaisuus on käytettävissä kyseisessä kirjastossa. Vastaavasti symboli – tarkoittaa, että hakuominaisuus ei ole käytettävissä kyseisessä kirjastossa.

Hakuominaisuus	ICDL	Vaski
tekijä	–	✓
nimeke	✓	✓
kustantaja	–	✓
lisäyspäivämäärä	✓	✓
aineistotyyppi	–	✓
genre	✓	–
aihe	✓	✓
pituus	✓	–
kokoelma	✓	–
kieli	✓	✓
ikäryhmä	✓	✓
palkinnot	–	✓

Taulukko 7. ICDL:n ja Vaski-kirjaston OverDrive-sivuston hakuominaisuuksien vertailu

Kuten taulukosta 7 ilmenee, sekä ICDL:ssa että Vaski-kirjaston OverDrive-sivustolla hakutuloksia on mahdollista rajata edistynyttä hakuä käytettäessä ennen haun suorittamista nimekkeen, kirjastoon lisäyspäivämäärän, aiheen, kielen ja lukijan iän mukaan. Näiden ominaisuuksien lisäksi ICDL:ssa hakutuloksia on mahdollista rajata etukäteen genren, kirjan pituuden ja kokoelman osalta. OverDrive-sivustolla haun rajauksessa käytettäviä ominaisuuksia ovat myös aineistotyyppi, kustantaja ja kirjan saamat palkinnot. Tekijälle on OverDrive-sivuston edistyneessä haussa oma hakukenttä. ICDL:n tapauksessa tekijän mukaan on mahdollista hakea kirjoja kirjoittamalla tekijän nimi asiasana-kenttään muiden hakusanojen kanssa.

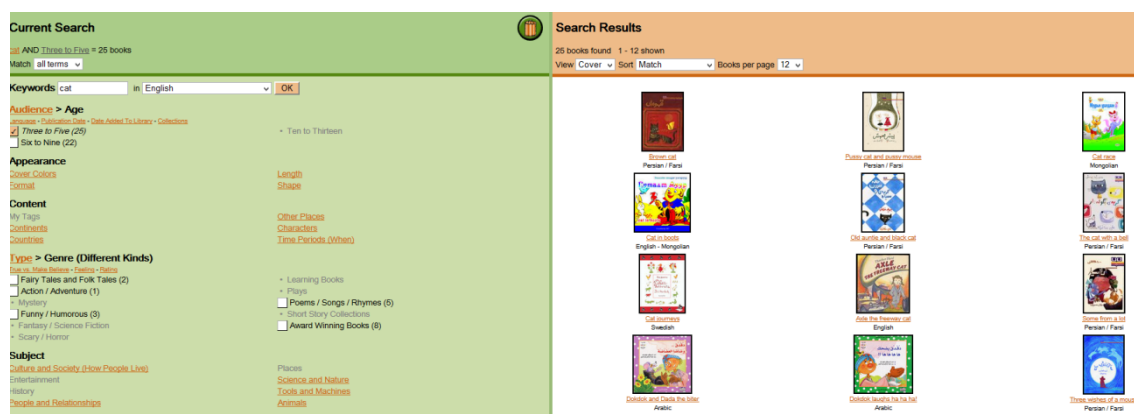
8.2.3 Haun tulosjoukon muokkaaminen

Bertotin ja kumppaneiden (2006) mukaan sivuston käytettävyys on hyvä haun tulosjoukon muokkaamisen näkökulmasta silloin, kun haun tuloksena saatua tulosjoukkoa on mahdollista tarkentaa ja rajata. Tämä ominaisuus toteutuu jollain tasolla sekä ICDL:n että Vaski-kirjaston OverDrive-sivuston osalta. Käsittelen tulosjoukon rajausmahdollisuuksia tarkemmin taulukossa 8. Taulukossa rajausominaisuuden kohdalla oleva ✓-symboli tarkoittaa, että ominaisuus on käytettävissä kyseisessä kirjastossa hakutulosten tarkentamisessa ja rajaamisessa. Vastaavasti symboli – tarkoittaa, että rajausominaisuus ei ole käytettävissä kyseisessä kirjastossa.

Rajausominaisuus	ICDL	Vaski
tekijä	–	–
kustantaja	–	✓
lisäyspäivämäärä	✓	–
aineistotyyppi	–	✓
genre	✓	–
aihe	✓	✓
pituus	✓	–
koelma	✓	–
kieli	✓	–
ikäryhmä	✓	✓
palkinnot	–	–

Taulukko 8. ICDL:n ja Vaski-kirjaston OverDrive-sivuston hakutulosten rajausmahdollisuuksien vertailu

Suurin ero ICDL:n ja Vaski-kirjaston OverDrive-sivuston tulosjoukon muokkaamismahdollisuuksissa on se, että ICDL:n tapauksessa tulosjoukon muokkaamismahdollisuudet ovat aivan samat kuin haun rajaamisessa etukäteen, kun taas OverDrive-sivustolla tulosjoukon muokkaamismahdollisuudet ovat huomattavasti haun suorittamista edeltäviä muokkaamismahdollisuuksia suppeammat. Tämä johtuu siitä, että ICDL-sivustolla hakutulokset tulevat näkyviin edistyneen haun kentän viereen (kuva 11), jolloin aivan samat ominaisuudet ovat käytössä ennen haun suorittamista ja sen jälkeen. OverDrive-sivuston haussa tulosjoukon muokkaamisessa käytettävät ominaisuudet ovat hakutulossivun sivupalkissa. Tästä syystä nämä jälkikäteen tapahtuvan muokkaamisen ominaisuudet eroavat ennen hakua suoritettavan rajauksen ominaisuuksista.

47

8.2.4 Kirjoista tarjottava tieto

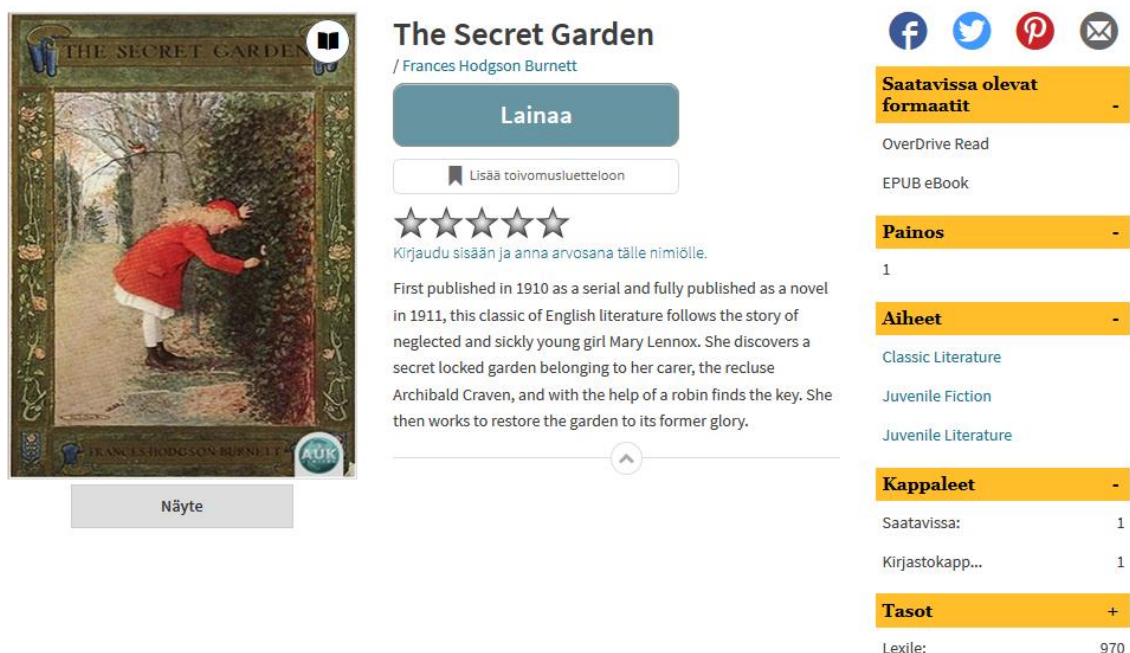
Käsittelen kirjoista tarjottavaa tietoa ensin hakutuloslistauksessa ja sen jälkeen lainausta ja lukemista edeltävässä kirjan tietojen esittelynäkyvässä ilman sisäänkirjautumista. ICDL-sivuston hakutulospäätelössä kirjasta tarjottavat tiedot ovat kansikuva, kirjan nimi ja kirjan kieli. Vaski-kirjastojen OverDrive-sivustolla on valittavissa kaksi hakutulosten esittelytapaa, kansi ja lista. Oletusesitystapassa on näkyvillä kirjan kansikuva, kirjan nimi, tekijän nimi ja kuvake, joka osoittaa onko kirja vapaa lainattavaksi vai lainassa toisella käyttäjällä. Lista-esitystapassa näkyy kansikuvan, nimen ja tekijän lisäksi lyhyt esittelyteksti kirjasta sekä saatavilla olevien kopioiden määrä.

Vertasin saman kirjan, The Secret Gardenin, esittelynäkyvää molemmissa palveluissa. ICDL:n kirjan tiedot -näkökulmasta (kuva 12) ilmenee kansikuvan, nimen, sivumäärän, kirjailijan ja kuvittajan lisäksi myös kirjan alkuperäinen julkaisuvuosi, kirjan kieli sekä kirjan ICDL:lle lahjoittanut taho. Näkökulmasta on myös lyhyt tiivistelmä kirjasta ja kirjaan mahdollisesti liittyvät muistiinpanot. Lisäksi näkökulmasta on linkki lasten kirjoittamiin kirja-arvosteluihin ja linkki, jonka kautta käyttäjä voi hakea muita samankaltaisia kirjoja.

Kuva 12. The Secret Garden -kirja ICDL-sivustolla

Ilman sisäänkirjautumista OverDrive-sivuston kirjan esittelynäkyvässä (kuva 13) näkyy perustietojen eli kansikuvan, nimen ja kirjailijan lisäksi saatavissa olevat formaatit, painos, aiheet ja saatavilla olevien kappaleiden lukumäärä. Näkökulmasta on myös esittelyteksti kirjasta sekä painike, jonka kautta kirjasta voi lukea yhden sivun näytteeksi.

The Secret Garden
/ Frances Hodgson Burnett

Lainaa

Lisää toivomusluetteloon

★★★★★
Kirjaudu sisään ja anna arvosana tälle nimiölle.

First published in 1910 as a serial and fully published as a novel in 1911, this classic of English literature follows the story of neglected and sickly young girl Mary Lennox. She discovers a secret locked garden belonging to her carer, the recluse Archibald Craven, and with the help of a robin finds the key. She then works to restore the garden to its former glory.

Saataavissa olevat formaatit -

OverDrive Read
EPUB eBook

Painos -

1

Aiheet -

Classic Literature
Juvenile Fiction
Juvenile Literature

Kappaleet -

Saataavissa: 1
Kirjastokapp... 1

Tasot +

Lexile: 970

Kuva 13. The Secret Garden -kirja Vaski-kirjastojen OverDrive-sivustolla

Molempien kirjastojen esittelynäkymissä näkyy siis kirjan nimi, lyhyt kuvaus sisällöstä ja juonesta, kansikuva, saatavilla olevat kielet, kirjailija ja julkaisuvuosi. Käyttäjätunnuksillaan sisään kirjautuneen käyttäjän on lisäksi molemmissa palveluissa mahdollista tarkastella muiden käyttäjien kommentteja ja arvioita kirjasta. ICDL:n esittelynäkymästä ilmenee näiden lisäksi kuvittaja, julkaisija ja sivumäärä. Vaski-kirjastojen näkymästä sen sijaan ilmenee kirjan kategoria (klassinen kirjallisuus, lastenkirja), formaatti sekä saatavilla olevien kappaleiden määrä. Saatavuustietoja ei luonnollisestikaan tarvita ICDL:n näkymässä, koska kirjaa ei tarvitse varsinaisesti lainata ja samaa kirjaa voi lukea samanaikaisesti useampi eri henkilö. Muutamaa pientä eroavaisuutta lukuun ottamatta molempien sivustojen kirjan esittelynäkymästä ilmenee samat oleelliset perustiedot kirjoista.

8.3 Kirjojen lainaus

ICDL-kirjastossa varsinaista lainausta ei tarvita, haluttu kirja vain etsitään hakua käyttämällä ja avataan luettavaksi. Kirja avautuu luettavaksi suoraan selaimeen ja erillistä ohjelmaa ei tarvita. Kirjan lukemisen aloittaminen onnistunee siis helposti pieniltäkin lapsilta, koska yksi välivaihe kirjan etsimisen ja lukemisen välissä puuttuu kokonaan. Tämän ominaisuuden etuna on myös se, että haluttu kirja on aina luettavissa, koska sa-

man kirjan yhtäaikaista lukijamäärää ei ole rajoitettu. Vaski-kirjastojen OverDrive-sivustolla lainaamiseen tarvitaan Vaski-kirjastojen kirjastokortti ja siihen liitetty PIN-koodi. Kirja voi olla lainassa vain yhdellä käyttäjällä kerrallaan, ja lainaaminen on ICDL:n yksinkertaista kirjan luettavaksi avaamista selvästi mutkikkaampi prosessi.

OverDrive-sivustolla lainaaminen tapahtuu klikkaamalla halutun kirjan kohdalta ”lainaa”-painiketta (kuva 13). Lainauskoriin lisäämisen jälkeen kirja voidaan lainata avaamalla lainauskori ja klikkaamalla ”Jatka lainaukseen” -linkkiä sivun alalaidassa. Tässä vaiheessa käyttäjän tulee kirjautua sisään kirjastokorttinumerollaan ja PIN-koodillaan (kuva 14) pystyäkseen etenemään varsinaiseen lainaukseen saakka. Kyseessä olevan kirjan ollessa lainassa toisella käyttäjällä, lainaa-painikkeen tilalla on ”tee varaus”-painike. Myös tuota painiketta klikkaamalla avautuu kuvan 14 sisäänkirjautumisnäky-

Anna kirjastokortin numero ja tunnusluku sisäänkirjautumista varten.

Kirjastokortin numero

Tunnusluku

Kirjaudu sisään

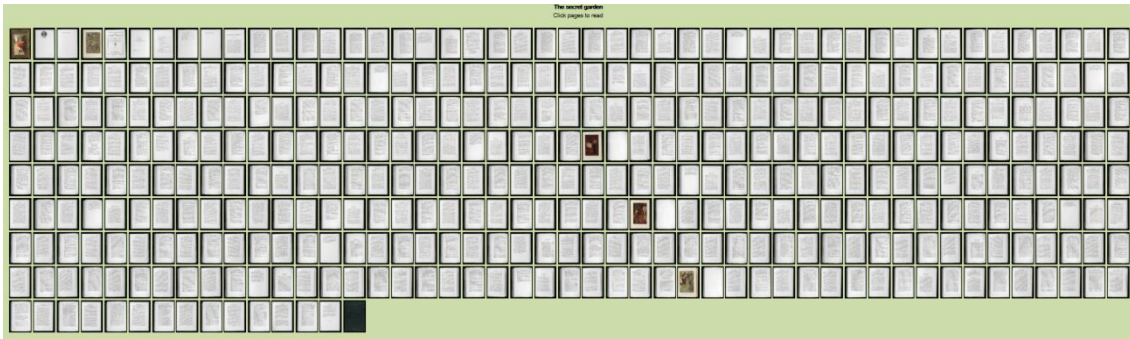
☒ Muista minut.

Kuva 14. Vaski-kirjaston OverDrive-sivuston sisäänkirjautuminen

Kirjautumisen jälkeen aukeavalla sivulla on näkyvissä lainattavat kirjat, niiden lainaajan pituus (7 päivää tai 14 päivää), käyttäjän kirjastokortilla sallittujen kertalainausten määrä, tällä hetkellä lainassa olevien teosten määrä sekä jäljellä olevien uusintakertojen määrä. Sivun alalaidassa on ”Vahvista lainaus” -painike, jota klikkaamalla kirjan voi lainata. Sen jälkeen kirja tulee ladata tietokoneelle tai lukulaitteelle luettavaksi ”lataa”-painikkeesta. Lainausprosessi on siis melko monivaiheinen ja se vaatii käyttäjältä aktiivista toimintaa muun muassa tunnuslukujen syöttämiseksi. Sen vuoksi varsinkin alle kouluikäisen tai peruskoulun alaluokilla olevan lapsen on luultavasti vaikeaa tai jopa mahdotonta lainata itsenäisesti kirjaa luettavaksi OverDrive-sivustolta ilman aikuisen laatimia selkeitä ja kuvallisia ohjeita.

8.4 Kirjojen lukeminen

Tässä luvussa keskitytään e-kirjojen toimivuuteen ja tarkastellaan, miten kirjoja on mahdollista lukea. Sekä ICDL:n että Vaski-kirjastojen OverDrive-sivuston osalta käsitellään kirjan lukeminen perusnäkyssä ja koko ruudun näkyssä. Kuten luvussa 8.3 todettiin, ICDL:ssa kirjan luettavaksi saaminen ei vaadi muita toimenpiteitä kuin halutun kirjan avaamisen. Kirja avataan luettavaksi kirjan tiedot näkymästä (kuva 15) klikkaamalla ”Read this Book” -linkkiä tai kirjan kansikuvaa. Ensimmäiseksi avautuu ”Book Overview” -näky (kuva 15), jossa on näkyvillä luettavaksi valitun kirjan kaikki sivut.

Kuva 15. ICDL:n lukunäkyssä avatun ”The Secret Garden” -kirjan ”Book Overview” -näky

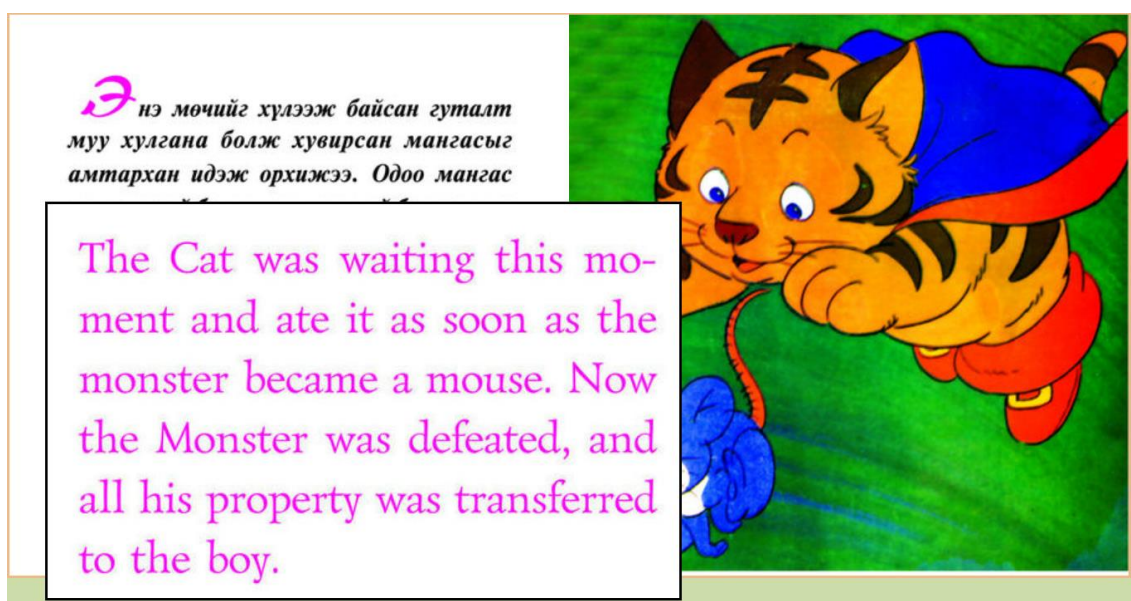
Kuvassa 15 näkyy ”Book Overview” -näky ”The Secret Garden” -kirjan osalta. Näkymän yläosassa lukee kirjan nimi ja teksti ”Click pages to read”. Näkymästä saa yleiskuvan kirjasta, ja käyttäjä voi valita haluamaansa sivua klikkaamalla, mistä kohdasta kirjaa hän aloittaa lukemisen. Näky auttaa myös selaamaan kirjaa eri kohdista nopeasti muutamaa sivua vilkaisemalla. Näin käyttäjä voi varmistua siitä, onko kyseessä juuri etsitty kirja tai onko kirja tyypiltään ja aiheeltaan sopiva. Haluttua sivua klikkaamalla sivu avautuu yhden sivun lukunäkymään. Erittäin helppokäyttöisestä ja loogisesta kuviin perustuvasta yläpalkista (kuva 16) on myös valittavissa kahden sivun lukunäky, jossa on kerrallaan näkyvissä kokonainen aukeama. Sivua voi vaihtaa avoinna olevaa kirjansivua klikkaamalla tai yläpalkin nuolinäppäimistä.

Kuva 16. ICDL:n lukunäkymän yläpalkin painikkeet

Kun kyseessä on kuvakirja, lukunäkymään ilmestyy useimpien uudempien kuvakirjojen tapauksessa ”Click to enlarge text” -ohje silloin, kun kursorin vie tekstikappaleen päälle. Tällaista kuvakirjaa luettaessa teksti suurenee huomattavasti silloin, jos kirjaa klikkaa tekstin kohdalta. Suurempi teksti avautuu erilliseen laatikkoon lukunäkymän etualalle (kuva 17) ja sen alle jää normaalikokoinen kirjansivu. Normaalikokoisen tekstin saa takaisin klikkaamalla isommaksi muuttunutta tekstinkohtaa uudelleen. Tällaisten kirjojen tapauksessa kirjan sivua voi vaihtaa klikkaamalla tekstitöntä kohtaa avonaisesta sivusta. Kuvat eivät suurene samalla periaatteella kuin teksti vaan kuvan suurentamiseen vaaditaan sivuston yläpalkin (kuva 16) painikkeiden käyttöä.

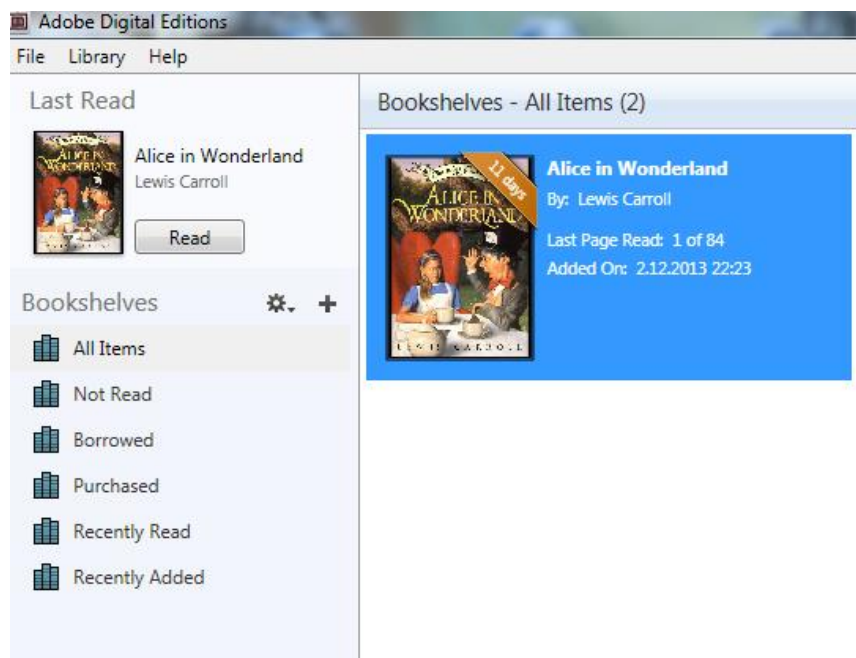

Kuva 17. Englannin - ja mongolinkielinen ”Cat in Boots” -kirja ICDL:n lukunäkymässä

Yläpalkin (kuva 16) plus- ja miinuspainikkeista lukunäkymässä auki olevan sivun tekstiä voi suurentaa tai pienentää. Käytettävyyden kannalta valitettava ominaisuus on se, että jos miinuspainiketta klikkaa tekstin ollessa normaalikokoista, käyttäjä siirtyy lukunäkymästä takaisin ”Book Overview” -näkymään. Avoinna ollut sivu ei ole näkymässä mitenkään korostettuna, joten oikean kohdan joutuu etsimään sivuja selailemalla. Tämä hankaloittaa lukemista. Lukunäkymän käytettävyyttä lisäisikin se, että miinuspainike olisi piilotettuna tai harmaalla taustalla silloin kun pluspainiketta ei ole käytetty. Tekstiä suurennettaessa pluspainiketta käyttäen näytölle mahtuvan tekstin määrä ymmärrettävästi vähenee ja loppusivun näkemiseksi sivulla on liikuttava alaspäin selaimen vierityspalkkia käyttämällä.

Muiden painikkeiden lisäksi yläpalkin (kuva 16) vasemmassa reunassa on koko ruudun lukutilan painike, jota klikkaamalla sivuston yläpalkki kapenee tehden lukunäkymästä hieman isomman. Tällöin yläpalkin kuvakkeista tulee melko pieniä, mutta niiden sisältö on kuitenkin nähtävissä. Koko näytön lukutila toimii niin yhden kuin kahdenkin sivun näkymissä.

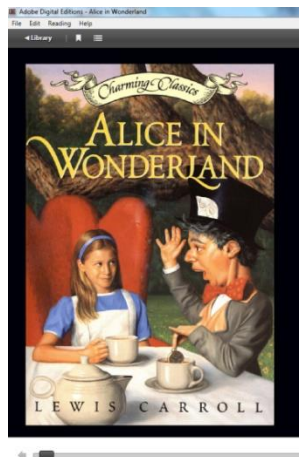
Vaski-kirjastojen OverDrive-sivustolta lainattu e-kirja avautuu lainaamisen jälkeen luettavaksi tietokoneelle asennetun Adobe Digital Editions -lukuohjelman kautta. Käyttäjä näkee kaikki lainaamansa teokset omassa virtuaalisessa kirjahyllyssään (kuva 18). Lainatun teoksen tiedoissa on näkyvissä, milloin teos on lainattu ja kuinka paljon sillä on laina-aikaa jäljellä.

Kuva 18. Vaski-kirjaston OverDrive-sivuston Adobe Digital Editions -lukuohjelman kirjahylly

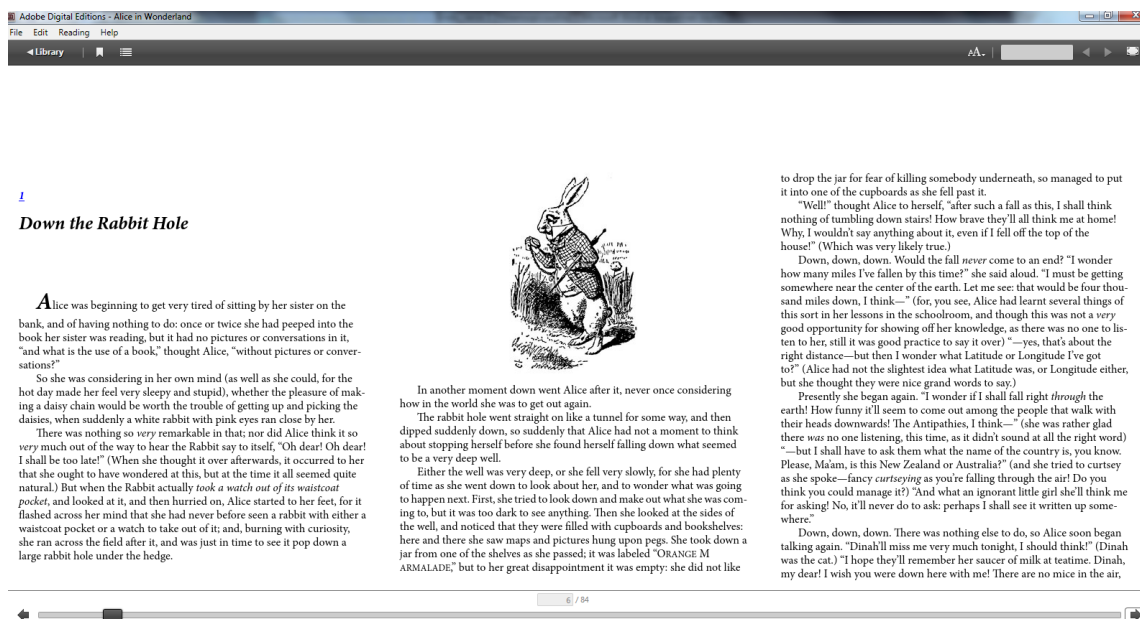
Haluttu kirja voidaan avata kirjahyllystä luettavaksi tuplaklikkaamalla sitä tai klikkaamalla kirjaa hiiren oikeanpuolimmaisella painikkeella ja valitsemalla ”Read”. Tällöin Adobe Digital Editions -ohjelman lukunäkymään avautuu valitun kirjan etusivu (kuva 19).

Kuva 19. Alice in Wonderland -kirjan etusivu Vaski-kirjaston OverDrive-sivuston Adobe Digital Editions -lukuohjelmassa

Kirjan sivua voidaan vaihtaa hiiren rullalla vierittämällä, käyttämällä lukuäkymän alaosan selauspalkkia tai selaamalla sivuja selauspalkin viereisillä nuolilla. Useimmille käyttäjille luultavasti luontevinta selaustapaa, sivun klikkausta hiirellä, ei siis ole käytössä toisin kuin ICDL:n lukuohjelmassa. Perusnäkyvässä (kuva 20) on näkyvässä kirjasta kolme sivua vierekkäin ja näkyvillä oleva teksti saattaa olla ensimmäisessä sarakkeessa aivan sivun alalaidassa ja seuraavassa sarakkeessa taas aivan sivun ylälaidassa. Tämä saattaa tehdä tekstin seuraamisen ja kirjan rakenteen hahmottamisen vaikeaksi varsinkin lapsille. Teksti on perusnäkyvässä melko pientä, mutta teksti ja kuvat ovat kuitenkin selkeitä ja helposti luettavissa.

Kuva 20. "Alice in Wonderland" -kirjan sivu Vaski-kirjaston OverDrive-sivuston Adobe Digital Editions -lukuohjelmassa

Lukunäkymän yläpalkin (kuva 21) vasemmasta laidasta löytyy ”Library”-painike, josta pääsee takaisin käyttäjän omaan sähköiseen kirjahyllyyn. Lisäksi käytössä on painike, josta voi luoda kirjaan kirjanmerkin sekä painike, josta saa näkyviin tai piilotettua näkyvistä kirjan sisällysluettelon. Sisällysluettelossa on näkyvillä vain lukujen numerot, ei niiden nimiä. Lukunäkymän yläpalkin oikeasta laidasta (kuva 21) löytyy tekstin suurenus, sanahaku sekä koko ruudun lukutila -painikkeet.

Kuva 21. OverDrive-sivuston Adobe Digital Editions -lukuohjelman yläpalkin painikkeet

Kuvassa 21 näkyvän lukunäkymän yläpalkin tekstin suurenus -painikkeesta voi valita fonttikoon viidestä vaihtoehdosta. Kun tekstiä suurentaa, ruudulla kerrallaan näkyvän tekstin määrä luonnollisesti vähenee. Tällöin lukunäkymässä ei välttämättä näy edes koko sivua vaan vain pieni osa siitä. Tämä tekee kirjan kokonaisrakenteen hahmottamisen ja sivujen seuraamisen hankalammaksi mutta helpottaa itse tekstin lukemista. Sanahaku-kentästä voi etsiä kirjan tekstistä haluamaansa ilmaisuja ja nuolilla voi selata eteen- tai taaksepäin paikkoja, joissa kyseiset sanat esiintyvät. Viimeinen painike avaa koko näytön lukutilan. Koko näytön lukutilan valitseminen ei tee lukutilan ulkonäköön suuria muutoksia vaan poistaa pelkästään ylä- ja alapalkit näkyvistä vaikuttamatta itse tekstin kokoon juurikaan. Kirjan lukemisen sujuvoittamiseksi koko näytön lukutilan tulisi suurentaa kirjan tekstiä ja vähentää kerrallaan näkyvien sivujen määrää nykyisestä kolmesta sivusta. Nykyisellään koko näytön lukutila vaikuttaa melko turhalta ominaisuudelta, joka ei tuo mitään todellista lisäarvoa kirjan lukemiseen tai lukuohjelman käytettävyyteen.

8.5 Muu kirjastojen aineistoon liittyvä käytettävyys

Tässä luvussa tarkastellaan Quijano-Soliksen & Novelo-Penan (2005) jäsenyyksen mukaisia digitaalisten kirjastojen arvioinnissa huomioitavia ominaisuuksia. Niitä ovat aineiston kattavuus, aineiston ajallinen syvyys, uusista nimekkeistä tiedottaminen sähköpostitse ja sisällön visuaalinen yhtäläisyys painettuun versioon. Seuraavissa alaluvuissa arvioidaan näitä ominaisuuksia siten, että ICDL otetaan tarkasteluun ensimmäisenä ja Vaski-kirjastojen OverDrive-sivusto seuraavana.

8.5.1 Aineiston kattavuus

ICDL-kirjastossa on sekä tietokirjoja että kaunokirjoja, jotka jakaantuvat kuvakirjoihin ja eripituisiin lastenkirjoihin. Huhtikuussa 2015 englanninkielisiä kirjoja 463 oli kappaletta. Osassa kirjoista henkilöhahmoina oli lapsia, eläimiä tai satuhahmoja. Tietokirjojen aiheina oli muun muassa kulttuuri ja yhteiskunta, historia, ihmiset, erilaiset paikat, tiede ja luonto, työkalut ja koneet sekä eläimet. Kaunokirjallisuuden aiheina olivat muun muassa seikkailu tai jännitys, arvoitukset, huumori, fantasia ja näytelmät sekä runot. Kirjastosta löytyi myös kirjasarjoja ja perinteisiä kansantaruja.

Vaski-kirjastojen OverDrive-sivustolla oli huhtikuussa 2015 yhteensä 175 englanninkielistä lastenkirjaa, joista osa oli kuvakirjoja ja osa eri-ikäisille lapsille suunnattuja lastenkirjoja. Kirjojen aiheina olivat esimerkiksi ystävyys, eläimet, noidat, baletti, viikingit sekä robotit.

Vaski-kirjastojen OverDrive-sivusto ja ICDL eroavat toisistaan siis lähinnä aineiston tyypin ja määrän osalta. ICDL:ssa lastenkirjoja on kokonaisuudessaan enemmän ja valikoimassa on myös erilaisia tietokirjoja. Vaski-kirjastojen OverDrive-sivuston aineisto on hieman modernimpaa ja pelkästään kaunokirjallisuuteen keskittynyttä. Vaskin OverDrive-sivustolla kuvakirjoja on paljon ICDL:ää vähemmän ja suurin osa palvelun tarjoamista kuvakirjoista on eläinaiheisia. ICDL:n 463 englanninkielisestä lastenkirjasta eriaiheisia kuvakirjoja on 255 kirjaa. OverDrive-sivuston tarkkaa kuvakirjamäärää on vaikea määrittää, koska erityyppisiä lastenkirjoja ei ole mahdollista erotella hakua käyttämällä. Kuvakirjojen määrästä kertonee kuitenkin jotain se, että sivuston ikäsuositusten mukaan alle 3-vuotiaille soveltuvia kirjoja on 12. Vaski-kirjastojen OverDrive-sivuston aineisto on siis selvästi vanhemmille lapsille suunnattua kuin ICDL:n aineisto. Koska OverDrive-sivustolla on vain kaunokirjallisuutta, jätetään seuraavissa luvuissa myös ICDL:n osalta tietokirjallisuus tarkastelun ulkopuolelle.

8.5.2 Aineiston ajallinen syvyys

Quijano-Soliksen & Novelo-Penan (2005) jäsenyyksen mukainen aineiston ajallinen syvyys tarkoittaa aineiston ajallista kattavuutta. Kirjaston kokoelma on ajallisesti syvä silloin, kun kokoelmaan kuuluu eri-ikäistä aineistoa. Kokoelmaan tulisi kuulua niin ajan tasalla olevia uutuuksia kuin vanhempaakin aineistoa. ICDL:n osalta tämän voi sanoa todellakin toteutuvan. Kirjaston koko kokoelmassa on 14 kirjaa 1500-luvulta, 7 kirjaa

1600-luvulta, 5 kirjaa 1700-luvulta, 2021 kirjaa 1800-luvulta, 750 kirjaa 1900-luvulta ja 1037 kirjaa 2000-luvulta. Kokoelmassa on kirjoja siis 1500-luvun Abskiriasta 1800-luvun kansansatujen kautta aina nykyaikaisiin 2010-luvun lastenkirjoihin. Kokoelmaan kuuluu sekä laajasti tunnettuja ja suosittuja vanhempia kirjoja, kuten vuonna 1909 julkaistu ”The Fairy Tales of the Brothers Grimm” ja 1858 julkaistu ”Cinderella”, että uudempiä kuvakirjoja, kuten ”The Lion Who Saw Himself in the Water” vuodelta 2008. Aineisto painottuu yleisiä kirjastoja enemmän perinteiseen ja vanhempaan aineistoon oletettavasti siksi, koska ICDL saa lähes kaiken aineistonsa lahjoituksina organisaatioilta ja yksityishenkilöiltä.

Vaski-kirjastojen OverDrive-sivuston aineiston ajallinen kattavuus ei ole läheskään ICDL:n tasolla. Kirjastosta löytyy uusia lastenkirjoja, kuten ”Franklin and the Thunderstorm” ja ”The Jungle Book” vuodelta 2012, ja myös perinteisiä vanhempia lastenkirjoja, kuten alun perin vuonna 1908 julkaistu ”Anne of Green Gables” ja alkujaan vuodelta 1911 oleva ”Peter Pan”. OverDrive-sivustolta ei siis löydy vanhempia kuin noin sadan vuoden takaisia kirjoja. Suurin osa perinteisistä saduista on kirjastossa uusina versioina, kun taas ICDL:n vanhat sadut ovat kirjaa valokuvaamalla tehtyjä näköiskirjoja alkuperäisistä historiallisesti merkittävistä kopioista. Vaski-kirjastojen OverDrive-sivuston kokoelman etu ICDL:ään verrattuna on kuitenkin sen nykyaikaisempi ja tuoreempi aineisto. Saatavilla on uudehkoja kirjoja ja kirjasarjoja, kuten Harry Potter -kirjat. Uuden aineiston hankinnan mahdollistaa se, että Vaski-kirjastot on aineiston hankintaan julkista rahoitusta saava yleinen kirjasto, kun taas ICDL lähinnä hyväntekeväisyyden avulla toimiva muutaman ihmisen henkilökohtaisesta kiinnostuksesta alkunsa saanut projekti.

8.5.3 Uusista nimekkeistä tiedottaminen sähköpostitse

ICDL ei tarjoa käyttäjälle mahdollisuutta saada tietoa uusista nimekkeistä sähköpostitse. Kirjaston uusimpia kirjoja on mahdollista tarkastella valitsemalla ”recently added books” -kategorian. Toukokuussa 2015 tässä kategoriassa oli 22 kirjaa. Kaikki kirjat olivat persiankielisiä (farsi) kuvakirjoja.

Myöskään Vaski-kirjaston OverDrive-sivuston uutuuskirjoista ei ole saatavilla sähköposti-ilmoitusta. Vaski-kirjastojen pääsivulla on mahdollista tehdä uutuuksien seuranta tietyille haulle RSS-syötteen avulla, mutta tämä ominaisuus ei ole käytössä OverDrive-sivustolla. OverDrive-sivuston laajennetussa haussa on kuitenkin uutuuksien etsimiseen

soveltuva ”lisätty sivustolle” -valikko, jonka vaihtoehdot ovat ”kaikki päivämäärät”, ”30 päivän aikana”, ”3 kuukauden aikana”, ”6 kuukauden aikana” ja ”1 vuoden aikana”. Tämän hakukriteerin valitseminen ei kuitenkaan pisimmälläkään aikavälillä tuota lastenkirjallisuuden tai lasten kaunokirjallisuuden osalta mitään tuloksia. Haun seurauksena on ”Hakusi ei tuottanut tuloksia” -virhesivu. Tämä hakutoiminto ei siis toimi toivotulla tavalla tai vaihtoehtoisesti sivuston kaikki lastenkirjallisuus on lisätty sivustolle yli vuosi sitten.

8.5.4 Visuaalinen yhtäläisyys verrattuna painettuun versioon

ICDL:n kokoelmassa olevat kirjat vastaavat visuaalisesti lähes täydellisesti alkuperäisiä painettuja kappaleita. Visuaalisen yhtäläisyyden mahdollistaa se, että e-kirjojen sivut ovat alkuperäisistä kirjoista otettuja valokuvia. Kirjoista ei siis ole varsinaista erillistä sähköistä versiota, vaan vanhatkin alkuperäiset kirjat on saatu sähköiseen muotoon valokuvaamalla. Tuloksena on uskoakseni niin aito kirjanlukukokemus kuin tietokoneen kautta on mahdollista saavuttaa. ”Aidon kirjan” vaikutelmaa lisää se, että kirjoja voi lukea kokonainen aukeama kerrallaan, jolloin aukeaman keskellä on näkyvillä kirjan sivujen yhtymäkohdan ura. Kirjoista on näkyvissä myös alkuperäinen etu- ja takakansi, nimiösivu, mahdollinen sisällysluettelo sekä kaikki alkuperäiseen kirjaan tehdyt merkinnät sekä kirjan kulumat ja vanhoissa kirjoissa iän tuomat merkit.

Vaski-kirjaston OverDrive-sivuston kautta lainattava kirja taas on selvästikin erillinen sähköinen versio alkuperäisestä, ei ICDL:n tavoin alkuperäinen paperikirja e-kirjaksi muutettuna. Tämän seurauksena visuaalinen yhtäläisyys painettuun kirjaan nähden on pienempi kuin ICDL:n kirjoilla. Kirja ei muistuta kirjoakaan muodoltaan tai ulkonäöltään sivuista ja aukeamista muodostuvaa perinteistä kirjaa. OverDrive-sivuston kirjat ovat ulkonäöltään melko pelkistettyjä ja alun perin sähköiseen muotoon tehtyjä. Sivuilla ei ole varsinaisia rajoja vaan yksivärisellä taustalla on näkyvissä kirjan teksti ja kuvat. Perinteistä sivu- ja aukeamamuotoa rikkoo se, että peruslukunäkymässä kirjasta on näkyvissä kolme sivua kerrallaan. Kirjan sivua ei myöskään voi vaihtaa luontevasti klikkaamalla vaan se on tehtävä erillisiä painikkeita käyttäen. Vaski-kirjaston OverDrive-sivuston tapauksessa kyseessä siis ovat varsin vähän painettuja kirjoja visuaalisesti muistuttavat e-kirjat, kun taas ICDL:n painetut kirjat vahvasti mieleen tuovien näköis-kirjojen voi nähdä olevan lähes välimuoto painettujen kirjojen ja e-kirjojen puolivälissä.

8.6 Sivuston muut ominaisuudet

8.6.1 Sivuston käyttöohjeet

ICDL:n etusivun yläpalkissa on helposti löydettävä ohjeita ja tietoa sisältävä ”Help”-osio. Osion alalukuja ovat ”usein esitetyt kysymykset”, sivustolta haku, ohjeet, sivuston kartta, yhteydenottolomake sekä sivuston käyttäjien keskustelufoorumi. Kattavat usein kysytyt kysymykset ja kirjaston niihin antamat vastaukset on mahdollista lukea englannin lisäksi espanjaksi, ranskaksi, venäjäksi sekä mongolin kielellä. Sivustolta haku, sivuston kartta sekä kirjaston rekisteröityneille käyttäjille avoin foorumi ovat saatavilla vain englanninkielisinä versioina. Englanniksi on saatavilla kattavat ja kuvalliset ohjeet, joissa on kerrottu eri haku- ja lukutilavaihtoehtoista, sivuston kielen vaihtamisesta, ulkomaisten kirjainmerkkien näkyviin saamisesta sekä kirjaston käyttäjätunnuksen ja oman sähköisen kirjahyllyn luomisesta. Muilla kielillä on saatavissa oleelliset asiat sisältävät lyhyet tekstimuodossa olevat ohjeet.

Vaski-kirjastojen tapauksessa sivuston e-aineistojen etusivulta on ladattavissa selkeät ja kuvalliset ohjeet e-kirjojen lainaamiseen. Ohjeessa on omat osionsa Ellibsin ja OverDriven e-kirjapalveluille. Ohjeessa neuvotaan OverDrive-sivuston osalta, miten Adobe-tunnus luodaan, miten lukuohjelma ladataan ja miten e-kirja haetaan, lainataan sekä palautetaan. Kyseinen e-kirjaohje on ladattavissa vain suomeksi. Englannin- ja ruotsinkielisessä käyttöliittymässä on saatavilla sama suomenkielinen ohje.

Vaski-kirjastojen e-aineistojen etusivulta löytyy kaikenkielisissä käyttöliittymissä sivupalkkiin sijoitettu ”fakta”-laatikko, jossa on käytön helpottamiseksi määritelty käsitteet e-kirja, e-lukulaite ja tabletti. Sivustolla kerrotaan laitekohtaisista ohjeista seuraavasti: ”Koska erilaisia e-kirjojen lukemiseen soveltuvia laitteita ja lukuohjelmia on niin paljon, emme pysty tekemään kaikille niille omia ohjeitaan. Ellibsin ja OverDriven tukisivuilta löytyy vastauksia moniin teknisiin ja laitekohtaisiin ongelmiin.”

E-aineistojen etusivulla annettujen ohjeiden lisäksi OverDriven käyttöön on saatavilla ohjeita varsinaisella OverDrive-sivustolla. Ohje on helposti löydettävissä yläpalkissa ja kuvake on varustettu ”ohje”-tekstin lisäksi kysymysmerkin kuvalla. Ohjeen sisältö on saatavilla suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Ohje-välilehdelle (kuva 22) on koottu seuraavat linkit: OverDrive-tukisivulla olevat englanninkieliset tarkat ohjeet, ladattavat

sovellukset, ohjeet kirjaston käyttöön sekä yhteydenotto-ohjeen ja henkilöstön yhteystietolinkin sisältävä Vaski-kirjastojen tukisivu. Tukisivulla oleva ”Ota yhteys kirjaston henkilöstöön tästä” -linkki ei kuitenkaan toimi vaan käyttäjä päätyy linkistä Googlen etusivulle. Yhteystiedot löytääkseen on palattava takaisin Vaski-kirjastojen pääsivulle ja etsittävä yhteistiedot sieltä.

Kuva 22. Vaski-kirjastojen OverDrive-sivuston ohje-välilehti

Yleisiä Vaski-kirjaston käyttöön liittyviä ohjeita löytyy etusivun sivupalkin ”Usein kysytyt kysymykset” -linkistä. Yllättävää on se, että vaikka Vaski-kirjastojen sivuston käyttö on mahdollista suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi, usein kysytyt kysymykset on saatavilla vain suomeksi ja ruotsiksi. Linkki kysymyksiin näkyy myös englanninkielisessä versiossa. Perustiedot esimerkiksi kirjaston käytöstä ja käyttäjätunnuksen luomisesta löytyvät kuitenkin englanniksi tyhjän ”Usein kysytyt kysymykset” -sivun sivupalkista. Molempien tämän vertailun puitteissa tarkasteltujen kirjastojen perustoimintojen käyttö on siis tarjottujen ohjeiden kattavuuden puolesta mahdollista kaikilla tarjotuilla kielillä, ICDL:n tapauksessa englanniksi, espanjaksi, ranskaksi, venäjäksi sekä mongolin kielellä ja Vaski-kirjastojen OverDrive-sivuston tapauksessa suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.

8.6.2 Tarjolla olevat lisäpalvelut

ICDL:n sivustolla tarjolla olevia lisäpalveluita ovat Applen laitteille suunnitellut kirjastosovellukset, käyttäjien foorumi ja lahjatavarakauppa. Kirjaston etusivulla on kolme iTunesiin vievää linkkiä, joista voi ladata ICDL:n sovelluksena iPhoneen tai iPadiin ja StoryKit-sovelluksen, jonka avulla voi tehdä oman sähköisessä muodossa olevan satukirjan. Käyttäjäpalautteiden perusteella näiden sovellusten perusidea on hyvä, mutta niiden käytettävyys kaipaisi vielä parannuksia.

ICDL:n käyttäjien ”community forum” on keskustelupalsta, jossa rekisteröityneet käyttäjät voivat keskustella kirjastoon liittyvistä asioista ja tarvittaessa esittää kysymyksiä ICDL:n ylläpitäjille. Suurin osa keskusteluista on useita vuosia vanhoja, mutta on myös joitakin uudempia keskusteluketjuja. Esimerkiksi helmi-maaliskuussa 2015 aloitetussa keskustelussa on kyselty kirjastoon liittyviä kysymyksiä, jotka kohdentuvat tilastotietojen päivittämiseen. Ylläpidon edustaja on vastannut keskustelun aloituksessa esitettyihin kysymyksiin. ICDL:n lahjatavarakauppa tarjoaa esimerkiksi kalentereita, rintamerkkejä, kangaskasseja, mukeja ja leluja sekä lasten ja aikuisten vaatteita. Kaikissa tavaroissa ja vaatteissa on ICDL:n logo ja sivuston Internet-osoite.

ICDL:n lisäpalveluiden alle voi luokitella myös lahjoitusvaroilla toimivan sivuston ”Make a Donation” -ominaisuuden. Lahjoituslinkistä avautuu PayPal-maksusivu, jonka kautta on mahdollista tehdä kirjastolle haluamansa suuruinen lahjoitus. Sivuston luotettavuutta ja luultavasti myös käyttäjien lahjoitushalukkuutta parantaisi se, jos lahjoituksen teko -linkissä kerrottaisiin, mihin lahjoitusrahat konkreettisesti kirjastossa käytetään ja kenelle ne menevät. Edellä mainittujen lisäpalveluiden lisäksi sivustolla mainostetaan myös ”Book of the Day” -lisäpalvelua. Se ei nähtävästi kuitenkaan ole toiminnassa, sillä palvelun latauslinkin klikkaaminen tuottaa vain virheilmoituksen.

Vaski-kirjastot tarjoavat e-kirjojen lisäksi seuraavia palveluita: OverDrive-sivuston äänikirjat sekä kirjaston pääsivun lapset-välilehti ja sen linkit lasten e-aineistoihin (kuva 23). Sivustolla olevia englanninkielisiä lasten äänikirjoja ovat esimerkiksi ”Alice’s Adventures”, ”Robin Hood” ja ”The Wonderful Wizard of Oz”. Äänikirjoja voi hakea ja lainata samoin kuin e-kirjojakin. Niiden kuunteleminen vaatii OverDrive Media Console -ohjelman asentamisen.

Vaski-kirjastojen lapset-välilehti sisältää ”kuukauden tyypin” eli jonkun tunnetun hahmon kuten Myyrän, Karuherra Paddingtonin tai Harry Potterin esittelyjä, lyhyitä juttuja lastenkirjailijoista ja muita ajankohtaisia, kyseiseen vuodenaikaan liittyviä tai muuten kiinnostavia lastenkirjallisuusvinkkejä. Jokaisessa jutussa ja kuukauden tyypin esittelyssä on annettu muutama kirjallisuusvinkki. Vinkatussa kirjallisuudessa on sekä e-kirjoja että perinteisiä kirjoja.

Kuva 23. Vaski-kirjastojen etusivun linkit Vaskimaa-peliin ja Okariino-sivustolle

Kuvassa 23 on Vaski-kirjastojen etusivun lapset-välilehden sivupalkissa olevat linkit Vaskimaa-peliin ja Okariino-sivustolle. ”Pelaa Vaskimaa-peliä” -linkistä avautuu Kulttuurista Turussa -verkkosivu, jolla on vain ”Pyydettyä sivua ”/vaskimaa/” ei löytynyt” -ilmoitus. Peli ei siis ole enää toiminnassa ainakaan kyseisessä osoitteessa, vaikka sitä Vaski-kirjastojen sivuilla mainostetaankin. Okariino-linkki toimii oikein, sillä sitä seuraamalla käyttäjä päätyy Kirjastot.fi:n tuottamaan kirjastojen yhteiseen lasten verkkopalveluun. Sivuston esittelyssä kerrotaan sen sisältävän esimerkiksi lastenkirjoja, runoja, pelejä ja elokuvia sekä lasten omia kirjoituksia, mielipiteitä ja videoita.

9 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkielman tavoitteena oli lastenaineistoa tarjoavien digitaalisten kirjastojen sivustojen ja niiden tarjoaman aineiston arviointi. Kirjastojen kohderyhmän vuoksi käytettävyyden arvioinnissa otettiin aikuisnäkökulman lisäksi huomioon myös käytettävyys lasten kirjastonkäytön näkökulmasta. Tarkasteltavat kirjastot olivat Lasten kansainvälinen digitaalinen kirjasto (ICDL) ja Vaski-kirjastojen OverDrive-sivusto.

ICDL:n käyttöä koskevan kuvan täydentämiseksi tein vuonna 2012 lomakekyselyn, johon saatiin tuloksia kahdeksasta vieraskielisestä päiväkodista. Tutkielman ensimmäinen tutkimuskysymys kohdistui ICDL:n käyttöön näissä päiväkodeissa. Tutkimustulokset osoittivat, että useimmat vastaajat suhtautuivat myönteisesti ICDL:n käyttöön päiväkodissa ja he keksivät monia tapoja kirjaston hyödyntämiseen. Vastaajat kuitenkin tunnistivat kirjaston käyttöön liittyvän monia ongelmia, kuten lasten liiallinen ruutuaika sekä tilojen ja laitteiston puutteet. Vastaajat tekivät ennen kyselylomakkeen täyttööä pienimuotoisen ICDL:n perustoimintoihin kohdistuneen käytettävyydestäutuksen. Sen perusteella useimmat vastaajat kokivat sivuston tarjoaman kirjallisuuden ja sivuston ulkonäön sopivan kaikenikäisille päiväkotilapsille. Lasten itsenäiseen käyttöön kirjaston arvioitiin soveltuvan aikaisintaan neljän vuoden iästä lähtien. Vastaajat kokivat sivuston kokonaisuudessaan helppokäyttöiseksi, nopeasti omaksuttavaksi ja hyödylliseksi. Suurin osa vastaajista kertoi haluavansa käyttää ICDL:ää päiväkodissaan esimerkiksi opetusmateriaalin ja uuden aineiston lähteenä. ICDL soveltui vastaajien mukaan myös täydentämään yleisen kirjaston valikoimia. He kääntyisivät ICDL:n puoleen, jos haluttu aineisto on varattuna tai yleinen kirjasto ei tarjoa riittävää aineistovalikoimaa päiväkodissa käytettävällä kielellä.

Tutkielman toinen tutkimuskysymys oli: Millaisia lasten e-aineistoja Lasten kansainvälinen digitaalinen kirjasto ja Vaski-kirjastojen OverDrive-sivusto tarjoavat? Havaitsin, että molemmat kirjastot tarjoavat aiheen osalta melko samantyyppistä englanninkielistä lastenaineistoa. Kirjastot kuitenkin eroavat toisistaan aineiston tyypin ja määrän osalta. ICDL tarjoaa huomattavasti OverDrive-sivustoa suuremman määrän niin kuvakirjoja kuin muitakin lastenkirjoja. Sen kokoelmaan kuuluu lisäksi myös lasten tietokirjallisuutta. OverDrive-sivustolla on saatavilla yksinomaan kaunokirjallisuutta.

Eri-ikäisen aineiston tarjonnan eli aineiston ajallisen syvyyden osalta ICDL on selvästi OverDrive-sivustoa edellä vanhemman aineiston osuutta tarkasteltaessa. ICDL:n vanhimmat kirjat julkaistiin alun perin 1500-luvulla, kun taas OverDrive-sivuston kokoelman vanhin kirja on noin sadan vuoden takaa. OverDrive-sivuston etuna voidaan puolestaan pitää sitä, että se tarjoaa myös tunnettua uudempaa lastenkirjallisuutta. Tähän vaikuttanee osaltaan se, että vapaaehtoisvoimin toimivan ICDL:n kokoelma on lähinnä lahjoituksena saadusta kirjallisuudesta koostuvaa, kun taas OverDrive-sivusto on julkisista rahoitusta aineistohankintaan saava yleinen kirjasto. ICDL:n kokoelma perustuu lahjoituksena saadun aineiston myötä pitkälti vanhempaan, perinteiseen lastenkirjallisuuteen. OverDrive-sivusto sen sijaan tarjoaa päivitetymässä kokoelmassaan suurelta osin vain tuoreempaa lastenkirjallisuutta.

Kolmas tutkimuskysymys kohdistui e-aineistojen ja kirjastojen sivustojen käytettävyyteen. ICDL:n eduksi ilmeni se, että sivusto on lasten lapsille suunnittelema ja tarkoitettu kansainväliseen käyttöön. Perustoiminnot eli kirjojen haku sekä kuva- että tekstimuotoisessa haussa ja kirjojen lukeminen ovat erinomaisen helppoja ja käyttötapa on nopeasti omaksuttavissa. Kuvalliset painikkeet navigointiin ja eri toimintoihin mahdollistavat lasten itsenäisen kirjastonkäytön. ICDL toimii hyvin ”matalan kynnyksen” palveluna e-kirjojen käytön aloittamisessa. Vaikka ICDL onkin suunniteltu lapsia ajatellen, sen käytettävyys on esimerkiksi hakutulosten ryhmittelyn ja rajaamisen osalta erinomainen myös aikuisen käyttäjän näkökulmasta. ICDL:n sivuston käytettävyyttä huonontaa kuitenkin etenkin etusivun suuri tieto- ja linkkimäärä. Tämä tekee etenkin kirjastoa ensimmäistä kertaa käyttävälle olennaisen tiedon löytämisen vaikeaksi ja huonontaa käyttökokemusta.

Vaski-kirjastojen OverDrive-sivuston ja sen e-aineistojen käyttöä eri käyttäjäryhmien tapauksessa hankaloittaa se, että kirjasto on vahvasti aikuisille suunnattu ja sivuston täydellinen versio on saatavilla vain suomeksi. Sivusto on pääpiirteissään selkeä ja looginen, sen käyttö ei vaadi aikuiselta opettelua ja halutut toiminnot on helppo suorittaa. Kirjastoa ei ole kuitenkaan suunniteltu lasten tarpeita varten eikä se mahdollista lasten itsenäistä toimimista sivustolla. Kirjojen lainaus ja luettavaksi avaaminen on varsin monivaiheinen prosessi ja siten lasten omatoimisen käytön kannalta liian vaikea. Kirjojen lainaaminen vaatii kirjastokortin sekä siihen liitetyn käyttäjätunnuksen ja tunnusluvun. Kirjojen lukemiseksi käyttäjän tulee myös luoda Adobe-tunnus ja ladata laitteelleen lukuohjelma. OverDrive-sivuston e-aineistojen käytön aloittaminen vaatii siis käyttäjäl-

tä melko paljon. Kirjan lainaaminen kestää varsinkin ensimmäisellä lainaukerralla kauan ohjeisiin tutustumisen ja lukuohjelman lataamisen vuoksi. Kaikkien käyttäjien kannalta valitettavaa on se, että sivusto on tehtyjen uudistusten jälkeen vielä hieman kesken, kuten sivustolla avoimesti myönnetäänkin. Tämän johdosta virheellisiä linkkejä ja toimintoja on vielä sivustolta löydettävissä jonkin verran.

Neljäntenä tutkimuskysymyksenä oli, millaisia yhtäläisyyksiä ja eroja on aineistoissa ja niiden käytettävyydessä. Kirjoista tarjottavan tiedon osalta molemmat kirjastot ovat melko tasavertaisia. Sekä Vaski-kirjastojen OverDrive-sivusto että ICDL tarjoavat aineistosta tarpeeksi kattavat perustiedot niin hakutulospäätelössä kuin kirjan tiedot – näkymässäänkin. Aineiston lukunäkymässä suurimman eron kirjastojen välille tekee se, että ICDL:n kirjat ovat ulkoisesti paperikirjan oloisia näköiskirjoja ja OverDrive-sivuston kirjat ovat pelkistettyjä ja alun perinkin sähköiseen muotoon tehtyjä. Tämän vuoksi ICDL:n peruslukunäkymässä vaihtoehdot ovat joko yksi alkuperäisen kirjan sivu tai kokonainen aukeama. OverDrive-sivuston lukuohjelma rikkoo tätä perinteistä painetun kirjan rakennetta näyttämällä perusnäkymässä kolme sivua rinnakkain.

ICDL:n selainpohjaisen lukuohjelman käyttö on melko intuitiivista eikä se vaadi ohjeisiin tutustumista tai aiempaa käyttökokemusta. Sivujen vaihto ja tekstin suurennus tapahtuvat luontevasti hiirellä klikkaamalla ja nämä toiminnot löytyvät helposti kokeilemalla ilman ohjeisiin tutustumista. Lukunäkymän yläpalkin painikkeiden merkityksen ymmärtäminen on helppoa, koska painikkeissa on niiden käyttötarkoitusta kuvaavat kuvat.

OverDrive-sivuston lukuohjelman kaikkien ominaisuuksien hyödyntäminen vaatii ensikertalaiselta käyttäjältä ohjeisiin perehtymistä. Sen suurin haitta ICDL:n lukuohjelmaan nähden on se, että käyttäjälle luonteva sivun vaihto hiirellä klikkaamalla ei ole mahdollista. Myöskään tekstin suurennus ei tapahdu yhtä vaivattomasti kuin ICDL:ssä. On kuitenkin hyvä, että valittavana on viisi eri fonttikokoa erilaisten käyttäjien tarpeisiin. OverDrive:n lukuohjelmassa tekstin suurentaminen vaikuttaa kirjan luettavuuteen ja heikentää sen rakenteen hahmottamista kerrallaan näkyvän tekstimäärän vähentyessä oleellisesti. ICDL:n lukuohjelmassa on päädytty erilaiseen, käyttäjäystävällisempään ratkaisuun, jossa suurempi teksti avautuu erilliseen yhdellä klikkauksella suljettavaan ikkunaan alkuperäisen lukunäkymän päälle.

OverDrive-sivuston tapauksessa lapsi ei luultavasti pysty aloittamaan itsenäisesti e-aineistojen käyttöä, koska ennen kirjan lainaamista käyttäjän on kahden eri linkin ja kirjaston sivujen ulkopuolisten sivustojen kautta luotava Adobe-tunnus sekä ladattava lukuohjelma tietokoneelle. Sen sijaan ICDL:n tapauksessa lapset selviytyvät uskoakseni kirjaston käytöstä varsin hyvin, koska saatavilla olevat ohjeet ovat selkeitä ja niissä on runsaasti kuvia. ICDL:n käyttäjän ei myöskään tarvitse ladata erillisiä lukuohjelmia tai luoda tunnusta kirjojen lainaamiseen, koska kirjat ovat luettavissa suoraan sivuston kautta tietokoneen ruudulta ja perusominaisuuksien käyttöön ei vaadita käyttäjätunnusta. OverDrive-sivuston etuna voidaan kuitenkin nähdä se, että kaikki kulloinkin lainassa olevat kirjat ovat lapsen saatavilla omassa kirjahyllyssä. Jos lapsi saa apua kirjautumisesta ja hallitsee sivuston käytön, hänen on helppo valita sähköisestä kirjahyllystä itse valitsemansa kirja omaan tahtiin luettavaksi ilman hakujen suorittamista ja hakutulosten selaamista.

Tuloksissa yllättävää oli ensisijaisesti Vaski-kirjastojen OverDrive-sivuston huono käytettävyys esimerkiksi haun osalta. Kaikki hakuominaisuudet eivät toimineet toivotulla tavalla ja koin käyttöä suuresti hankaloittavaksi sen, että tarkennetussa haussa hakulomakkeeseen ei pääse palaamaan muuten kuin selaimen ”siirry sivu taaksepäin”-painikkeen avulla. Tämä tekee haun muokkaamisen hankalaksi. Sivustolle tarvittaisiin ”tarkenna hakuasi”-painike, josta käyttäjä pääsisi hakutulostista takaisin täyttämäänsä hakulomakkeeseen yhdellä klikkauksella. Varsin näkyvä ja näin suuren käyttäjämäärän kirjaston osalta odottamaton virhe oli myös se, että tietokirjallisuus-kategoriasta löytyivät sinne kuulumattomina kaunokirjallisuutta sisältävinä osioina muun muassa sarjakuvat, jännitys sekä tieteis- ja fantasiakirjallisuus.

Yllätyin myös siitä, että ”A Library for the World's Children”-tekstillä itseään mainostavan ICDL:n etusivu on kaikkea muuta kuin lapsiystävällinen. Etusivun suuri linkki- ja tekstimäärä on täysi vastakohta kuviin perustuville ja pelkistetyille kirjojen haulle ja lukemiselle. Etusivun tietomäärä tulisi koota isompien asiakokonaisuuksien mukaan ryhmiin, ja sivuston tulisi tarjota etusivulla selkeästi nimetty linkki kyseiseen osioon. Nykyisen kaltainen etusivu saattaa vähentää kirjaston käyttäjämäärää antamalla sivustosta sekavan ja käytettävyydeltään huonon kuvan.

Tässä tutkielmassa tarkasteltavana oli vain kaksi lapsille digitaalista aineistoa tarjoavaa kirjastopalvelua. Sen vuoksi tulokset eivät ole yleistettävissä kaikkiin kirjastopalveluihin. Jatkotutkimuksessa voisikin laajentaa vertailua useampaan kirjastoon, jotta saataisiin kattavampi otos e-kirjapalveluista ja näin kenties parannettua palvelujen ominaisuuksia niiden keskinäisellä vertailulla. Paikallaan olisi myös laajempi pelkästään Vaski-kirjastojen OverDrive-sivustolle ja yleisestikin Vaski-kirjastojen sivustoille suoritettava käytettävyydestä. Kyseessä on kuitenkin suuren käyttäjämäärän omaava 41 yleisen kirjaston asiakkaita palveleva sivusto. On yllättävää, että siitä löytyy melko perustavanlaatuisia ja yksinkertaisiakin virheitä ja puutteita. Käyttäjätestaus niin aikuisten kuin eri-ikäisten lastenkin suorittamana auttaisi parantamaan sivuston toimivuutta ja käytettävyyttä sekä toisi varmasti myös palvelua parantavia kehittämissuhteita. Sivuston arvioiminen olisi hyvä suorittaa vielä keskeneräisten uudistusten valmistumisen jälkeen, jotta voitaisiin selvittää sitä, miten uudistukset ovat osaltaan mahdollisesti vaikuttaneet sivuston helppokäyttöisyyteen ja käytön aloittamisen helppouteen.

Arvioni mukaan ICDL ei etusivua lukuun ottamatta vaadi kovinkaan mittavia muutostoimenpiteitä, mutta sen sisältämän aineiston päivitys ja tuoreemman aineiston lisääminen kokoelmaan käyttäjien mielipiteet huomioon ottaen olisi paikallaan. Jatkotutkimuksen puitteissa olisi siis hyödyksi tehdä ICDL:n nykyisille käyttäjille käyttäjäkysely, joka kohdistuisi kirjaston aineiston ikään, määrään ja laatuun. Aineiston laajamittaisempi lisääminen toki vaatisi esimerkiksi jonkin projektin puitteissa saatavan rahoituksen. Nykyisellään kirjaston aineiston rakenteeseen ja ikään vaikuttaa merkittävästi se, että ICDL toimii lahjoitusten varassa ja myös aineisto saadaan lahjoitusten kautta.

Lähteet

- Bertot, J. C., Snead, J. T., Jaeger, P. T. & McClure, C. R. 2006. Functionality, usability, and accessibility. Iterative user-centered evaluation strategies for digital libraries. *Performance Measurement and Metrics* 7 (1), 17-28. doi:10.1108/14678040610654828
- Bishop, A.P. Van House, N.A. & Battenfield, B.P. 2003. Digital library use: social practice in design and evaluation. *International Journal on Digital Libraries* 8 (1), 21-38. doi: 10.1007/s00799-007-0011-z
- Brooke, J. (1996). SUS: A “quick and dirty” usability scale. Teoksessa P. W. Jordan, B. Thomas, B. A. Weerdmeester, & I. L. McClelland (Eds.), *Usability evaluation in industry*, 189-194. London: Taylor & Francis.
- Buchanan, S. & Salako. A. 2009. Evaluating the usability and usefulness of a digital library. *Library Review* 58 (9), 638-651.
- Cummins, J. 2004. Accessing the International Children’s Digital Library. *Horn Book Magazine* 80 (2), 145-151.
- Druin, A. 2005. What children can teach us: developing digital libraries for children with children. *Library Quarterly* 75 (1), 20-41.
- Druin, A., Bederson, B. B., Rose, A. & Weeks, A. 2009. From New Zealand to Mongolia: Co-Designing and Deploying a Digital Library for the World’s Children. <<http://hcil.cs.umd.edu/trs/2009-02/2009-02.pdf>> (käytetty 16.4.2010)
- Hourcade, J. P., Bederson, B. B., Druin, A., Rose, A., Farber, A. & Takayama, Y. 2003. The International Children’s Digital Library: viewing digital books online. *Interacting with Computers* 15, 151-167. doi: 10.1016/S0953-5438(03)00005-5
- Kendall, S. L. 2011. International Children’s Digital Library - A Library for the World’s Children. *Reference Reviews* 25 (8), 32-33.
- Koivisto, M. 2003. Lapsille suunnattujen verkkosivujen käytettävyys. <<http://www.sis.uta.fi/cs/reports/bsarja/B-2004-3.pdf#page=101>> (käytetty 17.3.2015)

Komlodi, A., Hou, W., Preece, J., Druin, A., Golub, E., Alburo, J., Liao, S., Elkiss, A. & Resnik, P. 2007. Evaluating a cross-cultural children's online book community. Lessons learned for sociability, usability, and cultural exchange. *Interacting with Computers* 19, 494-511. doi: 10.1016/j.intcom.2007.03.00

Laine, A. 2013. OverDrive palvelun käyttöönoton kuvaus Vaski-kirjastoissa. Yksityinen tiedonanto, 6.11.2013

Lasten kansainvälinen digitaalinen kirjasto

<<http://en.childrenslibrary.org/>> (käytetty 13.5.2015)

Quijano-Solis, A. & Novelo-Pena, R. 2005. Evaluating a monolingual multinational digital library by using usability: an exploratory approach from a developing country. *International Information and Library Review* 37 (4), 329-336.

Seadle, M., Greifeneder, E. 2007. Defining a digital library. *Library Hi Tech* 25 (2), 169-173.

Taavitsainen, T. 2011. Lasten kansainvälisen digitaalisen kirjaston hyödyntäminen vieraskielisissä päiväkodeissa. INFIM-oppiaineeseen tehty kandidaatintutkielma. Tampereen yliopisto

Vaski-kirjastojen sivusto

<<https://www.vaskikirjastot.fi/web/arena>> (käytetty 13.5.2015)

Liite1. Kysely Lasten kansainvälisen digitaalisen kirjaston käytöstä

1. Missä kunnassa päiväkotinne sijaitsee?

---

2. Päiväkodin nimi?

---

3. Onko päiväkotinne yksityinen vai kunnallinen?

---

4. Mihin seuraavista ikäryhmistä kuulutte?

☐ – 20

☐ 21–30

☐ 31–40

☐ 41–50

☐ 51–60

☐ 61–

5. Mikä on ammattinimikkeenne?

---

6. Mitä kieliä päiväkotinne lapset puhuvat äidinkielenään?

---

7. Onko päiväkodissanne tietokonetta/tietokoneita? Onko kone/ovatko koneet myös lasten vai vain aikuisten käytettävissä vai molempien?

---

8. Arvioi asteikolla 1-5, miten hyvin seuraavat väittävät pitävät mielestänne paikkansa?

1. Ei pidä paikkaansa

2. Pitää melko vähän paikkansa

3. En osaa sanoa

4. Pitää melko paljon paikkansa

5. Pitää paikkansa

	1.	2.	3.	4.	5.
Sivusto sopii lapsille.	☐	☐	☐	☐	☐
Sivuston ulkonäkö on lapsille sopiva.	☐	☐	☐	☐	☐
Sivustolla on sopivaa aineistoa suomenkielisille lapsille.	☐	☐	☐	☐	☐
Sivustolla on sopivaa aineistoa maahanmuuttajalapsille.	☐	☐	☐	☐	☐
Lapset voivat etsiä kirjoja sivustolta itse.	☐	☐	☐	☐	☐
Aikuiset voivat etsiä lapsille luettavaksi kirjoja sivustolta.	☐	☐	☐	☐	☐
Sivuston tarjoama kirjallisuus sopii 0–3-vuotiaille lapsille.	☐	☐	☐	☐	☐
Sivuston tarjoama kirjallisuus sopii 4–6-vuotiaille lapsille.	☐	☐	☐	☐	☐
Sivuston tarjoama kirjallisuus sopii esikouluikäisille lapsille.	☐	☐	☐	☐	☐
Sivusto on helppokäyttöinen.	☐	☐	☐	☐	☐
Kirjojen löytäminen sivustolta on helppoa.	☐	☐	☐	☐	☐
Kirjojen lukeminen sivustolta on helppoa.	☐	☐	☐	☐	☐

9. Oletko kuullut palvelusta aikaisemmin?

10. Oletko käyttänyt palvelua aikaisemmin ja jos olet niin, mihin tarkoitukseen?

11. Mitä hyviä puolia sivustolla mielestänne on?

12. Mitä parannettavaa sivustossa mielestänne on?

13. Minkälaisia kirjoja sivustolle voisi lisätä?

14. Onko sivustolla mielestänne tarpeettomia kirjoja? Mitä?

15. Haluaisitteko käyttää päiväkodissanne kyseistä sivustoa? Miksi? / Miksi ei?

16. Onko tilanteita joissa käyttäisit mieluummin digitaalista kirjastoa? Mitä ne voisivat olla?

17. Onko tilanteita joissa käyttäisit mieluummin perinteistä kirjastoa? Mitä ne voisivat olla?

18. Kuinka usein käytät muita internetin palveluita, esimerkiksi verkkopankkia tai sähköpostia?

19. Palautetta tai kommentteja kyselystä.

Kiitos kyselyyn osallistumisesta!

Liite 2. Brooke (1996). System Usability Scale

System Usability Scale

© Digital Equipment Corporation, 1986.

	Strongly disagree						Strongly agree
1. I think that I would like to use this system frequently	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
	1	2	3	4	5		
2. I found the system unnecessarily complex	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
	1	2	3	4	5		
3. I thought the system was easy to use	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
	1	2	3	4	5		
4. I think that I would need the support of a technical person to be able to use this system	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
	1	2	3	4	5		
5. I found the various functions in this system were well integrated	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
	1	2	3	4	5		
6. I thought there was too much inconsistency in this system	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
	1	2	3	4	5		
7. I would imagine that most people would learn to use this system very quickly	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
	1	2	3	4	5		
8. I found the system very cumbersome to use	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
	1	2	3	4	5		
9. I felt very confident using the system	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
	1	2	3	4	5		
10. I needed to learn a lot of things before I could get going with this system	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
	1	2	3	4	5		

Liite 3. Kyselytutkimuksen saatekirje päiväkodeille

Hei!

Opiskelen informaatiotutkimusta Tampereen yliopistossa. Teen gradua Lasten kansainvälisen digitaalisen kirjaston hyödyntämisessä päiväkodeissa. Valitsin päiväkotinne mukaan tutkimukseen, koska se sijaitsee *Helsingissä* ja päiväkodissanne käytetään suomen lisäksi *englannin* kieltä. Kyselylomakkeen täyttö vie aikaa noin 30 minuuttia. Lisäksi pyydän, että tutustutte kirjastoon Internetissä ennen lomakkeen täyttöä tutkimalla esimerkiksi eri hakumahdollisuuksia ja päiväkodissanne käytettävällä kielellä (muu kuin suomi) saatavissa olevaa aineistoa.

Digitaalisesta kirjastosta löytyy tietokoneen ruudulta luettavia kuva-, satu- ja tietokirjoja 3–13-vuotiaille lapsille useilla eri kielillä ja sen käyttö on täysin ilmaista. Tutustuttuanne kirjastoon, voitte käyttää sitä vapaasti päiväkotinne toiminnassa esimerkiksi satujen lukemiseen ja kielten opiskeluun.

Tämän viestin liitteenä on lyhyet ohjeet kirjastoon tutustumiseen. Toivon, että tutustutte ohjeisiin ja kirjaston Internet-sivuun mahdollisimman pian ja täytätte osoitteesta <https://elomake3.uta.fi/lomakkeet/8091/lomake.html> (suomenkielinen kyselylomake) tai <https://elomake3.uta.fi/lomakkeet/8096/lomake.html> (englanninkielinen kyselylomake) löytyvän kyselylomakkeen. Lomake on mahdollista täyttää suomeksi tai englanniksi. Toivon, että kaikki päiväkotinne henkilökunnan jäsenet, kuten lastentarhanopettajat, lastenhoitajat ja lähihoitajat osallistuisivat kyselyyn, koska jokainen vastaus on tarpeen vieraskielisten lastenkirjastopalveluiden kehittämiseksi. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti siten, että tuloksista ei voida tunnistaa yksittäistä vastaajaa tai päiväkotia. Voitte kysyä tarvittaessa lisätietoja sähköpostitse tai puhelimitse.

Vastaattehan kyselyyn viimeistään 15.10.2012.

Kiitokset!

Terveisin Tuuli Pietilä

Liite 4. Lomakekyselyn saatekirjeen liitteenä ollut ohje ICDL-sivustoon tutustumiseksi

Lasten kansainvälisen digitaalinen kirjasto

HUOM! Kirjastoon voidaan tutustua käyttämällä tämän tiedoston ohjeita tai kirjaston sivustolta löytyviä englanninkielisiä, yksityiskohtaisempia kuvallisia ohjeita. Englanninkieliset ohjeet löytyvät seuraavasta osoitteesta:

<http://www.childrenslibrary.org/icdl/HelpSimple>

Yleistietoa kirjastosta

Lasten kansainvälinen kirjasto on nettikirjastopalvelu, joka on suunnattu pääosin 3–13-vuotiaille lapsille. Kirjastosta löytyy tieto-, satu- ja kuvakirjoja useilla eri kielillä. Kirjaston suunnitteluun osallistui eri alojen asiantuntijoiden lisäksi joukko 7–11-vuotiaita lapsia Yhdysvalloista, Uudesta-Seelannista, Hondurasista, Saksasta sekä Mongoliasta. Kirjastoa on mahdollista käyttää englannin, espanjan, ranskan, venäjän ja mongolin kielillä. Sivustosta on kaksi versiota, lähinnä lapsille suunnattu graafinen versio ja aikuisille suunnattu tekstipohjainen versio. Lapset ovat kirjaston pääasiallinen käyttäjäryhmä ja lapsien huomioon ottaminen näkyy muun muassa sivuston kirkkaina väreinä, runsaina kuvina ja pirteinä grafiikkoina. Esimerkiksi kirjojen etsiminen on suunniteltu kirjaston pääasiallisten asiakkaiden eli lapsien ehdoilla ja se pohjautuu suurimmaksi osaksi lapsien ymmärtämiin kuviin. Kirjastoa voi käyttää myös ilman käyttäjätilin luomista ja sen käyttö on ilmaista.

Kirjaston käyttäminen

1. Sivustolla liikkuminen

Read Books -valikosta löytyvät kaikki eri tavat hakea haluttu kirja sivustolta sekä esimerkiksi lista kaikista sivuston kirjoista (*full book list*), lista kirjailijoista ja kuvittajista (*Author and Illustrator List*), eri kokoelmat (*collections*) sekä näyttelyt (*exhibitions*).

About Library -valikkoon on koottu kirjaston taustatiedot, kuten historia (*Background and history*), tavoite (*mission*) kirjastoon liittyvät artikkelit (*research papers*) ja yhteystiedot (*contact us*).

People -valikossa on tietoa kirjaston kehittämiseen ja ylläpitoon liittyvistä henkilöistä, kuten tutkijoista (*research team*), sponsoreista (*sponsors*) sekä yhteistyökumppaneista (*partners*).

How to Contribute -valikosta löytyy tietoa siitä, miten kirjaston toimintaan voi halutessaan osallistua.

In the News -osastolla on esimerkiksi tietoa kirjastoon ja sen toimintaan liittyvistä uutisista.

Help-kohdassa on esimerkiksi usein kysytyt kysymykset (*FAQs*), kuvalliset käyttöohjeet (*Library Help*) sekä sivukartta (*Site Map*).

Sign In -painikkeen kautta voi halutessaan luoda käyttäjätilin tai kirjautua sisään jo olemassa olevalle käyttäjätililleen.

Näiden valikoiden alapuolelta, oikeasta reunasta löytyy lista kielistä, joilla kirjastoa voi käyttää. Kieltä vaihdetaan klikkaamalla halutun kielen nimeä.

Yllä olevat painikkeet löytyvät sivun vasemmasta yläkulmasta esimerkiksi kirjoja haettaessa tai luettaessa. Sivuston etusivulle pääsee talon kuvasta, ohjeita löytää klikkaamalla kysymysmerkkiä ja nuolipainikkeesta pääsee edelliselle sivulle.

2. Kirjojen etsiminen

Kirjoja voi hakea sivustolta usealla eri tavalla, esimerkiksi klikkaamalla pyöreää ”Read Books!” -painiketta etusivun yläosassa tai valitsemalla jonkin suosituista hakumahdollisuuksista (*popular searches*). Kirjan kuvasta avautuvan yksinkertaisen haun (*simple search*) lisäksi hakuvaihtoehtoja ovat muun muassa maan mukaan etsiminen (*Books by Country*), viimeksi lisättyjen kirjojen tarkastelu (*recently added*), palkittujen kirjojen tarkastelu (*Award Winning*) sekä edistyneempi haku (*Advanced Search*).

2.1. Kirjojen etsiminen yksinkertaisella haulla

Klikkaa etusivun ylälaudassa sijaitsevaa kirjan kuvaa ("Read Books!" - painike) tai avaa sivun ylälaudassa sinisellä tekstillä oleva Read Books -valikko ja klikkaa valikon ensimmäistä kohtaa "Simple Search".

Sivun ylälaudassa olevien painikkeiden mukaan kirjoja voi etsiä kannen värin mukaan.

Vasemmasta laidasta löytyvät haku iän mukaan sekä haku sen mukaan onko kirja satu- vai tietokirja.

Oikeasta laidasta voi valita, minkälaisia henkilöhahmoja kirjassa esiintyy ja sen, onko haettava kirja kuvakirja vai enemmän tekstiä sisältävä.

Alalaidasta voi valita etsimänsä kirjan pituuden ja sen, haluaako kirjan olevan viimeaikoina sivustolle lisätty, palkittu tai kansansatu.

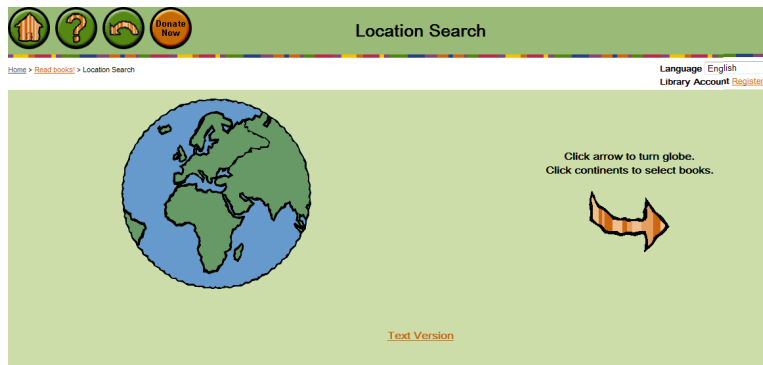
Sivuston alalaidasta löytyy myös asiasanahaku, johon voi kirjoittaa etsimäänsä kirjaa kuvaavia hakusanoja.

Vaaleanruskeasta palkista löytyvästä valikosta voi valita kirjan kielen.

Eri ominaisuuksia voi valita haluamansa määrän ja valinnan voi perua klikkaamalla kuvaketta uudestaan tai klikkaamalla vaaleanruskeassa palkissa olevaa roskapöntön kuvaa. Haun tulos tulee näkyviin valkoiseen laatikkoon ja kirjoja voi selata kirjalistan molemmilla puolilla olevilla vihreillä nuolilla. Halutun kirjan tiedot avataan klikkaamalla sen kansikuvaa.

2.2. Kirjojen etsiminen maanosan tai maan mukaan

Avaa sivun ylälaudassa sinisellä tekstillä oleva Read Books -valikko ja klikkaa valikon toista kohtaa "Books by Country".

Maapalloa pyöritetään sivun oikeassa laidassa olevan nuolen avulla ja haluttu maanosaa valitaan klikkaamalla maapallosta kyseisen maanosan kohtaa. Hakutulokseen tulevat kaikki valitun maanosan kirjat ja hakua voi tarkentaa valitsemalla kielen sivuston oikean yläkulman valikosta. Hakutuloksessa näkyy kirjojen nimet, kielet ja kirjojen etusivut pieninä kuvina ja haluttu kirja valitaan kirjan nimeä tai kuvaa klikkaamalla. Tällöin aukeaa sivu, jolta löytyy kirjan tiedot, valittavat kielivaihtoehdot ja tiivistelmä. Tekstiversion hausta saa käyttöön halutessaan klikkaamalla oranssia ”Text Version” -tekstiä.

3. Kirjojen lukeminen

Haluttua kirjaa pääsee lukemaan ”Read this book” -linkkiä tai kirjan kansikuvaa klikkaamalla. Haluttua kirjan sivua klikkaamalla, se aukeaa näytölle yksi aukeama tai yksi sivu kerrallaan ja sivuja voi vaihtaa ylä- tai alareunan vihreistä nuolipainikkeista tai auki olevaa kirjan sivua klikkaamalla. Tekstiä saa isommaksi klikkaamalla hiirellä tekstin kohdalla ja takaisin pienemmäksi klikkaamalla tekstiä uudestaan. Kirjan voi myös avata koko sivun näkymään oikean yläreunan ensimmäisestä vihreästä painikkeesta (”Enter full screen”), jolloin teksti on isompaa. Koko kirjan sivun kokoa saa muutettua myös oikean yläreunan vihreistä plus- ja miinuspainikkeista.

Liite 5. Päiväkodeille lähetetty lomakekyselyn muistutuskirje suomeksi

Hei!

Aikaisempaan Lasten kansainvälistä digitaalista kirjastoa koskevaan kyselyyn tuli vastauksia erittäin vähän ja toivon, että te, jotka ette kyselyyn vastanneet, pystytte tekemään sen nyt. Kirjastoon tutustuminen ja kyselylomakkeen täyttö vievät aikaa noin 15-30 minuuttia. Toivon, että mahdollisimman moni päiväkotinne henkilökunnasta ehtii osallistua esimerkiksi lasten päiväunien aikana. Jokainen vastaus on tarpeen, jotta digitaalista kirjastoa pystytään kehittämään annetun palautteen pohjalta palvelemaan paremmin eri kieliä puhuvien lasten tarpeita. Tutustuttuanne kirjastoon, voitte käyttää sitä vapaasti päiväkotinne toiminnassa esimerkiksi satujen lukemiseen ja kielten opiskeluun.

Sivusto löytyy seuraavasta osoitteesta: <http://en.childrenslibrary.org/>. Ohjeet sivuston käyttöön löytyvät suomeksi viestin liitteestä ja englanniksi osoitteesta <http://www.childrenslibrary.org/icdl/HelpSimple>. Voitte tutustua sivustoon esimerkiksi kokeilemalla eri hakumahdollisuuksia ja tutkimalla päiväkodissanne käytettävällä kielellä saatavissa olevaa aineistoa. Suomenkielinen kyselylomake löytyy osoitteesta <https://elomake3.uta.fi/lomakkeet/8091/lomake.html> ja englanninkielinen osoitteesta <https://elomake3.uta.fi/lomakkeet/8096/lomake.html>. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti siten, että tuloksista ei voida tunnistaa yksittäistä vastaajaa tai päiväkotia. Voitte kysyä tarvittaessa lisätietoja sähköpostitse tai puhelimitse.

Vastaattehan kyselyyn viimeistään pe 16.11.2012.

Kiitokset!

Terveisin Tuuli Pietilä

Liite 6. Päiväkodeille lähetetty lomakekyselyn muistutuskirje englanniksi

Hello!

The previous survey about The International Children's Digital library didn't get enough answers and I hope that those that didn't answer the survey then, can do it now. It takes about 15 to 30 minutes. I hope that all members of your kindergarten's staff can fill the questionnaire for example during children's naptime. I hope that everybody can answer the survey because every answer helps to develop internet library services for children.

You can find the digital library here: <http://en.childrenslibrary.org/> and the instructions here: <http://www.childrenslibrary.org/icdl/HelpSimple>. I hope that you read at least parts "Looking for Books with Simple Search", "Looking for Books with Location Search", "Reading Books" and try those functions in practice. You can find the questionnaire in English here: <https://elomake3.uta.fi/lomakkeet/8096/lomake.html>. The answers will be dealt with confidence and your kindergarten can not be identified from the results. You can ask more information by email or by phone if needed.

I hope that you can fill the questionnaire by Friday 16.11.2012.

Best regards,

Tuuli Pietilä

Kysely Lasten kansainvälisen digitaalisen kirjaston käytöstä

Päiväkodin tiedot

1. Missä kunnassa päiväkotinne sijaitsee?

2. Päiväkodin nimi?

3. Onko päiväkotinne

yksityinen

kunnallinen

4. Mihin seuraavista ikäryhmistä kuulutte?

☐ alle 20

☐ 21–30

☐ 31–40

☐ 41–50

☐ 51–60

☐ yli 61

5. Mikä on ammattinimikkeenne?

6. Mitä kieliä päiväkotinne lapset puhuvat äidinkielenään?

7. Minkä ikäisiä lapsia ryhmäänne kuuluu? Voit valita useita vaihtoehtoja.

0–3-vuotiaat

4–5-vuotiaat

esikouluikäiset

8. Onko päiväkodissanne tietokonetta/tietokoneita? Onko kone/koneet myös lasten vai vain aikuisten käytettävissä vai molempien?

9. Miten usein käytätte Internetiä vapaa-ajallanne seuraaviin asioihin?

1. Useamman kerran päivässä

2. Kerran päivässä

3. Muutaman kerran viikossa

4. Kerran viikossa

5. Harvemmin kuin kerran viikossa

6. En ollenkaan

	1.	2.	3.	4.	5.	6.
asioiden hoito (esim. nettipankki)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
sähköposti	☐	☐	☐	☐	☐	☐
uutisten luku	☐	☐	☐	☐	☐	☐
sosiaalinen media (esim. Facebook)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
keskustelupalstat	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Digitaalisen kirjaston käyttö

10. Oletko kuullut Lasten kansainvälisestä digitaalisesta kirjastosta aikaisemmin? Mitä kautta olet saanut tietää palvelusta ensimmäisen kerran?

11. Mistä lähtien Lasten kansainvälistä digitaalista kirjastoa on käytetty päiväkodissanne?

12. Kuinka usein olette käyttänyt digitaalista kirjastoa viimeksi kuluneen vuoden aikana?

lähes päivittäin

viikoittain

muutaman kerran kuukaudessa

kerran kuukaudessa

muutaman kerran vuodessa

kerran vuodessa

en lainkaan

13. Millä tavoin olet käyttänyt digitaalista kirjastoa päiväkodissanne? Voit valita useita vaihtoehtoja.

aikuiset lukevat kirjoja lapsille

lapset lukevat kirjoja itsenäisesti

lapset katselevat kuvia kirjoista itsenäisesti

kirjoista etsitään tietoa jostain aiheesta

kirjaa tutkitaan ennen ostopäätöstä

kirjaa tutkitaan ennen yleisestä kirjastosta lainaamista

etsitään kirjaa tietyistä teemasta

lapsille luetaan päiväuniatua

lapset opiskelevat kieltä

14. Missä tilanteissa käyttäisit mieluummin digitaalista kirjastoa kuin päiväkodin omaa kirjakokoelmaa?

15. Missä tilanteissa käyttäisit mieluummin digitaalista kirjastoa kuin yleistä kirjastoa?

16. Missä tilanteissa käyttäisit mieluummin päiväkodin omaa kirjakokoelmaa kuin digitaalista kirjastoa?

17. Missä tilanteissa käyttäisit mieluummin yleistä kirjastoa kuin digitaalista kirjastoa?

18. Liittykö sivuston käyttöön päiväkodissa mielestänne ongelmia tai onko sille esteitä? Millaisia?

Digitaalisen kirjaston arviointi

19. Arvioi, miten hyvin seuraavat väittämät pitävät mielestänne paikkansa?

1. Ei pidä lainkaan paikkaansa
2. Pitää melko huonosti paikkansa
3. Pitää melko hyvin paikkansa
4. Pitää täysin paikkansa

	1.	2.	3.	4.
Digitaalinen kirjasto tarjoaa sopivaa aineistoa (päiväkodin) lapsille.	☐	☐	☐	☐
Sivuston ulkonäkö on lapsille sopiva.	☐	☐	☐	☐
1–3-vuotiaat lapset osaavat etsiä kirjoja sivustolta itse.	☐	☐	☐	☐
4–5-vuotiaat lapset osaavat etsiä kirjoja sivustolta itse.	☐	☐	☐	☐
Esikouluikäiset lapset osaavat etsiä kirjoja sivustolta itse.	☐	☐	☐	☐
Aikuiset voivat etsiä lapsille luettavaksi kirjoja sivustolta.	☐	☐	☐	☐
Sivuston tarjoama kirjallisuus sopii 1–3-vuotiaille lapsille.	☐	☐	☐	☐
Sivuston tarjoama kirjallisuus sopii 4–5-vuotiaille lapsille.	☐	☐	☐	☐
Sivuston tarjoama kirjallisuus sopii esikouluikäisille lapsille.	☐	☐	☐	☐
Sivusto on helppokäyttöinen.	☐	☐	☐	☐
Sivusto on hyödyllinen.	☐	☐	☐	☐
Voisin käyttää sivustoa säännöllisesti.	☐	☐	☐	☐
Sivuston käytön oppii nopeasti.	☐	☐	☐	☐
Kirjojen löytäminen sivustolta on helppoa.	☐	☐	☐	☐
Haluttu kirja tai tieto on helposti löydettävissä.	☐	☐	☐	☐
Kirjojen etsiminen kielen mukaan on helppoa.	☐	☐	☐	☐
Kirjojen etsiminen pituuden mukaan on helppoa.	☐	☐	☐	☐
Kirjojen etsiminen niiden tyyppin mukaan on helppoa.	☐	☐	☐	☐
Kirjojen etsiminen nimen mukaan on helppoa.	☐	☐	☐	☐
Kirjojen etsiminen kirjoittajan mukaan on helppoa.	☐	☐	☐	☐

	1.	2.	3.	4.
Sivusto on sekava.	☐	☐	☐	☐
Sivusto on epäjohdonmukainen.	☐	☐	☐	☐
Sivuston eri toiminnot on yhdistetty onnistuneesti toisiinsa.	☐	☐	☐	☐
Sivuston käyttäminen vaatii paljon opettelua.	☐	☐	☐	☐
Kirjojen lukeminen sivustolta on helppoa.	☐	☐	☐	☐
Sivustoa voi käyttää osaamallani kielellä.	☐	☐	☐	☐
Sivustolla on tarpeeksi kuvakirjoja.	☐	☐	☐	☐
Sivustolla on tarpeeksi satukirjoja.	☐	☐	☐	☐
Sivustolla on tarpeeksi tietokirjoja.	☐	☐	☐	☐

20. Haluaisitteko käyttää tulevaisuudessa päiväkodissanne lasten digitaalista kirjastoa? Miksi?
/ Miksi ei?

21. Mihin tarkoitukseen sivustoa voisi käyttää päiväkodissanne?

22. Minkä tyyppisiä kirjoja sivustolle voisi mielestänne lisätä?

23. Mitä parannettavaa / kehitettävää sivustossa mielestänne on?

Palaute

24. Palautetta tai kommentteja kyselylomakkeesta.

Survey of the usage of the International Children's Digital Library

Kindergarten

1. In which municipality is your kindergarten?

---

2. The name of the kindergarten?

---

3. Is your kindergarten private or municipal?

---

4. To which of the following age groups do you belong?

– 20

21–30

31–40

41–50

51–60

61–

5. What is your profession?

---

6. What languages do the children of your kindergarten speak as their native language?

---

7. How old are the children of your group?

0-3 years

3-5 years

6-7 years

8. Do you have a computer/computers in your kindergarten? Can the computer/computers be used only by the children, only by the adults or by both?

---

9. How often do you use the Internet in your free time for the following purposes?

1. More than once a day

2. Once a day

3. A few times a week

4. Once a week

5. Less than once a week

6. Not at all

	1.	2.	3.	4.	5.	6.
managing affairs (e.g. online bank service)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e-mail	☐	☐	☐	☐	☐	☐
reading the news	☐	☐	☐	☐	☐	☐
social media (e.g. Facebook)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
discussion forums	☐	☐	☐	☐	☐	☐

The use of the digital library

10. Have you heard of the International Children's Digital Library earlier? How did you come to know about the service for the first time?

11. Since when has the International Children's Digital Library been used in your kindergarten?

12 How often have you used the digital library in the passing year?

nearly every day

weekly

a few times a month

once a month

a few times a year

once a year

not at all

13. In what ways have you used the digital library in your kindergarten? You may choose multiple alternatives.

adults read books to the children

children read books independently

children watch pictures in the books independently

books are being used for searching information

a book is being examined before deciding whether to buy it or not

a book is being examined before borrowing it from a public library

people search a book about a certain subject

a fairy tale is read to the children before the afternoon nap

children study a language

14. In what situations would you prefer the use of the digital library over the kindergarten's own book collection?

15. In what situations would you prefer the use of the digital library over a public library?

16. In what situations would you prefer the use of the kindergarten's own book collection over the digital library?

17. In what situations would you prefer the use of a public library over the digital library?

Evaluating the digital library

18. Do you see any problems related to using the digital library in kindergartens? What kinds of?

19. Estimate how well the following claims reflect your opinions.

1. Strongly disagree

2. Somewhat disagree

3. Somewhat agree

4. Strongly agree

	1.	2.	3.	4.
Digital library contains material that is suitable for the children	☐	☐	☐	☐
The appearance of the site is suitable for the children.	☐	☐	☐	☐
Children aged 1-3 years can search books independently in the site.	☐	☐	☐	☐
Children aged 4-5 years can search books independently in the site.	☐	☐	☐	☐
Preschool aged children can search books independently in the site.	☐	☐	☐	☐
Adults can search books for the children independently in the site.	☐	☐	☐	☐
The literature available in the site is suitable for children aged 1-3 years.	☐	☐	☐	☐
The literature available in the site is suitable for children aged 4-5 years	☐	☐	☐	☐
The literature available in the site is suitable for preschool aged children.	☐	☐	☐	☐
The site is easy to use.	☐	☐	☐	☐
I think that I would like to use the site frequently.	☐	☐	☐	☐
It is quick to learn how to use the site.	☐	☐	☐	☐
The site is useful.	☐	☐	☐	☐
It is easy to find books in the site.	☐	☐	☐	☐
The desired book or information can be easily found.	☐	☐	☐	☐
Searching books by language is easy.	☐	☐	☐	☐
Searching books by length is easy.	☐	☐	☐	☐
Searching books by type is easy.	☐	☐	☐	☐
Searching books by name is easy.	☐	☐	☐	☐
Searching books by the name of the author is easy.	☐	☐	☐	☐

	1.	2.	3.	4.
The site is difficult to comprehend.	☐	☐	☐	☐
There is too much inconsistency in the site .	☐	☐	☐	☐
The diverse functions of the digital library are well integrated.	☐	☐	☐	☐
I needed to learn a lot of things before using the site.	☐	☐	☐	☐
Reading books in the site is easy.	☐	☐	☐	☐
The site can be used with a language I can	☐	☐	☐	☐
The site contains enough picture books.	☐	☐	☐	☐
The site contains enough storybooks.	☐	☐	☐	☐
The site contains enough non-fiction books.	☐	☐	☐	☐

20 Would you like to use the International Children's Digital Library in your kindergarten in the future? Why?/Why not?

21. For what purpose could the site be used in your kindergarten?

22. What kinds of books could be added to the site in your opinion?

23. How could the site be improved/developed in your opinion?

Feedback

24. Feedback or comments on the questionnaire.